

Х О С Е Е С К Р И В А

Х Р Ъ Ш

ХОСЕ ЕСКРІВА

ШЛЯХ

ВІДЕНЬ – МЮНХЕН

1974

Книжка ця вийшла друком до дня святих
першOVERHOVНИХ апостолів Петра і Павла, року
Божого 1974, місяця червня, дня 29 (старого стилю),

за дозволом і благословенням

Високопреосвященного Владика Кир Платона,
Апостольського Екзарха в Західній Німеччині.

Список видань

Ця книжка вийшла такими мовами:

англійською	каталанською
(у США, В. Британії, та Ірляндії)	китайською
арабською	мальтійською
баскійською	німецькою
вірменською	польською
гельською	португальською
(Ірляндія)	(Бразилія, Португалія)
галісійською	російською
(гальего)	румунською
голландською	словінською
данською	тагальською
есперанто	угорською
єврейською	фінською
італійською	французькою
кастільською	хорватською
(в Аргентині, Перу, Еспанії й Мехіко)	чеською
	японською

Крім того, книжку видавано для сліпих мето-
дою Брайля в кастільській та англійській мовах.

Загальний тираж цієї книжки всіма мовами дуже близький до трьох мільйонів.

Підготовляються до друку видання такими мовами:

албанською
амгарською (в Етіопії)
кечуа-кастільською
(в Перу)

литовською
норвезькою
свагілі (в Кенії)
шведською

Зміст

	Стор.
Автор	7
Слово від видавця	9
Характер	21
Керівництво	35
Молитва	41
Свята чистота	49
Серце	57
Умертвляння	65
Покута	73
Іспит сумління	79
Наміри	83
Скрупули	87
Присутність Бога	89
Надприродне життя	95
Ще про внутрішнє життя	101
Літеплість	109
Навчання	111
Виховання	119
Рівень твоєї святости	127
Любов до Бога	135
Любов до ближнього	139
Засоби	147

Пречиста Діва	155
Церква	161
Свята Літургія	165
Спільнота святих	169
Благочестивість	171
Віра	177
Покора	181
Послуж	187
Убогість	191
Обачливість	193
Радість	197
Інші чесноти	199
Випробування	205
Внутрішня боротьба	213
Останні справи	221
Божа воля	227
Слава Божа	233
Приєднання людей	237
Малі справи	243
Тактика	247
Духовне дитинство	255
Дитяче життя	261
Заклик	271
Апостол	279
Апостольське служіння	287
Витривалість	295
Азбучний показник	299
Показник цитат із св. Письма у «Шляху»	307

Автор

Монсіньйор Хосемарія Ескривá де Балягер і Альба народився в Барбастро, Еспанія, в 1902 р. Закінчив навчання та отримав вчений ступінь доктора на факультеті права Мадридського університету. Пізніше отримав ступінь доктора теології в Папському Лятеранському університеті в Римі, а також доктора філософії *honoris causa* в Сарагоському університеті.

Священичу працю розпочав у сільських парафіях, і продовжував в убогих кварталах Мадриду, а пізніше — серед високошкільної молоді. Займав становище ректора семінарії в Сарагосі, професора філософії та професійної етики у школі журналізму в Мадриді, як також професора римського права в Сарагосі та Мадриді. Монс. Ескрива має титул домашнього пралата Його Святости; він радник Папської комісії для інтерпретації канонічно-правного кодексу, великий канцлер

Наварського університету і член Папської богословської академії в Римі.

Дня 2 жовтня 1928 р., три роки по священничому свяченні, монс. Ескрива заснував організацію *Opus Dei* (по-українськи: Діло Боже, або Справа Божа), що отримала затвердження св. Престолу 24 лютого 1947 р. Коли організація отримала остаточне затвердження св. Престолу 16 червня 1950 р., вона вже була розпросторена в усьому світі. Під цю пору Асоціація гуртує в своїх рядах чоловіків і жінок, що живуть у більше ніж 70-ох країнах на п'яťох континентах.

Opus Dei діє у двох цілковито розмежованих відділах, для чоловіків та для жінок. За посередництвом свого членства, Асоціація намагається сприяти шуканням християнської досконалости серед людей усіх суспільних верств. Монс. Ескрива тепер живе в Римі, як голова *Opus Dei*.

Слово від видавця

«Це речі, що їх тобі говорю на вухо, з довірою приятеля, брата й отця . . . Хочу розворушити твою пам'ять, щоб із неї вилонити одну чи другу думку, що тебе пройняла б до живого, що штовхнула б тебе вдосконалювати твоє життя та ступити на шлях молитви й Любови». Це ключеві слова до цілого твору, і з ними автор подає читачеві свою книжку, зладжену, щоб навчати, як жити день по дневі в синівській єдності з Богом.

«Шлях» появився вперше в 1934 р. під заголовком «Духовні роздумування». В 1939 р., з другим, поширеним виданням, книжка отримала сучасну та остаточну назву. Впродовж років, що проминули від перших видань, мільйони людей — з різних суспільних середовищ, різного походження та з різною освітою — встигли знайти в довірених розмовах монс. Ескрива́ де Балягера світло

та силу, щоб розпізнати Бога та надати змісл своєму життю. Факт, що книжка розповсюдилася багатьма виданнями, різними мовами й осягнула загальний тираж, що йде в мільйони примірників, становить один із доказів прихильної зустрічі з боку читачів. За короткий час «Шлях» став клясичним твором духовної літератури, «Томою Кемпінським сучасности», за визначенням окремих людей.

Таким способом, коли говоримо оце про «Шлях», то не з наміром запізнавати з ним, бо він уже й так доволі знаний, а скоріше з метою кинути жмут світла на причини його успіху.

Враження від прочитання цієї книжки один французький журналіст зформулював так: «'Шлях' доводить вічність Церкви, а водночас невичерпність можливостей її відродження». (Ле Фігаро, 24. 3. 1964). Це, власне, становить основну вартість твору: глибина та життєвість його провідної ідеї — сповістити й довести, що слово Христове — це слово не мертво, а жива дійсність, здатна перетворити існування людини, кожного, хто не замикає свого серця перед тим словом. «Шлях» дає читачеві поштовх особисто стати вічна-віч із Євангелією, піти слідами Христа.

«Мені незрозуміло, як це ти, називаючись християнином, ведеш життя безпожиточного нероби. Чи ти забув про трудове життя Христа?» («Шлях», точка 356); «Хай твоя поведінка і твоя мова свідчать за тебе — щоб кожен, хто тебе побачив чи почув, міг сказати: цей чоловік читає життя Ісуса Христа» (т. 2).

Християнин має обов'язок жити, «йдучи слідами Учителя» (т. 213) та з почуттям відповідальності беручи на себе місію, накладену св. Хрищенням: «Тож ідіть і навчіть усі народи... Я перебуватиму з вами повсякденно... Це сказав Ісус, і сказав це тобі» (т. 904).

Автор «Шляху» вказує, що це не заклик змінити середовище та шукати інших шляхів; навпаки, для більшості християн це заклик прийняти звичні умови їх існування та віднайти в них Божий шлях, щоб освятити його. Якраз тому монс. Ескрива́ де Бальягер засуджує спокусу «вирватися зі свого місця» (т. 832), бо це рівнозначне з відхиленням від Божої волі. Кожен християнин повинен освятитися у згоді зі своєю місією, серед даних умов, на своєму власному місці. Живучи посеред світу, пересічний християнин пови-

нен освятитися сам та освятити інших у зв'язку зі світським життям, освячуючи свою професійну працю та ціле своє життя.

Таким способом, людське життя отримує своє обрамлення в богословській сфері. Читач усвідомлює собі присутність Бога та вчиться слухати голос Його, що промовляє через людей та події будення. «Ми живемо, так наче б Господь був десь там далеко, де блищать зорі, й не враховуємо того, що Він завжди в нашій присутності» («Шлях», т. 267). «Якось то ти мені сказав, що скидаєшся на того розстроєного будильника, що дзвонить не в пору: в час молитви відчуваєшся холодним, порожнім і черствим, і навпаки, на вулиці, серед буденних турбот, в гуцці юрби, в міській толочнечі, або в напруженій тишині твоєї професійної праці, ти найбільш несподівано приловлюєш себе на молитві... Чи не в пору? Можливо, так. А все таки не полишай без уваги тих несвоечасних дзвінків твого будильника. Дух дихає, де хоче» (т. 110). «Шукай присутности Святого Духа — Великого Незнайомого — який освятить тебе. Не забувай, що ти — обитель і святиня Бога. Утішитель перебуває в глибині твоєї душі. Слухай та йди за Його голосом» (т. 57).

Ідею надприродности, сповіщення Бога, «Шлях» подає не як просту декляративну істину, а як вираз інтенсивного життя. Сторінки книжки віддзеркалюють священничу діяльність, що її монс. Ескрива́ де Балягер розпочав у 1925 р. Книжка складається з роздумувань про окремі місця св. Письма, з уривків розмов, особистих переживань, із фрагментів листування. У травні 1933 р. монс. Ескрива́ де Балягер подарував одному студентові архітектури житіє Христа та вніс у примірник книжки присвяту. Цей факт дав матеріал до складення точки 382 «Шляху»: «Даруючи оту 'Історію Ісуса', я вписав тобі присвяту: 'Шукай Христа. Знайди Христа. Люби Христа'. Це три дуже чітко зарисовані етапи. Чи намагався ти, принаймні, жити на першому з них?»

Велику притягальну силу надає творові якраз прямий стиль діалогу, особистий і глибоко людський характер книжки. Рецензент «Ль'Оссерваторе Романо» за 24. 3. 1950 р. писав про це так: «Монс. Ескрива́ де Балягер написав щось більше ніж мистецький твір; він черпав натхнення прямо з серця, тож і відступи 'Шляху' потрапляють прямо в серце».

Людяність «Шляху» не випадкова, а становить істотну частину духу, що оживляє твір. Провідна ідея автора в духовній площині якраз полягає в твердженні, що людська природа не протиставиться божеській; Бог милує й кличе не частину людини, а людину цілу, а тому цілковито християнську поставу можна визначити, як єдність і повноту життя.

В попередніх відступах цього вступу розглядові піддано деякі основні риси «Шляху», що надають творові непроминальну вартість. Та ці зауваження були б неповними, якщо б вони не вказали на історичне значення книжки, на слід, що його вона полишила на історії Церкви.

Від 1928 р. монс. Ескрива́ де Балягер розвивав свою пастирську діяльність у фундації *Opus Dei*, тобто у сфері мощення дороги святості посеред марнот світу. Таким способом «Шлях» тісно пов'язаний з історією фундації *Opus Dei*, хоч і не є викладом духу фундації, ні не являється твором, зверненим виключно до членства Асоціації. Це заклик, звернений до всіх людей доброї волі, приєднатися до «божевілля наслідувати Христа» (т. 916).

Серед людей, яким монс. Ескрива́ де Балягер, упродовж років, найрадіше присвячував свою апостольську діяльність, були мешканці робітничих кварталів та студенти Мадридського університету. Якраз і зокрема студентам він присвятив «Духовні роздумування», які, як зазначено у вступі, автор написав «для вдоволення духовних потреб молодих світських людей з університету під керівництвом автора».

Цей факт визначає історичне тло багатьох точок «Шляху», а перш за все з повною силою ставить нам перед очі одну з основних рис твору, що про неї вже була мова — істину, що обговорюваний твір був задуманий у прямому відношенні до світу, в прямому відношенні до людей, що прагнуть освятитися серед турбот і клопотів дочасности. Ім, цим людям, твір запропонував правила, які можна стосувати серед будь-яких умов, в будь-якому віці, на будь-якому становищі і в будь-якій професії. «Те, що тебе дивує, мені видається зрозумілим. Ніби, що Бог захотів шукати тебе в виконванні твоєї професії? Адже так само вишукав Своїх перших: Андрея, Івана чи Якова — при їх таки рибацьких сітях, а Матвія — на стільці митника...»

(«Шлях», т. 799). «Твій обов'язок освятитися. Також твій. Бо ж хто коли казав, що це виключний обов'язок духовенства і ченців? Господь сказав усім без винятку: 'Будьте досконалі, як досконалий Отець Мій небесний'» (т. 291).

В часах, коли «Шлях» появилася друком, проповідування таких ідей було не тільки чимсь неочікуваним, але й просто революційним. Серед одних, хто втратив зв'язок з євангельським духом віднови й відродження, він викликав здивування і натрапив на незрозуміння. Та серед багатьох більше це саме початкове здивування переросло в радість, бо ж для них ідеї «Шляху» становили одкровення, яке чинило їх більше свідомими християнської гідності та божеської місії, що її вони, як християни, повинні були вести в світі. Твір, пропонований оце вперше українською мовою, повів мільйони читачів до істини, що її щойно пізніше проголосила Церква на Другому Ватиканському соборі: «Хоч не всі вірні Церкви йдуть одним шляхом, то всі покликані до святости та одержали із нами рівноцінну віру в правді Бога» (II, Петр. 1, 1) . . . У сфері гідності та спільної дії, скерованої до побудови Тіла Христового, Цер-

кви, існує справжня рівність усіх вірних» (конст. *Lumen Gentium*).

Діяльність монс. Ескрива́ де Балягера та, більш конкретно, цей твір, що відбив визначні моменти його життя, залишили глибокий слід на зовнішності сучасного християнства.

Беручи початок у глибинах християнського переживання й досвіду, «Шлях» завдається метою розворушити любов до Бога та плекати життя з Богом. У заложення він ставить прагнення самого читача до божества. Хто стоїть на позиціях чужих духові й намірам автора, тому навіть і не радиться гортати сторінки тієї книжки. Щоб «Шлях» міг бути читачеві корисним, від читача вимагається хоч крихти віри у спроможність людини відчувати, сприймати життя духу.

«Я Світло для світу. Хто йде вслід за Мною, не буде ходити в темряві той, але матиме світло життя!» (Ів., 8, 12). Всі 999 точок, що становлять «Шлях», постали з прагнення допомогти людям побачити це світло, з прагнення, щоб земні шляхи, звичайні людські шляхи, стали шляхами святости, відкритими для надії на Царство «не із світу цього» (Ів. 18, 36). Хто читатиме цю книжку з тим самим прагненням, той розчарування не зазнає.

Читай ці поради у скупченні.
Спокійно продумай ці розмірковування .
Це речі, що їх тобі говорю на вухо,
Бог свідок цієї довірчої розмови.
з довірою приятеля, брата й отця.
Не маю наміру сказати тобі нічого нового,
а тільки хочу розворушити твою пам'ять,
щоб із неї вилонити одну чи другу думку,
що тебе пройняла б до живого,
що штовхнула б тебе вдосконалювати твоє
життя та ступити на шлях молитви й Любови.
І що вчинила б тебе людиною розсудливою.

Читай ці поради у скупченні.
Спокійно продумай ці розмірковування .
Це речі, що їх тобі говорю на вухо,
Бог свідок цієї довірчої розмови.
з довірою приятеля, брата й отця.
Не маю наміру сказати тобі нічого нового,
а тільки хочу розворушити твою пам'ять,
щоб із неї вилонити одну чи другу думку,
що тебе пройняла б до живого,
що штовхнула б тебе вдосконалювати твоє
життя та ступити на шлях молитви й Любови.
І що вчинила б тебе людиною розсудливою.

Характер

1 Хай життя твоє не буде безплідним. Будь корисний. Карбуй життя. Променій твоєю вірою і твоєю любов'ю, наче світильник.

Твоїм апостольським життям зітри сліди бруду й намулу, полишені нечестивими сівачами зненависти. І запали всі земні дороги Христовим вогнем, що його носиш у серці.

2 Хай твоя поведінка і твоя мова свідчать за тебе — щоб кожен, хто тебе побачив чи почув, міг сказати: цей чоловік читає життя Ісуса Христа.

3 Гідність. Не нудь і не влещуйся, як те хлоп'я чи пуста дівка. Хай твоя зовнішня постава буде віддзеркаленням спокою та впорядкованости у твоєму духовному житті.

4 Не викручуйся: «Така моя вдача, такий у мене характер...» Це якраз безхарактерність. Будь мужем!

5 Привчися говорити «ні».

6 Відвернися від лукавого, що нашіптус тобі на вухо: «Навіщо тобі ускладнювати життя?»

7 Визволься від духу обивательщини. Вирощуй своє серце, аж воно стане всеохоплюючим, «соборним».

Раз у тебе вірлині крила за плечима, то й літай, як орел, а не як подвіркова курка.

8 Зрівноваженість. Навіщо сердитися? Адже тим завдаєш образу Богові, біль ближньому, та й самий зазнаєш гіркоти, а кінець кінцем... таки мусиш пересердитися.

9 Те саме, що ти сказав, скажи іншим тоном, без гніву; від цього тільки позискає на силі твій аргумент, і перш за все не образиш Бога.

10 Не висловлюй догани нікому в хвилину, коли тебе поносить гнів учиненою помилкою. Почекай до наступного дня, або й довше. Відтак, коли твій гнів уже влігся і намір прояснів, тоді й нанось догану. Одним приязним словом осягнеш більше, ніж трьома годинами сварні. Постримуйся.

11 Воля. Енергія. Приклад. Що зробити треба, те й робиться. Без вагань та оглядок.

Без того Сіснерос не став би кардиналом і державним діячем, Тереса з Авіли — святою Тересою, ні Іньйо Лойола — святим Ігнатієм.

Бог і дерзання! «Ми хочем Бога. Він — наш Батько!»

12 Виростає понад труднощі. Господь ласкавий: як «потоки плывуть поміж горами» — перейдеш гори також і ти.

Якщо тобі тимчасово доводиться обмежити твою діяльність, то яке це має значення супроти цього, що опісля ти, як стиснена пружина, зробиш стрибок незрівняно далі, ніж тобі будь-коли марилося?

13 Позбудься безпожиточних думок, на які гайнуєш принаймні твій час.

14 Не витрачай твоїх, даних Богом, сил і часу на те, щоб камінням відбиватися від псів, які лають на тебе в дорозі. Не звертай на них уваги.

15 Роботи на завтра не відкладай.

16 Чиниш із себе пересічень? Ховаєшся в юрбі? Адже ти вродився бути провідником.

Між нами нема місця для літєплих. Поко-рися — і Христос наново запалить тебе вог-нем любви.

17 Не піддавайся тій недузї характеру, що має за симптоми непослідовність у чинї й сло-ві, необрахованість; словом, не піддавайся легкодумності.

Добре затам: це якраз із легкодумности висновуються щоденно ті твої марні пляни («вкрай сповнені порожнечєю»), і якщо її не приборкаєш — не завтра, а таки зараз! — то вона оберне життя твоє в бездушну та зовсім зайву шматяну ляльку.

18 Отаборюєшся у твоїй відданості марно-там світу, легкодумності й необрахованості, бо ти боягуз. Коли ти не хочеш поглянути в очі самому собі, то як це інакше назвати, як не боягузством?

19 Сила волі. Преважлива прикмета. Не легковаж дрібниць, бо в постійній практиці відмовляння від них — а вони ніколи не бувають зовсім пустими й позбавленими будь-якого значення — буде гартуватися й

мужніти, як Бог дасть, твоя воля. Таким способом, перш за все, станеш паном самого себе, а пізніше — вожаком, керівником, провідником. Твоїм прикладом, твоїм словом, твоїм знанням і силою твоєї влади запалюй, підштовхуй і підганяй інших.

20 Твій характер зудариться з характером одного чи другого. Це неunikненне, бо ж ти — не золота монета, яку прийме хоч хто.

Втім, без тих зударів у спілкуванні з ближнім — чи міг би ти позбутися граней, сучків та виступів — тобто недосконалостей і хиб — у твоїй вдачі, й набути відшліфовану викінченість і сувору вигладженість християнської любови й досконалости?

Якщо б ти самий і люди з твого оточення були за вдачею солоденькі та м'якенькі, як та великодня бабка, ти ніколи не доступився б до святости.

21 Самооправдання. В тебе їх завжди недостатком, щоб відмахнутися від твоїх обов'язків. Скільки їх, тих обґрунтованих необґрунтованостей!

Не витрачай часу на те, щоб їх вишукувати. Відкинь їх геть і берися за діло.

22 Будь сильний духом. Будь мужній. Будь людиною. А відтак — будь ангелоподібним.

23 Що це ти справді — не можеш зробити більше? А чи бува . . . не можеш зробити менше?

24 Ти прагнеш знати, очолювати, дерзати. Слушно і правильно. Та хай це буде в ім'я Христа, для Любови.

25 Не сперечайтесь. Суперечка не дає світла, бо світло в пристрастях гасне.

26 Подружжя — це одне з святих Таїнств. Як настав час тобі його прийняти, звернися до твого духовного провідника чи сповідника, хай він порадить тобі прочитати щось корисне на цю тему. Таким чином ліпше приготуєшся з гідністю нести тягар відповідальності за родинне гніздо.

27 Тобі смішно, коли я кажу, що маєш «подружнє покликання»? Що ж: я так і кажу — маєш покликання.

Віддай себе під опіку архангелові Рафаїлу, хай він тебе береже, як Товіта, в чистоті аж до останнього кроку на твоєму шляху.

28 Подружжя дане рядовим, а не старшинам армії Христової. Отож, тоді як приймати харч — це така необхідність, що її відчуває кожен, то розмножуватися — інша необхідність, яка стосується тільки роду в цілому, а окремі люди її можуть зректися.

Туга за дітьми? Хай діти, хай багато дітей; і полишимо по собі незатертий та світлий слід, якщо спроможемося пожертвувати тілесним себелобством.

29 В житті не важко досягнути відносно і вбоге щастя себелюба, що замикається в своїй вежі з слонової кости, у своїй скорупі. Та щастя себелюба нетривке.

Чи подоба небесного блага варта того, щоб задля неї втратити щастя, якому не буде кінця і краю?

30 Ти вирахований. І не кажи мені, що ти молодий. Молодість віддає все, що може віддати: вона беззастережно віддається й сама.

31 Себелюб. Вічно гребеш у свій бік. Виглядає, ти не здатний відчути братерства у Христі, бо в інших убачаєш не братів, а щаблі драбини, щоб лізти вверх.

Зазнаєш повної невдачі. Опинившись ж на дні упадку, ти захочеш, щоб інші виявили до тебе милосердя, якого ти тепер не виявляєш до нікого.

32 Якщо ти споглядаєш на юрбу, як на східець, що по ньому можна піднятися ще вище, то провідником тобі не бувати. Не будеш провідником без прагнення спасти всі душі!

Не повертайся до юрби спиною: жий турботою про щастя інших.

33 У тебе нема прагнення сягнути до самої істоти правди: один раз — тому що знаєш ціну обачливості, другий раз — щоб не зазнати гіркоти, ще інший раз — щоб не завдати гіркоти іншому, за кожним же разом — з боягузтва.

З-за страху зґрунтувати правду, ніколи не станеш людиною розсудливою, з критерієм.

34 Не бійся правди, навіть якщо б мав у пошуках за нею заглянути в очі й самій смерті.

35 Не терплю отієї вашої евфемістичної звички називати боягузтво розсудливістю.

Цілому ідейному багажеві ворогів Господніх ціна — зламаній гріш, та вони користуються отією вашою «розсудливістю», стають у позу вельми вчених і пролазять у становища, що для них повинні б бути недосяжними.

36 Зловживанню можна покласти край. Біда лиш та, що з безхарактерности воно почерпує згоду й продовжується, як щось безвідкличне й ненаправне.

Не відхиляйся від свого обов'язку. Виконай його сумлінно, хай навіть інші знехтують свій обов'язок.

37 У тебе є дар, як то кажуть, пускати туман і замилювати очі. Та напусти ти хоч і хмару словесного млиння, то і так не спроможешся оправдати того, про що ти кажеш, ніби так судилося, ніби це воля провидіння, і що насправді оправдання не має.

38 Чи правда це — та ні ж бо, я ніяк не можу йняти віри в це! — що нашу землю заселяють не люди, а черева?

39 «Моліться, щоб мені було дано не вдоволятися легким», звертаєшся до мене. Що ж, я вже помолився. Тепер справа за тобою — подбай, щоб цей чудовий намір сповнився.

40 Віра, радість, оптимізм. Але не глупа практика замикати оні на дійсність.

41 Підноситися все вверх і вверх силою самої тільки невагомости, самим тільки правом непосідання нічого ні в голові, ні в серці — он де справді блискучий спосіб переводити життя на нісенітницю, спосіб осягнути щось у житті!

42 Для чого ті хитання в настроях? Коли врешті зупиниш твою волю на чомусь конкретному? Облиш ту твою пристрасть вічно щось розпочинати, натомість доклади зусиль, щоб довести до кінця принаймні один із своїх плянів.

43 Не будь такий уже тонкошкурий. Ображаєшся аби з якого приводу. В розмові з тобою, навіть на зовсім незначущі теми, важили треба кожне слово.

Тож не ображайся, коли скажу тобі, що ти... нестерпний. І користи з тебе не буде ніколи, якщо не виправишся.

44 Цілком у згоді з вимогами християнської любови й товариських обичаїв, ввічливо вибачся та, з цілою святою безтурботністю,

піднімайся вверх, не зупиняючись, аж осягнеш вершок виконаного обов'язку.

45 Для чого так глибоко переживаєш оті помилкові домисли, що їх кидають у твій бік? Багато гірше було б, якщо б тебе вирікся Бог. Витривай при добрі, — на все ж інше лише зруш раменами.

46 Як думаєш: чи рівність, так як її інколи розуміють, не є рівнозначником несправедливості?

47 Ні те позерство, ні та напушеність тобі не до лиця: здалека видно, що вони вдавані. Постарайся скинути їх із себе принаймні перед Богом, перед твоїм духовним провідником, перед твоєю братією — а тоді між тобою й ними стане однієї бар'єри менше.

48 Ти ще недостаточно твердий характером. Спалюєшся від нетерплячки встрявати скрізь і в усе! Докладаєш зусиль, щоб стати сіллю в кожній юшці. При тому ж, не во гнів тобі кажучи, в тебе мало завдатків на те, щоб стати сіллю. Зокрема, не маєш здібности розчинятися, як ця приправа, і в розчиненій формі залишатися неспостережним для ока.

Тобі не вистачає духу жертвності, зате збуває дух цікавості та остентативності.

49 Тримай язика за зубами. Не дівачся, тобто не чини з себе викривленої подоби дитини, що робить доноси, нацьковує, спліткує. Твоїм базіканням і сплітками ти видмухав тепло з почуттів любови до ближнього; нічого гіршого й допуститися не міг. І якщо своїм довгим язиком ти, можливо, зрушив стіни стійкості інших, то й твоя власна витривалість перестала бути ласкою Божою, ставши зрадливим знаряддям в руках ворога.

50 Нишпориш і випитгуєш, підглядаєш і вичухуєш. Чи не соромно тобі, що навіть і в хибах ти такий мало чоловічий? Будь чоловіком, і ті твої прагнення вивідати все про інших заступи прагненням і практикою самопізнання.

51 Заплутавшись у сітях пліткарства, твій чоловічий дух, простий і прямолінійний, почувасться незручно, бо він не здатний того пліткарства ні збагнути, ні не мав наміру в нього замотуватися. Зазнай же пониження від обробітку на чужих язиках та витягни зі здобутого досвіду лекцію, як вестися більше стримано, обачно.

52 Навіщо вкладаєш гіркоту власних невдач у твої критичні розмірковування про інших?

53 Я згоден прийняти, що твоя схильність критикувати не має нічого спільного зі звичкою бурмотіти, але не прикладай твоїх критичних здібностей ні до вашого апостольського служіння, ні до твоєї братії. Цей дух критицизму — дозволь мені це сказати — становить велику перешкоду для вашого надприродного підприємства. Бо якщо ти, без права й повноважень для цього, берешся розглядати працю інших, то хай навіть твої мотиви будуть — з тим легко згоджуся — найшляхетніші, то твоє поступовання не вносить у справу нічого позитивного. Навпаки, прикладом власної пасивності ти сповільнюєш хід інших.

Неспокійно питаєш: «Що ж мені чинити з тим духом критицизму, що став істотною частиною моєї вдачі?»

Щоб заспокоїти тебе, скажу тобі ось що: візьми аркушик паперу та просто й довірливо — авже ж, також коротко! — виклади на папері всі справи, які тебе хвилюють. Тоді передай твою записку зверхникові й за-

будь про неї. Як компетентний чинник, зверхник записку розгляне та покладе або до архіву, або до коша. Поскільки ж твій дух критицизму не має нічого спільного з бурчанням й поскільки ти керуєшся тільки шляхетними міркуваннями, то й доля твоєї записки тобі, звичайно, байдужа.

54 Пристосовуватися? Це дієслово відносять — що ж, треба пристосовуватися! — тільки словники, що їх уживають лінґвісти, хитруни та заячі душі — ті самі, що заздалегідь і без бою визнають себе за переможених.

55 Приятелю сердечний, будь трохи менше наївним. Навіть якщо ти дуже дитинячий — зокрема ж, в очах Бога, ти таки дитина — не виводь твоєї братії на слизьке, не став її в незручне становище перед сторонніми людьми.

Керівництво

56 Про окремих людей шанобливо мовиться: «Він з такого дерева, з якого і святих різьблять». Незалежно від того, що справжні святи — не дерев'яні, самого тільки дерева для цієї мети мало.

Потрібний ще великий послух духовному провідникові та велика здібність і готовість сприйняти благодать. Без дії ласки Господньої й без духовного керівництва свята людина не стане скульптурою, не набере подоби Христа.

Отож, як згадане вище «дерево» коструbate й безформне, то і здатне воно лиш на те, щоб його покласти в вогонь... Коли воно справді добре, то й вогонь дасть добрий!

57 Шукай присутності Святого Духа — Великого Незнайомого — який освятить тебе.

Не забувай, що ти — обитель і святиня

Бога. Утішитель перебуває в глибині твоєї душі. Слухай та йди за Його голосом.

58 Не чини перешкод дії Утішителя: приєднайся до Христа, щоб очиститися, й разом із Ним зазнай образ, відчуй опльовини й пощочини, біль від тернового вінка, тягар хреста, рани в тілі, і жахіття смерті в безсиллі...

Проникни в відкриту рану в грудях нашого Господа Ісуса — аж знайдеш безпечне пристановище в Його зраненому Серці.

59 Тобі необхідно засвоїти оту зовсім певну науку: самий розум — мало надійний лоцман і дорадник у ведені душі крізь бурі та шквали, поміж камінними порогами внутрішнього життя.

Звідси й воля Божа, щоб керування кораблем здійснював учитель, який спроможний довести нас до тихої пристані своїм світлом і своїм знанням.

60 Коли без архітекта ти не в силі збудувати доброго дому, щоб жити на землі, то як же хочеш без духовного провідника звести твердиню твого освячення для життя вічного на небесах?

61 Коли людина світська надає собі авторитет учителя моралі, то часто помиляється. Світські люди можуть бути тільки учнями.

62 Духовний провідник. Він тобі необхідний. Щоб слухняно віддатися, віддатися без решти... Духовний провідник, знаючи твоє апостольське служіння та враховуючи волю Господню, вправною рукою вирівнюватиме дорогу для дії Духу Святого в твоїй душі; не зрушуючи тебе з твого місця, він сповнить тебе спокоєм та вкаже спосіб, як учинити твою працю плідною.

63 Ти вважаєш себе за людину знатну: з науковим ступнем, з дослідницькими працями, публікаціями, з забезпеченим місцем у суспільстві, з дзвінким прізвиськом, із політичним досвідом, із ввіреними становищами, не без копійки, та й у віці, що заслуговує на шану. Словом, не дитина вже ти...

Якраз же тому тобі потрібен духовний опікун і провідник навіть більше, ніж будь-кому іншому.

64 Не приховуй від твого духовного провідника тих нашіптувань нечистого. Звірюючись, ти зазнаєш перемоги та удостоїшся

більшої ласки Господньої, а в добавок забезпечиш за собою дар ради та молитву твого отця духовного на шляху до дальших перемог.

65 Чому вагаєшся споглянути на себе самого та показатися на очі духовному провідникові в твоєму справжньому, непідробному вигляді?

Вийдеш переможцем із великої битви, коли звільнишся від страху станути з відкритим обличчям.

66 Священик — будь він хоч хто — це той другий Христос.

67 Не хочу тобі нагадувати сказаного перед хвилиною, що священик — це «другий Христос». Не хочу нагадувати й того, що сказав Дух Святий: «Не доторкайтеся до Моїх помазанців!»

68 Етимологічно беручи, слово «пресвітер» означає «старець». Якщо на пошану заслуговує старший вік, то лиш подумай, наскільки більше заслуговує на це звання священика.

69 Треба бути грубіяном без почуття міри й такту, щоб під будь-яким претекстом кпити собі й жартувати з будь-якого священика!

70 Підкреслюю: навіть враховуючи обставини, що можуть тобі видатися злагіднюючими, жарти і клини під адресою священника все таки будуть простацькими й безсмачними.

71 Нам треба, і то дуже, подивляти чистоту священника. Це його скарб. Цієї корони не спроможеться позбавити Церкву жоден тиран!

72 Не виставляй на пробу гідність священника. Це чеснота, що її священник повинен мати з природи.

Як просив отой молодий клерик, наш приятель: «Господи, подай мені гідність вісімдесятлітнього!»

Зробиш добре, якщо й ти приєднаєшся до молитов за ту гідність для всього священства.

73 Як удар ножем у серце, тобі заболіла помовка на людях, ніби ти обливав брудом священників. Можу тільки радіти з того приводу, бо тепер я певен твоїх добрих почуттів!

74 Неможливо любити Бога, не поважаючи священника.

75 Як добрі сини біблійного Ноя, накинь плаща твого милосердя на слабості, спостережені у твого духовного отця, священика.

76 Без плянового життя порядок неосягальний.

77 Ти казав, ніби притримуватися пляну життя й погодинного графіка — це справа дуже монотонна. Скажу тобі ось що: якщо відчутна монотонність, то це тому, що нема Любови.

78 Без вставання в означеній годині життєвий плян невикональний.

79 Чеснота без порядку? Це справді дивна чеснота!

80 Якщо ти впорядкований, то маєш більше часу, а значить можеш віддати більшу хвалу Богу, більше працюючи в Його службі.

Молитва

81 Дія без молитви не важить нічого. Тим більша вартість молитви, чим більша жертва.

82 Найперше молитва. Потім покута. На третьому ж місці — і щойно на третьому — стоїть дія.

83 Молитва становить підвалину духовної будівлі. Вона всемогутня.

84 «Господи, навчи нас молитися...» «Він же промовив до них: „Коли молитесь, говоріть: Отче наш, що еси на небесах!“».

Як же нам не цінити усної молитви!

85 Поволі. Зважай на те, що промовляєш; на те, хто промовляє й до кого звертається. Тому, що скороговірка не полишає місця на обдумання; це лиш гамір і таражкотіння бляшанок.

Скажу тобі за святою Тересою: хоч як рухаєш губами, за молитву цього я не визнаю.

86 Твоя молитва повинна бути літургійною. Добре було б, якщо б ти виплекав у собі любов читати, замість особистих молитов, псалми й молитви з молитовника.

87 «Не хлібом єдиним живе людина, але й кожним словом з уст Божих», сказав Господь. Хліб і слово, св. Причастя і молитва! Без них не житимеш надприродним життям.

88 Шукаєш товариства приятелів, які своїми розмовами, прихильністю й теплотою ліктя допомагають тобі переносити скитання на цьому світі; шукаєш, хоч знаєш, що приятелі часом зраджують. На мій погляд, робиш правильно.

Але чому не нарощуєш день по дневі твоєї наполегливості в шуканні товариства й розмови з Великим Приятелем, що не зраджусь ніколи?

89 «Марія ж обрала найкращу частку», говориться в св. Євангелії. Ось вона, Марія, що п'є слова Учителя. Назверх безчинна, вона молиться і любить. А потім іде за Ісусом-Проповідником по містах і селах.

Як же важко йти за Ним без молитви!

90 Ніби, не вмієш молитися? Стань перед Богом і, як тільки промовиш: «Господи, не вмію молитися», будь певен, що молитва твоя вже розпочата.

91 Ти мені написав: «Молитва — це розмова з Богом. Але про що говорити?» Як про що! Говори про Нього, про себе самого — про радості й турботи, про успіхи й невдачі, про шляхетні поривання, щоденні клопоти, про слабості. Вилий у молитву свою вдячність і свої прохання, свою любов і каяття.

Словом, треба пізнати Його й себе, бути з Ним.

92 «Розпалилося серце моє у моєму нутрі» — і в моїх розважаннях розпалюється вогонь. На те й молитва: щоб спалахнути ватрою, живим вогнем, що дає світло й тепло.

Отому, коли ти вичерпаний походом, коли відчуваєш молитовне вигасання, й нема у тебе пахучого дерева, щоб вогонь підтримати, підкинь у ватру хворост і листя твоїх коротких усних молитов, «стрілисту молитву». Таким способом обернеш собі на користь також і той час.

93 Почуваєшся нікчемним та негідним того, щоб тебе вислухав Бог. А чесноти Марії, а Рани Господні? Втім, чи не дитина ти у Бога?

Врепті, Він тебе вислухає, «добрий бо Він, бо навіки Його милосердя!»

94 Він зійшов та прийняв вигляд немовляти — щоб ти міг наблизитися до Нього в повному довір'ї.

95 «На Тебе надіюсь я, Господи». В межах моїх людських можливостей, на вагу я кинув мою молитву й мого хреста. І моя надія справдилася, й марною вона не буде ніколи: «хай не буду повік засоромлений!»

96 Ось слова Ісуса: «Просіть — і буде вам дано, шукайте — і знайдете, стукайте — і відчинять вам».

Молися. В яких інших людських засобах знайдеш певнішу запоруку успіху?

97 Не знаєш, що у своїй молитві сказати Господу. Не можеш собі згадати нічого придатного, а все таки ти прагнеш Його поради в багатьох справах. Тож слухай: упродовж дня запиши собі справи, які ти хотів би об-

міркувати в присутності Бога. А пізніше, розпочинаючи молитву, візьми в руки зладжену записку.

98 Зараз по молитвах священика й черниці, молитви дитини та хворої людини Богу наймиліші.

99 Починай молитву з твердою настановою ні не продовжувати ту молитву, щоб знайти утішення, ні не скорочувати її, коли ти в стані посухи.

100 В молитві не кажи Господу, що шукаєш у Нього утішення. Якщо Він тобі його зішле, будь вдячний. Завжди кажи, що прагнеш наполегливості.

101 У молитві будь наполегливим, навіть як труд твій видається безплідним. Молитва завжди дає плоди.

102 Сила твого розуму притупилася й вичерпалася. Даремно силкуєшся зібрати думки перед лицем Господнім. Це наче справжнє одуріння!

Не силкуйся й не хвилюйся. Повір мені: це вдарила година серця.

103 Слова, що вразили тебе в молитві, запам'ятай та раз у раз повторяй упродовж дня.

104 «І перебув цілу ніч на молитві до Бога». Це свідчення св. Луки про Господа.

А скільки ночей провів у молитві ти? Ну, а тож...

105 Якщо ти не зустрічаєшся з Христом ні у молитві, ні в Причасті, то як хочеш свідчити про Нього іншим?

106 Добре розумію те, що пишеш мені: «Кожноденно присвячую хвилину молитві. Якщо б не те...»

107 Святий без молитви? Не вірю в таку святість.

108 Повторюючи думку одного чужинецького автора, повім тобі ось що: твоє апостольське життя варте рівно стільки, скільки варта твоя молитва.

109 Якщо ти не людина молитви, а проте кажеш, що працюєш для Христа, то я не вірю у щирість твоїх намірів.

110 Якось то ти мені сказав, що скидаєш-

ся на того розстроєного будильника, що дзвонить не в пору: в час молитви почувашся холодним, порожнім і черствим, і навпаки, на вулиці, серед буденних турбот, у гущі юрби, в міській толочнечі, або в напруженій тишині твоєї професійної праці, ти найбільш несподівано приловлюєш себе на молитві... Чи не в пору? Можливо, й не в пору. А все таки не полишай без уваги тих несвоєчасних дзвінків твого будильника. Дух дихає, де хоче.

111 Розсмішив ти мене твоєю нетерпеливою молитвою, в якій звертаєшся до Нього: «Не хочу старости, Господи... Старість надто далеко відволікає зустріч із Тобою. Удари мого серця, тепер сильні, до того часу, можливо, ослабнуть. На мій погляд, пізно йти на зустріч на схилку літ. Наша зустріч тепер була б полум'яною, бо моя любов до тебе юна та шляхетна».

112 Схвалюю у тебе цей амбітний запал покутувати. «За цілий світ!» — мовиш. Що ж, це добре. А все таки, на перше місце постав членів твоєї надприродної родини, рідних по крові та співгромадян твоєї рідної країни.

113 Ти молився: «Не покладайся на мене... Але я на Тебе полягаю, Христе... Віддаю в Твої руки себе самого: в них покладаю все, що мое, включно зі слабостями!» На мій погляд, це добра молитва.

114 Християнська молитва ніколи не буває монологом.

115 «Хвилини мовчанки». Їх краще залишити тим, у кого серце висохле.

Як християни й діти Бога, з Отцем нашим небесним ми говоримо.

116 Не занедбуй свого духовного читання. Це читання примножило сонм святих.

117 Читання, — пишеш, — дає мені запас пального. Сповідно, це інертна маса. Та якраз із неї моя пам'ять багатократно спонтанно почерпує матеріял, що оживляє мою молитву та запалює вдячність після Причастя.

Свята чистота

118 Святу чистоту Бог подає тому, хто її просить у покорі.

119 Яка чудова свята чистота! Але без християнської любови вона ні свята, ні Богу мила.

Любов ближнього — це насіння, яке пускає паростка та видасть солодкі овочі, як отримає вологість чистоти.

Без любови ближнього чистота безплідна, й її стерильні води обертають душу в калюжу, в застоюну багнюку, з якої підносяться опари гордості.

120 Чистота? — питають. І всміхаються. Це якраз ті, хто йде в подружнє життя з зів'ялим тілом та з розчарованою душею.

Як Бог дасть, обіцяю вам написати книжку з таким, приблизно, заголовком: «Безженність, подружжя і чистота».

121 Потрібен хрестоносний похід мужніх чеснот і чистоти, щоб зупинити й нанівець звести дикі посягання тих, хто вважає людину за звіра.

Цей похід — справа ваша.

122 Багато хто живе серед марнот цього світу, наче ангел. А чому не ти?

123 Якщо твердо постановиш вести непорочне життя, то тілесна невинність не буде тобі важкою, а стане вінком тріумфу.

124 Ти пишеш мені, лікарю й апостоле: «Всі з досвіду знаємо, що, живучи чуйно, часто приймаючи св. Тайни та задушуючи перші іскри пристрасти, щоб вони не спалахнули полум'ям, зберігати тілесну невинність ми можемо. Людей у кожному відношенні повноцінних найлегше знайти між людьми незайманими плоттю. Навпаки, поміж похитливими переважають себелюбні, лицемірні та жорстокі заячі душі, — люди з тими прикметами, які виростають з недорозвиненої чоловічости».

125 Хотілося б, — ти кажеш, — щоб св. Іван Євангелист у юнацькому віці захотів

об'явитися мені, порадити й підбадьорити у змаганні до чистоти серця.

Якщо справді цього хочеш, то й звернися до нього. Напевно відчуєш і підбадьорення, і отримаєш пораду.

126 В авангарді порочности йде обжирство.

127 Не вдавайся в діалог із похиттю. Не зважай на неї.

128 Соромливість і скромність — це молодші сестри непорочности.

129 Свята чистота невіддільна від апостольського служіння.

130 Зніми з мене, Ісусе, ту гидку кору змислової гнилі, щоб я легше міг наслухувати голос Утішителя в душі моїй та йти за ним.

131 Ніколи не говори, навіть нарікаючи, про порочні справи й події. Це такий матеріал, що прилипає навіть більше, ніж смола. Зміни тему розмови, а, як це неможливе, то продовжуй, говорячи про необхідність і красу святої чистоти та про чесноти людей, що знають ціну власної душі.

132 Замість боязливо ставати в позу «хороброго», ліпше відразу обріж поли та втікай.

133 Святі не були й не є істотами скаліченими, що могли би правити за предмет дослідів для лікаря-модерніста.

Вони були й залишаються людьми звичайними, з кров'ю і з кістками, докладно такими, як і ти самий. А все таки вони перемогли.

134 «Ти загорни тіло навіть і в шовк...» — це кажу тобі я, побачивши твоє вагання перед спокусою, що свою порочність оправдує то мистецтвом, то наукою, то врешті... любов'ю ближнього.

Скажу тобі словами старої еспанської приповідки: «Ти загорни тіло навіть і в шовк, то й тоді тіло полишиться тілом».

135 Якщо б ти тільки був свідомий своєї вартості! Це св. Павло каже тобі: ти «дорого куплений».

Він же добавляє: «Отож прославляйте Бога в тілі своєму».

136 По шуканнях зміслових утіх — яка нестерпна самотність!

137 Ти тільки подумай: за ціну хвиливого вдоволення, що полишить гіркий смак полину, ти схибив і втратив дорогу!

138 «Нещасна я людина! Хто мене визволить від тіла цієї смерти?» — так голосить св. Павло. Хай це додасть тобі бадьорости: він також мусив боротися!

139 У хвилину спокуси думай про Любов, що очікує тебе на небесах: зміцнуй чесно-ту надії. Це не брак великодушности.

140 Хоч що скоїлося б, не турбуйся, якщо скоїлося воно без твоєї волі. Бо тільки вільна воля в силі відкрити ворота серця для бридоти.

141 З душі твоєї підноситься виразний голос: «От іще та релігійна упередженість!» А потім, наче з рукава, летять переконливі аргументи в обороні всіх слабостей нашого грішного тіла, в обороні «його прав».

Коли це тобі притрапиться, кинь у лице нечистому, що є закон природи і є закон Божий — що є Бог! Як і є пекло.

142 «Коли, Господи, хочеш, — Ти можеш очистити мене!»

Яка це чудова молитва! Яка достойна того, щоб ти — коли настигне тебе те, про що тільки Бог, ти і я знаємо — її багатократно повторяв з вірою нещасного прокаженого! Довго чекати на відповідь Учителя тобі не доведеться, й ти почувеш: «Хочу, — будь чистий!»

143 Захищаючи свою чистоту, св. Франціск з Асізу качався в снігу, св. Бенедикт ускочив у кущ тернини, а св. Бернард учинив собі купіль у льодоватій воді ставка. А що вчинив ти?

144 В пренепорочному своєму житті св. Євангелист Іван знайшов силу перед хрестом. Інші апостоли повтікали з Голгофи. Тільки Богомати й він залишилися.

Не забувай, що чистота сталить та змужняє характер.

145 Це було на фронті коло Мадриду. На товариську гутірку зійшовся гурт — отак десятків два — старшин. Одна по одній пішли пісні.

Один незначний «пістолет» із чорним ву-сом чув тільки першу з пісень:

«Розколені серця
мені ні по чому;
як кому віддам своє,
то лиш в цілому . . .»

«Звідки ж у мене той упертий спротив віддати своє ціле серце!» І молитва потекла руслом тихим і широким.

Серце

146 Так мені виглядає, ти носиш власне серце на долоні, як товар на базарі: «Кому?.. Люди, кому?..» Як воно не понадобиться ніякому сотворінню, тоді здає його Богу.

Чи думаєш, що так поступають святі?

147 Сотворіння — твої? Ні, вони Божі. А якщо й твої, то з Божої ласки.

148 Навіщо тобі припадати устами до калюж дочасних потіх, коли можеш погасити свою спрагу водами, що течуть в життя вічне.

149 Звільняйся від пут, які тебе в'яжуть з сотворіннями — з іншими людьми та речами — аж зовсім позбудешся їх, тих пут. Бо, як каже папа св. Григорій, диявол, не маючи нічого й нікого на цьому світі, стає

до двобою нічим не обтяжений, голий. Якщо ж ти виступиш проти нього в «одежі», то він швидко знайде, за що тебе схопити, й кине об землю.

150 Це так наче б твій Ангел спитав тебе: «Твоє серце повне людської прив'язаності... Чи хочеш, щоб це оберігав твій Хоронитель?»

151 Як важко звільнитися від пут! Коли б то хто міг учинити так, щоб у мене не було ніяких інших пов'язань, а тільки три гвозді, і щоб я не відчував нічого іншого, а тільки хреста на спині!

152 Чи можеш уявити собі повніший спокій і тіснішу єдність, ніж ті, що очікують тебе, коли осягнеш ласку, яка вимагає повного звільнення від пут?

Борися за Нього і для Нього, щоб Йому вчинити більшу радість, але й зміцнюй свою надію.

153 Тепер же йди та з дитячою великодушністю спитай Його: «А що це Ти дав би мені, якщо від мене вимагаєш цього?»

154 Ти боїшся, що в великому прагненні

позбутися пут станеш далеким та недоступним для всіх.

Не турбуйся тим. Коли ти цілком і без решту належатимеш Христові, в тобі знайдуться — також від Христа — вогонь, світло й тепло для всіх.

155 Спілкою Христос не вдоволяється: Він хоче посідання неподільного.

156 Волі Божій не підпорядковуєшся, а достосовуєшся до волі будь-якої дрібної істоти.

157 Якщо в тебе такий суворий порядок і все лежить на своєму місці, то де береться та твоя прив'язаність до дочасного; адже тобі Бог пропонує Себе Самого.

158 Ще б пак, тепер проливаєш сльози; тепер боляче. В цьому нема ніякої дивниці — якраз на це й нанесено тобі удар у те місце.

159 Тобі млоїть у серці, й ти шукаєш чогось на землі, на що можна б спертися. Слушно. Тільки ж уважай, щоб та підпора, яка має берегти тебе від упадку, не обернулася

в мертвий тягар, що тягне вниз, — у ланцюг поневолення.

160 Скажи мені поправді: чи приязнь це, а чи кайдани?

161 Надто марнотравний ти в господарюванні своєю чутливістю. Слухай же сюди: любов до ближнього — завжди і скрізь. Але — слухай уважно, душе апостольська! — це почуття, покладене у твої груди самим Господом, належить тільки й виключно Христові. Втім, траплялося вже не раз, що один із засувів у твоєму серці — а їх потребуєш хоч із сім! — відсувався, а після того на твоєму надприродному овиді появлялася хмаринка сумніву та, хоч і намір твій був чистий, виринало хвилююче питання: чи у зовнішніх проявах моїх почувань не пішов я надто далеко?

162 Серце своє відклади. Найперше — обов'язок. Проте, у виконання обов'язку поклади теплі почування твого серця.

163 Якщо тебе спокушає праве око, то виколи й викинь його . . . Горе серцю, що спокушає тебе!

Здави його в долонях, не давай потішення. Коли ж воно на потішенні буде наполягати, промов до нього спочутливо й поволі, наче в секреті: «Серце моє, серце на Хресті!»

164 Як же ведеться твоєму серцю? Не хвилюйся, бо й святі — люди такі самі звичайні, як ти і я — також відчують ті «природні» схильності. Коли вони їх не відчували б, то їх «надприродний» відрух берегти серце — душу й тіло — для Бога, замість віддати його чомусь дочасному, мав би незначну ціну.

Саме тому, раз шлях обраний і ясний, слабкість серця, на мою думку, не повинна становити перешкоди для душі порішеної та глибоко «залюбленої».

165 Зазнавши стільки понижень в ім'я дрібної любовної пригоди на землі, тепер ти нездатний перенести цього пониження задля Нього. Чи воістину віриш, що любиш Христа?

166 Ти пишеш мені: «Отче, болять мені зуби... у серці». Цього я не беру за дотеп, бо ж бачу, що потребуєш доброго зубного лікаря, щоб тобі кілька зубів вирвав.

Як би то тільки ти захотів піддатися тій операції!..

167 «Ах, коли б то я був поклав цьому край на самому початку!» — пишеш мені. Що ж, бажаю тобі ніколи більше не повторювати таких окликів спізненої досади.

168 «Радий я, що ви говорите про „рахунок“, що його пред'явить вам наш Господь. Проте, у відношенні до вас це не буде Суддя в суворому розумінні того слова, а просто Ісус». Ці слова, приналежні одному святому єпископові, дали потіху багатьом серцям. З них може почерпувати потіху також твоє серце.

169 Не витримуєш болю, бо сприймаєш його, як боягуз. Сприйми його мужньо, сповнений християнським духом, і тоді будеш цінувати його, як скарб.

170 Шлях ясний. Перешкоди на ньому видні, як на долоні. В арсеналі досконала зброя, щоб перешкоди подолати... А все таки: скільки схиблень, скільки спотикань. Чи не так?

Причина, чому ти тримаєшся осторонь шляху, чому спотикаєшся й навіть падаєш, непорушна, як ланцюг із кованого заліза, бо в тобі нема волі розірвати її. Та знаєш ти,

як і знаю я, що це не ланцюг, а тендітна нитка.

Чому вагаєшся розірвати її та йти вперед?

171 Любов Бога варта того, щоб їй принести в жертву земну любов!

Умертвляння

172 Ніколи не станеш людиною молящою — без умертвляння.

173 І невимовлене влучне зауваження, і дотеп обірваний у півслова, і люб'язна усмішка в бік людини, що муляє очі, і мовчанка у відповідь на несправедливе звинувачення, і ввічливе слово нахабі чи інтрузові, і здібність пропускати повз уваги дратуючі вилазки та зухвальства з боку людей, що з ними співживеш, — усе це, зцементоване витривалістю, складається на конкретне внутрішнє умертвляння.

174 Не кажи: «Та людина мене дратує». Ліпше подумай: «Та людина мені помагає осягнути святість».

175 Нема ідеалів осягальних без жертви. Відмовся від себе самого. Яка це розкіш — саможертвуватися!

176 Скільки разів ти маєш намір послужити в чомусь Богу, а згодом, за своєю малодушністю, вдоволяєшся тим, що приносиш Йому визнання у твоїй нездатності виконати такий легкий намір!

177 Покористуйся кожною нагодою, щоб поступитися твоєю думкою. Це справа складна, але яка ж мила очам Бога!

178 Як побачиш хреста з двох абияк збитих кругляків, убогого, зневаженого, забутого й без Розп'ятого, то вважай, що це — твій хрест: буденний і не обіцяючий ні слави, ні почестей. Він чекає на свого розп'ятого, й тим розп'ятим судилося стати тобі.

179 Шукай такого умертвляння, що не умертвляє інших.

180 Де нема умертвляння, там нема чесноти.

181 Внутрішнє умертвляння. Коли бачу, що не шануєш і не стосуєш у житті умертвляння змислів, то не вірю в таке внутрішнє умертвляння.

182 Чашу страждань до дна спиймо в нашому вбогому дочасному житті. Яке має зна-

чення зазнавати терпінь десять, двадцять, чи й п'ятдесят років, якщо за тим іде життєв небесне у віки віків?

А перш за все — і це важніше за згадане міркування винагороди — яке значення має зазнавати терпінь, якщо зазнається їх для того, щоб принести потіху, щоб возрадувати Господа Бога нашого, в дусі покути, в єдності з Ним на Його Хресті — одним словом, зазнавати в ім'я Любови?

183 Очі! Чимало лихого проникає в душу крізь очі. Скільки досвідчень того самого порядку, що в Давида! Оберегаючи ваш зір, збережете серце.

184 Навіщо тобі глядіти, коли в собі самім носиш свій «власний світ»?

185 Світ подивляє тільки жертвоприношення поєднане з видовищем, бо не знає ціни жертвоприношенню прихованому й мовчазному.

186 Треба віддатися цілковито, треба відректися від усього, щоб це було не просто жертвоприношення, а цілопалення.

187 Такий парадокс: щоб осягнути Життя, треба вмерти.

188 Серце — це великий зрадник. Тримай його за сімома замками.

189 Все, що тебе не провадить до Бога, воно лиш перешкоджає. Вирви це все і викинь геть.

190 Одному чоловікові, що мав за безпосереднього зверхника грубіяна і злюку, Господь поклав на уста таку молитву: Дякую Тобі, Боже, за цей воістину королівський скарб; бо ж де й коли ще знайду когось іншого, хто мені платитиме за кожну люб'язність парою ударів копитами?

191 Перемагай себе щоденно від першої ж хвилини, встаючи точно в означену пору й не поступаючись ліньяйству ні однією хвилиною.

Перемога, з допомогою Бога осягнена над самим собою, дає добрий старт на цілий день.

Поразка в першій же сутичці дуже деморалізуюча!

192 Завжди зазнаєш поразки. За кожним разом став собі за мету або спасіння однієї означеної душі, або освячення тієї душі, або приєднання до апостольського служіння. Тоді в мене буде певність твоєї перемоги.

193 Не будь м'яким і розлізлим. І вже найвищий час тобі позбутися отієї дивної співчутливості до себе самого.

194 Скажу тобі, які скарби має людина на землі, щоб ти не розтратив тих скарбів. Це голод, спрага, холод, біль, ганьба, вбогість, самотність, зрада, обмова, тюрма...

195 Слушно хтось то сказав, що душа й тіло — це два вороги, що їх не можна роз'єднати, а разом з тим два приятелі, які не можуть себе бачити.

196 Тілу треба давати трохи менше належного, бо інакше воно може допуститися зради.

197 Якщо були свідки твоїх слабостей та упадків, то чи так уже важно, щоб не мала свідків твоя покута?

198 Ось солодкий плід людського умертвляння: вирозуміння й терпимість до слабостей чужих, а нетерпимість до власних.

199 Коли зерно пшениці не згине, то залишиться безплідним. Чи не прагнеш бути зерниною пшениці, щоб умерти через умертвлювання й видати повний колос?

Хай же Христос благословить твій пшеничний лан.

200 За твоєю гордістю, ти не переміг себе, не умертвився. Кажеш, що провадиш життя покутника? Так, але пам'ятай, що гордість поєднальна з покутою... І ще: по упадку та по проявленні твоєї малодушности зазнаєш гіркого почуття: чи це щире каяття, а чи тільки досада, що ти такий нікчемний та безсилий?

Хай ти щоденно й кривавишся від самобичування, то до Христа тобі однаково далеко, якщо нема в тобі покори.

201 Смак жовчі, оцту, попелу й полину викривляє, висушує й обпікає піднебіння, а все таки він не йде в ніяке порівняння з почуттями, зазнаваними твоєю душею.

Справа в тому, що від тебе «вимагають більше», а ти більше дати не в силі. Смирися! Чи зазнали б тієї гіркоти твоє тіло і душа твоя, якщо б ти був зробив усе, що в твоїх силах?

202 Маєш намір з власної волі накласти на себе кару за слабкість і малодушність? Що ж, накладай. Та хай це буде покута обач-

на, наче накладена на ворога, який водночас доводиться нам братом.

203 Вбога людська радість, навіть та, що має надприродні причини, завжди полишає посмак гіркоти. А як же ти думав? Сіллю нашого життя тут унизу є терпіння.

204 Багато людей, згодних на те, щоб на очах тисячів захоплених глядачів їх пригвоздили до хреста, не вміють по-християнськи перенести злободенних уколів голкою. Коли ж це так, то подумай: що більш героїчне?

205 Обидва ми — ти і я — читали життє по-геройськи просте отого Божого чоловіка. Ми стежили за боротьбою, яку він місяцями й роками вів (яке дбайливе книговедення в його особистих випробуваннях!) в годину сніданку. Один день перемагав він, а на наступний зазнавав поразки... Він записував: «Відмовився від масла...» А далі признавався: «Ів з маслом...»

Добре було б, щоб і нам — тобі й мені — дано було пережити таку... «масляну трагедію».

206 Час уставання — докладний до секунди — ось де героїчна хвилина! Лиш одна

надприродна думка — і, без вагань і зволікань, на ноги! Ось героїчна хвилина! Ось умертвляння, що сталить волю й не послаблює природи!

207 Як за окрему ласку, будь вдячний за почуття зненависти, що його виношуєш до себе самого.

Покута

208 Благословенне хай буде терпіння. Возлюблене хай буде терпіння. Освячене хай буде терпіння... Ославлене хай буде терпіння!

209 Апостол накреслив нам цілу програму, як корисно пройти курс терпіння: «утішені надією», «терпеливі в виношенні утисків», «наполегливі в молитві».

210 Покутування — ось стежка в Життя.

211 Покутуючи, закопай свої занедбання, зазнані образи і вчинені гріхи в глибоку яму власної покорі. Так закопує садівник гнилі овочі, сухе галуззя й опале листя при корені дерева, з якого вони походять. Таким способом, усе, що було мертво, а ще точніше — шкідливе, вносить свою ефективну частку в новий урожай.

Навчися черпати наснагу з упадку, і Життя — із смерті.

212 Той Ісус, що стоїть перед твоїми очима, це не Христос. В ліпшому випадку, це вбоге зображення, на яке лиш здатні твої затьмарені очі. Очисться! Проясни свій погляд покорою та покутою. А тоді вдовіль отримаєш чистого світла Любови, матимеш досконалу видимість. І Його зображення перед тобою набуде правдивости. Це буде Він!

213 Чинячи волю Отця, Христос зазнає терпінь... Яке ж маєш право ти, що також хочеш, ідучи слідами Учителя, виконувати найсвятішу волю Божу, — яке маєш право нарікати на те, що на шляху твоєму за супутника маєш терпіння?

214 Скажи своєму тілу: ліпше вже будь невільником у мене, ніж я мав би ним бути в тебе.

215 Як же бояться люди покутувати! Якими святими могли би стати деякі чоловіки й жінки, якщо б вони виправили свої наміри та посвятили Богу стільки зусиль, скільки їх вони витрачають на те, щоб показатися в доброму світлі перед світом!

216 Не соромся власних сліз. Як і ти, в самотності й перед Богом інші люди плачуть також. Уночі, каже цар Давид, сльозами зволожу своє ложе.

Тими сльозами, палкими й мужніми, можеш очистити твоє минуле й надати надприродний характер твоєму теперішньому життю.

217 Хочу, щоб ти був щасливим на землі. Не осягнеш того, якщо й надалі боятимешся терпіння. Бо, як довго триває наш «шлях», якраз у терпінні полягає наше щастя.

218 Як чудово втратити життя задля Життя!

219 Знаючи, що ті терпіння, фізичні й моральні, дають очищення і збільшують заслуги, благослови їх.

220 «Хай Бог вам зішле здоров'я!» — таким побажанням доброго фізіологічного самопочуття просять милостині, або дякують за лепту, окремі прошаки. Чи це не полишає в тебе несмаку?

221 Якщо ми великодушні в акті добровільної покути, то Ісус сповнить нас ласкою любови до випробувань, які нам зішле Він.

222 Хай воля твоя засобом покути вимагає від змислів того, чого не може осягнути від інших душевних сил засобами молитви.

223 Як мало варта покута без постійного умертвляння!

224 Боїшся покути — тієї самої покути, що помагає тобі осягнути життя вічне. Чи ж не бачиш сам, що, з другого боку, люди йдуть на тисячі тортур жорстокої операції, щоб лиш врятувати те мізерне дочасне життя?

225 Один із більших ворогів твоїх — це самий ти.

226 Про своє тіло дбай, але не більше, ніж дбають про зрадливого ворога.

227 Якщо знаєш, що твоє тіло ворог твій, твого освячення, а з тим — ворог прославлення Бога, то чому поводишся з ним так м'яко?

228 «Доброго Вам пополуденка!» — нас привітали за звичаєм. А один добрий чоловік Божий зауважив: «Яке короткотривале побажання!»

229 Який солодкий біль і яка ясна темінь з Тобою, Ісусе!

230 Ти страждаєш! Отож дивись: у «Нього» серце не менше за наше. Страждаєш? Значить, так і треба.

231 Суворий піст — це покута дуже мила Богу. Але, з тієї причини чи іншої, ми дозволили собі на деякі пільги в режимі.

232 Основи для покути? Дати сатисфакцію, направити шкоди, скласти подяку й прохання, отримати засіб рухатися вперед — для себе, для мене, для інших, для родини, батьківщини, Церкви... І тисяча інших основ.

233 В чиненні покути не виходь за межі покладеного на тебе духовним провідником.

234 Як же ми ушляхетнюємо терпіння, надаючи йому, в рамках покути, належне місце в духовній сфері!

4

1

Іспит сумління

235 Іспит сумління — це завдання на кожен день. Це книговедення, що його ніколи не занедбує той, хто веде підприємство.

А чи є підприємство важливіше, ніж підприємство життя вічного?

236 В годину іспиту сумління бережись демона, що відбирає мову.

237 Іспит складай поволі й мужньо. У тебе настрій кепський, ти сумний. Видної причини, ніби, й нема. Але чи не лежить та причина, бува, у твоїй непорішеності розірвати тендітні, зате конкретні, вузли, в які тебе хитромудро замотала твоя пожадливість?

238 Загальний іспит сумління — це оборона. Іспит спеціальний — це наступ. Перший — це панцир, броня. Другий — це дамаський меч.

239 Кинь погляд узад і — чи маєш нарікати? Ні, це безпредметно. Витягни лекцію, — це корисно.

240 Проси світла. Наполягай, — аж досягнеш до кореня, що до нього застосовується наступальну зброю — спеціальний іспит.

241 Твій спеціальний іспит сумління повинен мати за безпосередню мету досягнути означену чесноту, або звільнити від хиби, що заповнює тебе.

242 «Мій довг християнина перед Богом і моя неспроможність сплатити цей довг приневолити мене заплакати сльозами Любови. Боже, будь милосердний до мене грішного!» Це добре, що визнаєш свої довги. Та не забувай, що сплачувати їх треба так сльозами, як і... чинами.

243 «Хто вірний в найменшому, — і в великому вірний». Ці слова св. Луки вказують тобі причину твоїх блукань. Лиш повір!

244 Реагуй. Послухай, що каже Дух Святий: «Бож не ворог злорічить на мене, — це я переніс би... але ти, — чоловік мені

рівня, мій приятель близький і знайомий мені, з яким щиро солодку розмову провадимо».

245 В час реколекцій Твій іспит сумління повинен бути глибший і ширший, ніж у звичну пору. Коли ж це не так, то ти втрачаєш золоту нагоду виправитися.

246 Завжди завершуй твій іспит сумління думкою про любов, чи пак каяттям з Любви: за себе, за всі людські гріхи... І врахуй батьківське піклування Бога, що усунув усі перешкоди з-під твоїх ніг, щоб ти не спотикався.

Наміри

247 Конкретизуйся. Хай не будуть твої наміри бенгальськими вогнями, фаерверками, що сяють тільки хвилину, полишаючи по собі, як гірку дійсність, почорнілий та зайвий згарок, який викидають зневажливо.

248 Ти такий молодий! Скидаєшся мені на судно перед відчаленням. Вистачить тепер допустити лиш невеличке відхилення від курсу — і, якщо того відхилення не виправиш, то до порту призначення так і не прибудеш.

249 Не став перед собою багатьох намірів. Став наміри конкретні. І, з Божою допомогою, виконуй їх.

250 Ти сказав мені: «Так, хочу бути святим». Я вислухав тебе мовчазно, хоч, звичайно, таке загальне й туманне твердження мені видається нісенітницею.

251 Завтра, не сьогодні. Інколи це розумно. Та в більшості випадків до відкладання вдаються переможені.

252 Прийми міцну й непохитну постанову: в час, як тебе обсипають почеснями й похвалами, думати про щось таке, що палить твоє лице соромом. Оце якраз твоє. Почесті ж і похвала належать Богу.

253 Ведися добре «тепер», не думаючи ні про «вчора», яке проминуло, ні про «завтра», про яке не знаєш, чи воно для тебе настане.

254 Негайно! Завертай до свого шляхетного життя негайно. Не дайся збити з пантелику; «негайно» — це не завчасно, ні запізно.

255 Чи хочеш, щоб я тобі сказав усе, що думаю про «твою дорогу»? Тож слухай: якщо ти відповідаєш вимогам покликання, то будеш у перших рядах тих, хто працює для Христа; якщо ти станеш людиною молитви, то знайдеш у собі згадане покликання і в голоді жертвності шукатимеш найважчих завдань.

І осягнеш щастя як тут, так і — подвійно таке — пізніше, в житті вічному.

256 Ця рана болить. Та вона вже гоїться. Будь послідовний у своїх постановах — і незабаром біль переміниться в приемний спокій.

257 Ти пасивний, як мішок напханий піском. Зі свого боку не робиш нічого. Не дивно, що починаєш завважувати в собі позначки літєплости. Візьми себе в руки.

Скрупули

258 Відкинь оті скрупули, що позбавляють тебе спокою. Що відбирає душі спокій, від Бога не походить.

Коли навістить тебе Бог, ти відчуєш правдивість євангельських привітань: Мир вам подам... Я вам приніс мир... Мир вам!.. І то посеред випробувань переслідування.

259 От іще скрупули! Ти просто й ясно поговори зі своїм духовним провідником.

Повинуйся... і не применшуй найбільш люблячого Серця Господнього.

260 Сум і пригнобленість. Мені й не дивно. Це хмара пилюки, яка піднеслася від твого упадку. Але досить того! Чи вітер ласки ще не відніс геть тієї хмари?

Зрештою, якщо ти не отрясешся від твого суму, то в нього може сповитися твоя гор-

дість. Чи ти вважав себе за досконалого й безгрішного?

261 Забороняю тобі й думати про те більше. Натомість, благослови Господа, що повернув життя душі твоїй.

262 Не думай більше про твій упадок. Ця думка злягає на тебе і гнітить, як камінна глиба. Крім того, вона може стати причиною більших спокус. Христос тобі пробачив, а «старого чоловіка» забудь.

263 Не втрачай надії. Я бачив тебе в бою. Твоя сьогоднішня поразка — це лекція, як досягнути остаточну перемогу.

264 Ти вів себе добре... навіть як і впав так низько. Ти вів себе добре, бо смирився, бо виправився, бо сповнився надією, а надія відновила в тобі почуття Любови. Не корч такого здивуваного обличчя; ти дійсно вів себе добре! Ти піднісся із землі. «Встань!» — знову прозвучав могутній голос, — Тепер за роботу!

Присутність Бога

265 Діти... Як же вони силкуються поводитися гідно перед батьками!

А як намагаються зберігати свою велико-княжу гідність діти короля перед своїм пануючим батьком!

А хіба ж ти не знаєш, що завжди стоїш перед лицем Найвищого Царя, Бога-Отця?

266 Не приймай постанови, не продумавши справи хоч хвилину перед Богом.

267 Треба набратись переконання, що Бог завжди коло нас. Ми живемо так, наче б Господь був десь там далеко, де блищать зорі, й не враховуємо того, що Він завжди в нашій присутності.

Кожного з нас Він любить більше, ніж будь-яка мати в світі спроможна любити своїх дітей. Як люблячий Батько, Він нам помагає, нас надихає, благословить і... про-бачає нам.

Скільки разів нам, ще дітьми, пощастило прояснити обличчя наших батьків, заявляючи по вчиненому збитку: «Більше не буду»? Правдоподібно, ще того самого дня ми збиточили знову... І наш батько, з голосом удавано суворим та з серйозним лицем, знову нам докоряв. У той же час його серце, тонкий знавець наших хиб, щеміло від думки: «Бідна дитина, як вона силкується вестися добре!»

Нам треба наскрізь просякнути вірою, що найрідніший наш Батько — це Господь, що перебуває в нашій присутності та є на небесах.

268 Привчися кожноденно багатократь підносити своє серце у вдячності до Бога. За те, що подає тобі одне і друге; що тебе зневажено; за те, що маєш потрібне тобі, як і за те, чого не маєш.

За те, що такою чудовою учинив Свою Матір, яка доводиться Матір'ю також і тобі; що створив сонце й місяць, он ту тварину і цю рослину; що сотворив он того чоловіка таким говірким, а тебе маломовним...

Подякуй Йому за все, бо все воно добре.

269 Не будь засліплений і розсіяний такою мірою, щоб думкою не віддати шани св. Дарам, як угледити здалека бані та стіни дому Господнього. Він очікує тебе.

Не будь засліплений і розсіяний такою мірою, щоб не віддати принаймні «стрілистій» молитви Пречистій Діві Марії, проходячи попри місця, де — тобі відомо — зневажають Христа.

270 Чи не радісно тобі відкрити на твоєму звичному шляху вулицями міста ще одну святиню?

271 Мовив один чоловік молитви: Хай буде Ісус метою в наших змаганнях, нашою Любов'ю поміж почуваннями, нашою Справою у слові, і нашим взірцем у чинах.

272 Щоб не втрачати безпосереднього контакту з Богом, раджу тобі вживати отих людських засобів: це «стрілисті» молитви, вчинки Любви та покути, духовні причастя, душевне споглядання на образ Богоматері...

273 Сам!.. Ти не самотній. Хоч і далеко, при тобі ми. Втім, з тобою Бог, з тобою Дух

Святий, який, осілий в формі благодати в душі твоїй, надає надприродний тон усім твоїм думкам, бажанням і вчинкам.

274 «Отче», — говорив мені один молодий чоловік, здібний студент Мадридського університету (і де то він обертається тепер?), — «я передумав оте, що ви мені казали — що я син Божий! Опісля впіймав я себе на тому, як ішов вулицею, по вінця повний гордістю — з високо піднесеною головою, груди колесом — бо я — син Божий!»

З найспокійнішим сумлінням я порадив йому плекати й нарощувати ту «гордість».

275 Не маю сумнівів у твоїй чесності. Знаю, що ти дієш в присутності Бога. Але... у мене невеличке зауваження: свідками твоїх учинків є, а чи можуть бути, люди, які судять справи по-людськи... Тому треба дати їм добрий приклад.

276 Якщо звикнеш, принаймні раз у тиждень, шукати Пречистої, щоб піти до Ісуса в Її товаристві, то побачиш, що подвійно відчуєш присутність Бога.

277 Питаєш мене, навіщо той дерев'яний хрест. У відповідь зачитую тобі уривок з

одного листа: «Погляд, піднесений з-над мікроскопа, падає на чорного й суворого хреста. Цей хрест без Розп'ятого має свою символіку. Має змісл, що його інші можуть недоглянути. І той, хто, втомлений, збирається покинути свою роботу, знову схиляється над сочкою та працює далі. Бо самотній хрест на стіні тужить за спиною, що його понесла б».

278 Живи в присутності Бога — і досягнеш життя надприродне.

Надприродне життя

279 Погляд людський плоский, прибитий до землі, двохвимірний. Ведучи життя надприродне, отримаєш від Бога третій вимір, вимір висоти, а з ним — відчуття рельєфності, ваги та об'єму.

280 Без надприродного зміслу твого життя, твоя християнська любов обернеться в філантропію, чистість — у приличність, умертвляння — в дивацтво, подвиги — в самобатоження, і всі вчинки стануть безплідними.

281 Мовчання — це наче двірник унутрішнього життя.

282 Такий парадокс: святість більше доступна, ніж ученість, а проте легше бути вченим, аніж святим.

283 Розважитися. Тобі треба розважити-

ся! Широко відкрий очі, щоб добре сприймати форми речей, або ж, з уваги на твою слабозорість, прижмурся...

Тоді ж зажмурся цілковито! Вглибся у внутрішнє життя, й ти побачиш дива дивенні світу ліпшого і світу нового в неуявлених кольорах і формах; увійдеш у контакт із Богом і збагнеш свою слабість; ти убожествишся тією божественністю, яка, з наближенням до твого Отця, збратає тебе ще більше з твоїми братами-людьми.

284 Прагнення: щоб я був добрим, а всі інші — ліпшими, ніж я.

285 Навернення — це справа однієї хвилини, а освячення — праця цілого життя.

286 Нема під сонцем нічого ліпшого, як жити в ласці Бога.

287 Чистість наміру. Її досягнеш завжди, якщо завжди і у всьому матимеш за єдину мету вдоволити Бога.

288 Увійди в рани розп'ятого Христа. Там навчишся тримати в карбах твої змисли, житимеш унутрішнім життям, і постійно віддаватимеш Отцеві жертву терпінь, зазнаних

Господом і Марією, щоб сплатити борги твої та заборгованість усіх людей.

289 Богу миле твоє горіння служити Йому... Але без ефективного досконалення твоєї щоденної поведінки те горіння безплідне.

290 виправляти. По трохи кожного дня. Це твоє постійне завдання, якщо хочеш стати святим.

291 Твій обов'язок — освятитися. Також твій. Бо ж хто коли казав, що це виключний обов'язок духовенства й ченців?

Господь сказав усім без винятку: «Будьте досконалі, як досконалий Отець ваш небесний».

292 Внутрішнє життя якраз і повинно полягати в тому, щоб розпочинати і... розпочинати віднова.

293 Чи у твоєму внутрішньому житті ти розмірковував у спокої про красу «служити», і то завжди на основі дійсної добровільності?

294 Виходи урожаю зникли під глибоким

снігом. Власник же поля вдоволено сказав: «Тепер вони ростуть у корінь, міцніють!»

Згадалося це мені, коли я подумав про твою вимушену бездіяльність. Скажи но: либонь ти також «ростеш у корінь»?

295 Якщо ти не пануєш над собою, то, будь ти й дуже могутній, мене огортає жаль і сміх на думку про твоє панування.

296 Важко читати в св. Євангелії те місце, де Пилат питає юрбу: «Котрого бажаєте, щоб я вам відпустив: Варавву, чи Ісуса, що зветься Христос?»

Ще болячіше чути відповідь: «Варавву!»

Найстрашніше ж усвідомити собі, що я самий, і то багатократно, збившись з дороги, також відповідав: «Варавву!» А до того ж добавляв: «Христа? — Розпни Його!»

297 Все те, що тебе турбує під цю пору, має своє — більше або менше — значення. Значення ж абсолютне має те, щоб ти був щасливий, щоб осягнув спасіння.

298 Нові світла? Який ти рад, удостоївшись у Бога ласки ще раз відкрити давно відкрите, як Америку!

Покористуйся такою хвилиною. Це хвилина заспівати гімн вдячності; хвилина вимести пилюку з далеких закутин твоєї душі; хвилина позбутися рутини в чомусь, діяти більш надприродно, не дати приводу до гріха ближньому...

Кажучи коротко, хай твоя вдячність прибере форму якоїсь конкретної постанови.

299 Христос умер задля тебе. Що ж повинен би вчинити задля Христа ти?

300 Твій особистий досвід — несмак, неспокій, огірчення на душі — у практиці життя доводить тобі правдивість слів Ісусових: ніхто не може служити двом панам.

Ще про внутрішнє життя

301 Ось секрет, сказаний на повний голос: ті кризи, що їх переживає світ, це кризи святих.

Бог хоче мати жменю «своїх» людей у кожній сфері людської діяльності. А в результаті — мир Христовий у царстві Христовому.

302 Твій хрест. Як християнин, ти завжди повинен носити при собі розп'яття. Повинен покласти його на твоєму робочому столі, й поцілувати його перед нічним спочинком, по пробудженні, як також коли проти твоєї душі підносить бунт слабе тіло.

303 Не бійся називати Господа Його власним іменем, Ісус, і визнати Йому свою любов.

304 Намагайся укласти собі час так, щоб кожного дня декілька хвилин провести в благословенній самоті, що така потрібна для розвитку внутрішнього життя.

305 Пишеш мені: «Простота — це наче сіль досконалости. Якраз же її у мене нема. Хотів би її осягнути з допомогою Його та вашою».

Матимеш допомогу так Його, як і мою. Тільки вжив власних заходів.

306 Людське життя на землі — це постійна боротьба, — спостеріг Йов багато століть тому.

А ще й сьогодні бувають люди, які влаштували собі життя так вигідно, що це спостереження до їх уваги не дійшло.

307 Цей надприродний спосіб діяння — це засіб у справжній військовій тактиці. Війну — тобто щоденну боротьбу в твоєму внутрішньому житті — ведеш зі становищ, які ти заздалегідь приготував здалека від основних стін твоєї твердині.

У тих становищах ти й зустрічаєш ворога: у твоєму невеличкому умиртвленні, у звичній молитві, у впорядкованій праці, в пляні твого життя. Таким способом, ворогові важко проникнути до бійниць твоєї твердині — надто слабих, щоб витримати удар. Якщо ж ворог і проникне так далеко, то безсилим для удару.

308 Ти пишеш, а я тільки цитую: «Моя радість і мій спокій. Ніколи не зазнаю радості без спокою. А що таке спокій, мир? Мир — це щось пов'язане з війною; це результат перемоги. Мир вимагає від мене постійної боротьби. Без боротьби не osiąгну миру».

309 Поглянь, яка незглибна в своєму милосерді Божя справедливість! Бо ж той, хто визнає свою провину, на суді людському зазнає покарання; на суді ж Божому він отримує пробачення.

Благословенним же хай буде святе Таїнство Покути!

310 «Зодягніться в Господа нашого Ісуса Христа», навчав св. Павло римлян. Саме в Таїнстві Покути ти і я зодягаємося в Ісуса Христа та в Його Заслуги.

311 Війна! Війна, — кажеш ти, — має надприродну мету, що її світ не збагнув: війна ведеться для нас.

Війна становить найважчу перешкоду на легкому шляху. Але нам треба буде, кінець кінцем, її полюбити, як чернець повинен любити свої подвиги.

312 Яка сила Твого ймення, Господи! За звичкою, я розпочав свого листа: «Хай Ісус має тебе в Своїй опіці».

Мені ж на це відписано: «Ваше побажання — хай Ісус має тебе у Своїй опіці — мене вже зберегло від чималої неприємности. Хай же Він також має у своїй опіці всіх».

313 «Поскільки Господь мені помагає із Своєю звичною щедротою, я постараюся віддячитися Йому, „витончуючи” мою поведінку», —ти сказав мені. Я ж і не мав нічого докинути до того.

314 Я тобі й писав, і говорив: «Полягаю на твою підтримку. Побачиш, що ми зробимо!»

Що ж інше ми могли зробити, як не полягати на підтримку Його!

315 Місіонер. Мрієш стати місіонером. У тебе жевріння св. Ксаверія, хочеш здобути Христові імперію. Японію, Китай, Індію, Росію, холодні країни Північної Європи, чи, може, Америку, Африку, або Австралію?

Підтримуй ті спалахи у своєму серці, той голод душ. Тільки ж не забувай, що, «повинуючись», ти стаєш кращим місіонером. Відрізаний географічними просторами від тих

місце апостольської діяльності, працюючи то тут, то там, — чи не відчуваєш, як св. Ксаверій, утоми в руках по виконанні стількох христин?

316 Кажеш мені, що так, що ти хочеш. Гаразд, але чи це хотіння таке велике, як прагнення захланного грошей і гордовитого почестей, як любов матері до своєї дитини та як шукання нещасного змислового чоловіка за втіхами?

Не таке? Значить, ти не хочеш.

317 Скільки зусиль віддають люди своїм земним справам! Тут і мрії про почесні, і жадоба багатства, і піклування про змислові втіхи. Чоловіки й жінки, багаті й бідні, старі, молодші, ще молодші, й навіть діти — всі однаковою мірою.

Коли ти і я віддамо стільки ж зусиль справам нашої душі, то осягнемо віру живу й дійову, і не буде такої перешкоди, що її ми не подолали б у підприємствах нашого апостольського служіння.

318 Яка знаменита порада Апостола тобі, як спортсменові: «Хіба ви не знаєте, що ті, хто на перегонах біжать, усі біжать, але на-

312 Яка сила Твого ймення, Господи! За звичкою, я розпочав свого листа: «Хай Ісус має тебе в Своїй опіці».

Мені ж на це відписано: «Ваше побажання — хай Ісус має тебе у Своїй опіці — мене вже зберегло від чималої неприємности. Хай же Він також має у своїй опіці всіх».

313 «Поскільки Господь мені помагає із Своєю звичною щедротою, я постараюся віддячитися Йому, „витончуючи” мою поведінку», —ти сказав мені. Я ж і не мав нічого докинути до того.

314 Я тобі й писав, і говорив: «Полягаю на твою підтримку. Побачиш, що ми зробимо!»

Що ж інше ми могли зробити, як не полягати на підтримку Його!

315 Місіонер. Мрієш стати місіонером. У тебе жевріння св. Ксаверія, хочеш здобути Христові імперію. Японію, Китай, Індію, Росію, холодні країни Північної Європи, чи, може, Америку, Африку, або Австралію?

Підтримуй ті спалахи у своєму серці, той голод душ. Тільки ж не забувай, що, «повинуючись», ти стаєш кращим місіонером. Відрізаний географічними просторами від тих

місце апостольської діяльності, працюючи то тут, то там, — чи не відчуваєш, як св. Ксаверій, утоми в руках по виконанні стількох христин?

316 Кажеш мені, що так, що ти хочеш. Гаразд, але чи це хотіння таке велике, як прагнення захланного грошей і гордовитого почестей, як любов матері до своєї дитини та як шукання нещасного змислового чоловіка за втіхами?

Не таке? Значить, ти не хочеш.

317 Скільки зусиль віддають люди своїм земним справам! Тут і мрії про почесні, і жадоба багатства, і піклування про змислові втіхи. Чоловіки й жінки, багаті й бідні, старі, молодші, ще молодші, й навіть діти — всі однаковою мірою.

Коли ти і я віддамо стільки ж зусиль справам нашої душі, то осягнемо віру живу й дійову, і не буде такої перешкоди, що її ми не подолали б у підприємствах нашого апостольського служіння.

318 Яка знаменита порада Апостола тобі, як спортсменові: «Хіба ви не знаєте, що ті, хто на перегонах біжать, усі біжать, але на-

городу отримує один! Біжіть так, щоб одержали ви!»

319 Зосередься. Шукай Бога в тобі самім та слухай Його.

320 Підтримуй у собі ті шляхетні думки, ті святі хотіння, які щойно зароджуються... Аби іскорка може спалахнути ватрою.

321 Апостольська душе! Чи не говорить тобі нічого та інтимність Ісусова у відношенні до тебе, та близькість із Ним упродовж стількох років?

322 Це правда, що наш Кивот я завжди називаю Віфанією... Стань у ряд Учителевих приятелів: Лазаря, Марти, Марії. Після того не будеш мене питати, чому називаю Кивот Віфанією.

323 Ти знаєш про існування «євангельських рад». Іти за цими радами вимагає витончености в Любові. Кажуть, що це для небагатьох. Мені ж інколи думається, що це міг би бути шлях для багатьох.

324 «Чоловік цей почав будувати, але докінчити не міг».

Як захочеш, можеш уникнути цього сумного зауваження у відношенні до тебе, бо маєш же всі засоби, щоб завершити будівлю твого освячення: ласку Божу та твою волю.

Літеплість

325 Поборюй твою млявість, яка чинить тебе ледащим і недбалим у духовному житті. Гляди, це може стати початком літепlosti. За словами ж Писання, Бог викине літеплих із уст Своїх.

326 Мені боляче усвідомляти собі небезпеку літепlosti, перед якою стоїш, коли не бачу у тебе серйозного змагання до досконалости у твоєму середовищі.

Промовляй за мною: не хочу літепlosti! «Зо страху Твого моє тіло тремтить!» Зішли мені, Боже, синівський страх, що оживив би мене.

327 Мені відомо, що ти уникаєш смертельних гріхів. Дбаєш про своє спасення! Але не турбуєшся тим, що постійно й свідомо допускаєшся повсякденних гріхів, хоч і чуєш го-

лос Бога, що кличе тебе стриматися від кожного гріха.

Твоя зла воля впливає якраз із літепlosti.

328 Як мало в тобі любови до Бога, якщо без бою піддаєшся гріхові тільки тому, що той гріх не важкий!

329 Повсякденні гріхи наносять великі шкоди душі. Це тому говорить Господь у «Пісні над піснями»: «Ловіть нам лисиці, лисенята маленькі, що ушкоджують нам виноградники» — полюйте на тих малих шкідників, що знищують виноградника.

330 Як боляче мені за тебе, що не жалуєш своїх повсякденних гріхів! Бо без скрухи за них ти й не розпочнеш справжнього внутрішнього життя.

331 Ти літеплий тоді, як ліниво та без охоти виконуєш усі завдання, що стосуються Бога, і як вираховано та «хитро» шукаєш способу применшити свої обов'язки, і як не думаєш про ніщо інше поза самим собою та своєю вигодою, і як ведеш беззмістовні та пусті розмови, і як толеруєш повсякденні гріхи, і як дієш із людських міркувань.

Навчання

332 Хто міг стати вченим, а не став ним, у нас не має пробачення.

333 Навчання. Повинування: «Небагато, зате добре».

334 Молишся, умертвляєшся, працюєш для тисячі апостольських справ, але . . . не учишся. І як не змінишся, користи з тебе не буде.

Загальне та будь-яке професіональне навчання — у нас невідмовний обов'язок.

335 Для сучасного апостола одна година навчання — це стільки, що одна година молитви.

336 Якщо маєш служити Богові твоїм розумом, то для тебе навчання — чільний обов'язок.

337 Приймаєш св. Тайни, молишся, зберігаєш плотську чистоту, але . . . не учишся.

Тож і не кажи мені, що ти добрий: ти тільки добрячий.

338 Давніше, коли людські знання, наука, були обмежені, видавалося вельми можливим, що одному вченому під силу взяти на себе оборону та прославлення нашої святої віри.

В нашу пору розвиток науки вшир і глиб ставить до апологетів вимогу поділити працю таким способом, щоб обороняти Церкву в усіх сферах.

Ти не можеш відмовитися від того обов'язку.

339 Книжки. Їх не набувай, не порадившись людей, що думають по-християнськи, тямущих і досвідчених. Інакше ти міг би набути твори негодящі, а то й шкідливі.

Скільки разів трапляється, що чоловік іде й думає, що під пахою несе книжку, насправді ж несе зайве сміття.

340 Учися. Вчися наполегливо. Якщо маєш намір стати сіллю і світлом, то необхідне тобі знання, компетентність.

А чи ти думаєш, що як ти нероба та угод-

ник власних вигід, то знання до тебе прийде, як премудрість, налита зверху?

341 Це добре, що стільки наполегливості вкладаєш у навчання, але при умові, що ти такий же наполегливий у поглиблюванні внутрішнього життя.

342 Не забувай, що перед тим, як навчати, треба працювати. «Розпочав творити і навчати», — говорить св. Письмо про Ісуса Христа.

Найперше творити, щоб ти і я могли навчитися.

343 Працой. Поглинений у працю за професією, ти удосконалиш своє душевне життя і зможеш, бо позбудешся навику присікатися й шукати діри в цілому.

344 Виховнику! Твою безсумнівну наполегливість, яку вкладаєш у шукання та застосовування кращої методики, щоб дати учням світське знання, прояви також у шуканні та застосуванні християнської аскези, що становить єдину методу досконалости так твоїх учнів, як і тебе самого.

345 Освіченість, освіченість! Гаразд, хай

ніхто не перестигне нас у змаганні до неї, ні в її посіданні.

Але освіченість — це засіб, а не мета.

346 Учню! Формуй у собі стійку та активну побожність, відзначайся у навчанні, змагайся до того, щоб стати передовиком і апостолом у твоїй професії. При такій наполегливості в релігійному та світському навчанні, можу тобі заручити швидке й невпинне зростання.

347 Твоя єдина турбота — розбудовуватися культурно. Треба ж розбудовувати й душу. Тільки під тією умовою зможеш працювати як слід: для Христа. Щоб Він запанував у світі, для цього треба людей, що, задивлені в небо, могли б компетентно працювати у всіх сферах людської діяльності і з тих позицій мовчазно та ефективно виконувати апостольські завдання професійного характеру.

348 Сумління тобі постійно підказує, що твої бездіяльність, недбальство та лінощі впливають із боягузтва та з туги за вигодами, але «дороги» вони не визначають.

349 Не хвилюйся тим, що твоя правдива

думка обурює злосливого слухача, бо його обурення фарисейське.

350 Бути добрим християнином і, в добавок, людиною вченою — це ще мало. Як не злагідниш різкості у твоїй вдачі, як не спроможешся поєднати твого запалу та твоєї вченості з добрим вихованням, то мені не видно, як ти міг би стати святим. При всій ученості — або якраз завдяки їй — тебе треба тримати, як вола, коротко прив'язаним до жолоба.

351 Вигляд самопевності чинить тебе неприємним і несимпатичним, осмішує та, що гірше, відбирає ефективність твоєї апостольської діяльності.

Не забувай, що надміром ученості грішать і дуже пересічні люди.

352 Твоя власна недосвідченість приводить тебе до високого уявлення про себе самого, до хвалькуватості й до пози, яка, на твою думку, надає тобі ваги.

Будь ласка, виправся. При всій своїй нетямущості, ти можеш пролізти на керівні становища (це вже траплялося не раз!) і, не збагнувши, що ти нездара, відмовишся слухати порад достойних людей. Яких шкід зав-

дасть твоє безголове керівництво — страшно й подумати!

353 Безконфесійність, невизначеність. Старі міти, які вічно стараються молодіти.

Чи завдав ти собі труду подумати тільки, який це абсурд, вступаючи чи то до університету, чи до професійної спілки, чи до вченої ради, а чи до парламенту, залишити свої християнські переконання, разом з капелюхом, при входових дверях?

354 Використовуй час. Не забувай про те фігове дерево, що зазнало прокляття. Навіть і воно щось робило: скидало листя. Докладно, як ти . . .

Не шукай оправдань. Бо ж, як каже Євангелист, нічого не допомгло фіговому дереву ссилатися на те, що це не була пора плодоношення, коли Господь зволив шукати на ньому фіг.

Безплідним воно залишилося назавжди.

355 Люди, зайняті людськими справами, кажуть, що час — то гроші. Мені здається, що це ще мало. Для нас, зайнятих справами душі, час — це спасіння.

356 Мені незрозуміло, як це ти, називаючися християнином, ведеш життя безпожиточного нероби. Чи ти забув про трудове життя Христа?

357 Усі гріхи, — пишеш мені, — здається, тільки й чекають на безділля. Саме безділля повинне бути проголошене гріхом!

Хто віддає себе праці для Христа, у нього не повинно бути вільної хвилини. Бо ж і відпочинок не означає безділля. Відпочинок — це розвага діяльністю, що вимагає менше зусиль.

358 Безділля — це щось незрозуміле в чоловікові з душею апостола.

359 У свою звичну професійну працю поклади надприродне міркування, і таким способом ту працю освятиш.

Виховання

360 Як ти щиро сміявся, коли я порадив тобі віддати свої молодечі роки під опіку св. Архангела Рафаїла, щоб він повів тебе, як молодого Тобіта, до святого подружжя. Жартома ж я докинув: з жінкою доброю, гарною й багатою.

А як же ти задумався, коли я відтак порадив тобі віддатися під опіку отого мужніючого апостола Івана, якщо вимоги Бога до тебе більші.

361 Ти внутрішньо морщишся від того, що з тобою поводяться шорстко. Відчуваєш контраст поміж тією суворістю та поведінкою твоїх рідних. У відповідь зачитую тобі уривок з листа молодого військового лікаря: «До хворого треба зайняти становище холодне й вираховане, а водночас об'єктивне й корисне для нього, — становище чесного професіонала. До чого тут плаксиве пещення.

Ось перев'язочний пункт під час бою. До нього стікаються все нові поранені. А і з попередніми нікуди дітися, бо транспорт у запілля діє повільно. Що сталося б, якщо б при ношах кожного почали ще збиратися спочутливі родичі? Хоч бери й переходи до ворога!»

362 Чуда мені зайві. Вистачить і тих, що про них розповідає св. Писання. Навпаки, мені потрібне твоє виконання обов'язку, твоя сприйнятливість до ласк.

363 Ти розчарований. Прийшов пригноблений, бо щойно отримав лекцію від людей. Вони думали, що їх не потребуватимеш, а тому щедро жертвували свої послуги. Один лиш натяк на те, що їм довелося б подати тобі матеріальну допомогу — от кілька нещасних копійчин! — мав силу повернути приязнь у байдужість.

Покладайся тільки на Бога й на тих, хто єднається з тобою задля Нього.

364 Ах, якби то тільки ти взявся служити Богу так «серйозно» і так сумлінно, як служиш своїм честолюбству, зазнайству та змисловості...

365 Якщо відчуваєш унутрішній поштовх стати провідником, то змагай до того, щоб між твоєю братією бути останнім, а поміж усіма іншими — першим.

366 Позволь же, яка кривда діється тобі, якщо цей або той має більш довір'я до людей, яких знає довше, або до яких він більше схиляється за симпатіями, за спільністю професії, за вдачею?

А проте, поміж своїми людьми уникай навіть сповидности особистої приязні.

367 Навіть найбільш вишукана лакоминка, пожерта свинею (немає ради: так називається одна тварина!), перетворюється, в найкращому випадку, в свинину.

Будьмо ж ангелами, щоб мати силу підносити престиж ідей шляхом їх засвоєння. А принаймні будьмо людьми, щоб мати здатність перетворювати сприйнятий харч у шляхетні та гарні м'язи, або в потужний мізок, здібний розуміти й прославляти Бога.

Одне тільки: не будьмо двоногими тваринами, яких і так стільки навколо!

368 Нудьгуєш? Це тому, що всі твої змисли збуджені, а душа приспана.

369 Милосердя Христове поведе тебе до багатьох шляхетних уступок. І милосердя Христове поведе тебе до великої непоступливості, такої ж шляхетної.

370 Як ти не злий, а тільки робиш враження злого, то ти глупий. Ця ж глупота, як камінь спокуси, гірша від самої злости.

371 Коли люди лихої професійної репутації роблять видовище із своєї прикладності у виконуванні зовнішніх релігійних практик, то певно тебе підриває сказати їм на вухо: будь ласка, трохи збавте з тієї вашої релігійності!

372 Якщо займаєш службове становище, то користуєшся зв'язаними з тим правами та маєш певні обов'язки.

Коли ти з приводу — чи під претекстом — якоїсь доброї справи занедбуєш твої службові обов'язки, то допускаєшся схиблення з дороги. Не втрачай професійного престижу, бо саме він становить «гачок» для рибалення людей.

373 Мені подобається гасло твого апостольського служіння: «Працювати без віддиху!»

374 До чого цей поспіх? Не кажи мені, що то діяльність; це бездумна крутанина.

375 Розсіяність. Твої змисли та сили топиш аби в калюжі. Так і кружляєш: без зосередження, з розсіяною увагою, з приспаною силою волі та зі збудженою похитливістю.

Зроби крутий поворот та підпорядкуйся якомусь плянові, який поставив би тебе на шлях християнського життя, бо інакше не спроможешся зробити нічого корисного.

376 «Впливи середовища такі сильні!» — кажеш ти. Доводиться мені відповісти: без сумніву сильні. Саме тому мусите виховуватися в такий спосіб, щоб з цілою природністю вилонити власне середовище, здатне задавати тон суспільству, серед якого живете.

Засвоївши ж собі цього духа, ти, я певен, з зачудованням перших учнів, що побачили свої чуда, вчинені іменем Христа, промовиш: «Такий сильний наш вплив на середовище!»

377 Але як досягнути «наше виховання» і як зберегти «нашого духа»? Ось відповідь: здійснюй конкретні норми, що їх перед то-

бою поставив духовний провідник, що їх він тобі пояснив та навчив любити; приводь їх в життя — і станеш апостолом.

378 Не будь песимістом. Чи ж не знаєш, що все те, що діється, а чи може діятися, виходить на добре?

Хай твій оптимізм буде необхідним вислідом твоєї віри.

379 Природність. Ваше життя християнських лицарів та християнських жінок хай буде таким же природним, як сіль і світло; хай не буде в ньому ні чудацтва, ні вигаданости; завжди будьте носіями нашого духу простоти.

380 «А що, як я живу в поганському чи опоганченому середовищі й мій спосіб життя йде в розріз із тим середовищем — чи моя природність не виглядає надуманою?» — питаєш мене.

Відповідаю: між способами життя твоїм та середовища без сумніву прийде до зудару. Поскільки ж ти своєю діяльністю доводиш свою віру, то цей контраст до оточення якраз і становить природність, що її від тебе вимагаю.

381 Не турбуйся, коли хто каже, що ти керуєшся почуттями приналежності до спільноти. Що ж вони хотіли б? Мати справу з крижким знаряддям, що розпадається на кусні, як тільки його хто візьме в руку?

382 Даруючи оту «Історію Ісуса», я вписав тобі присвяту: «Шукай Христа. Знайди Христа. Люби Христа».

Це три дуже чітко зарисовані етапи. Чи намагався ти, принаймні, жити на першому з них?

383 Якщо люди бачать, що захитався ти, як їх провідник, то нема чого й дивуватися, що хитається їх послух.

384 Розгубленість. Мені стало відомо, що ти засумнівався в правильності твоїх поглядів. Для того, щоб ти мене ліпше зрозумів, я тобі написав:

З обличчя диявол дуже поганий. Тому ж що він мудрагеля, то влаштується так, щоб ми його роги не розгледіли. Зустрічі віч-на-віч він уникає, а часто маскується шляхетністю, чи навіть духовістю.

385 Промовляє Господь: «Нову заповідь

Я вам даю: любіть один одного!.. По тому пізнають усі, що ви учні Мої...»

А св. Павло: «Носіть тягарі один одного, і так виконаєте закон Христовий».

Від себе я не докину тут ні слова.

386 Не забувай, сину, що тут, на землі у тебе тільки одне зло, що його ти повинен боятися й оберігатися з Божою ласкою: це гріх.

Рівень твоєї святости

387 Рівень святости, що її від нас вимагає Господь, визначається такими трьома точками:

Свята непримиренність, святий примус і свята безтурботність.

388 Свята безтурботність — це одна справа, а світська нахабність — зовсім інша.

389 Свята безтурботність — це характерна прикмета дитинства. Дитина не пов'язується нічим. Своїх природних слабостей вона не намагається приховати, навіть якщо на неї дивляться всі.

Та ж сама безтурботність, перенесена в площину життя надприродного, веде до такої постави: хвала чи нехтування, подив чи зневага, честь чи ганьба, багатство чи вбогість, краса чи потворність — яка вже там різниця!

390 Смійся з кпин. Пускай попри вухо балачки. Побач і відчуй Бога в самому собі та в усьому, що тебе оточує. В такий спосіб osiąгнеш святу безтурботність, що її потребуєш — який же парадокс! — на те, щоб вести дбайливо тонке життя християнського лицаря.

391 Тобі, озброєному святою безтурботністю, балачки навколо — що говорять, а що могли б сказати — не важать нічого.

392 Для того, хто чинить що найкраще, смішне не існує.

393 Людина примирлива, поступливий лицар, ще раз видала б Ісусові вирок смерті.

394 Поступливість — це несхибний знак неслухності. Людина, що поступається ідеалом, справами чести й віри, це людина... без ідеалу, без чести й без віри.

395 Один Божий чоловік, загартований воїн, ужив у диспуті такого аргументу: «Значить, я непоступливий? Згода. Бо я впевнений у слухності мого ідеалу. І навпаки, ви дуже поступливі. Чи згодитесь, що два плюс два дають у сумі три з половиною?.. Нев-

же ні?.. Не поступитесь такою дрібничкою навіть в ім'я приязні? Значить, ви вперше переконалися у своїй слухності й, таким способом, перейшли... до моєї партії!»

396 Свята непримиренність — це не те саме, що бузувірство чи фанатизм.

397 Будь непримиренний у справах доктрини і в поведінці. Зате будь поступливий у справах формальних. Будь крицевим лезом у замшем підбитій піхві.

Будь непримиренний, але не будь хамлом.

398 Непримиренність — це не просто непримиренність, а свята непримиренність.

Не забувай, що існує ще також і святий примус.

399 Під оплески широких мас глядачів, ми застосовуємо силу, щоб ударемнити намагане самогубство і врятувати дочасне життя людини. Тоді чи не маємо права вдатися до такого самого примусу — святого примусу — щоб урятувати Життя (з великої літери) багатьох таких, хто завдається божевільною метою вчинити самогубство душі?

400 Скільки злочинів діється в ім'я справедливості! Якщо у тебе, як торговця вогне-стрільною зброєю, хтось хоче купити отаку невеличку штучку, щоб убити твою рідну матір, — ти продасиш?.. Чи тільки тому, що тебе не влаштовує ціна?

Будь ти професор, журналіст, політичний діяч, дипломат, і будь хто-будь: подумай!

401 Бог і дерзання! Дерзання — це не те саме, що нерозсудливість. Дерзання — це також не авантюрицтво.

402 Проси Ісуса пробачення не лише за провини власні; люби Його не лише твоїм серцем...

Принеси Йому каяття за всі зневаги, яких Він зазнавав, зазнає і буде зазнавати. Налий своє серце всією любов'ю всіх, хто Його любив найпалкіше.

Сміливо, дерзновенно визнай Йому, що в безумній любові до Нього ти перестиг і св. Марію Магдалину, й обидві святі Тереси, і святих Августина, Домініка, Франціска, Ігнатія і Ксаверія.

403 В дерзанні піди ще далі та, коли тобі чого треба, не проси, а просто скажи: «Ісусе,

я хочу цього чи того», завжди попереджаючи звернення зворотом: «Хай буде воля Твоя». Таким бо способом просять діти.

404 Ти зазнав невдачі? Ми не зазнаємо невдачі ніколи. Ти ж цілковито поклався на Бога. Відтак вичерпав усі доступні людські засоби.

Повір у таку от правду: твій успіх — якраз тепер і в цій справі — полягає в невдачі. Принеси подяку Господеві, і починай віднова!

405 Ти зазнав невдачі? Але ж ти знаєш, ти глибоко переконаний, що невдачі ти зазнати не можеш.

Ти її й не зазнав, а тільки здобув досвід. Дерзай далі!

406 Ось іншим разом — це була навіть не поразка, а справжній розгром. Бо ти втратив нашого духа. Отож тепер знаєш, що з точки погляду надприродности кожен фінал — перемога, чи поразка, це байдуже — не може називатися інакше, а тільки успіхом.

407 Прав, які впливають із урядового становища, ми не повинні змішувати з правами особистими. Тих перших прав зрікатися не можна.

408 Святоша — це така ж карикатура святого, як девотка чи лицемір — карикатура побожного.

409 Ми не сміємо думати, що наша сповідна чеснота святости варта будь-чого, якщо вона не поєднана з основними християнськими чеснотами.

Без такого поєднання вона виглядає так, як виглядають коштовності й високі відзначення, ношені поверх самої спідньої білизни.

410 Своєї чесноти не роздзвонюй.

411 Багато фальшивих апостолів мимовільно приносять користь широким масам, народові, завдяки силі самої Христової науки, яку вони проповідують, навіть якщо самі її не практикують.

Але користі, приношені лжепророками, не надолжують велетенських і дошкульних шкід, яких вони завдають, убиваючи покликання на провідників і апостолів; достойні бо люди з огидою відвертаються від тих, хто не здійснює в житті науки, яку сам проповідує.

Тому хто не готов провадити повноцінного життя, не повинен пропихатися в перший

ряд, де місце провідникам. Це стосується так чоловіків, як і жінок.

412 Хай вогонь твоєї Любови не буде солом'яним, хай не буде сповидністю чи підробкою вогню, що своїм дотиком не запалить нічого, ні не дасть тепла.

413 Сатанинська відмова служити Богу виявилася дуже заразливою. Чи не відчуваєш великодушного прагнення щоденно, разом з волею молитися й працювати, приносити Йому клятву послуху й вірності, яка перевершила б у заразливій силі отой заклик до бунту?

414 Який жаль викликає Божий чоловік, який скотився на дно упадку. Скільки ж більше жалю викликає Божий чоловік, потоплений у літепності та в марнотах світу!

415 Не придавай великого значення тому, що світ називає перемогами чи поразками. Скільки разів переможеним виявлявся якраз переможець!

416 «Бо без Мене нічого чинити не можете ви!» Світло нове, а чи, краще, нове освітлен-

ня для моїх очей, я отримую від того Світла Вічного — св. Євангелії.

Чи можуть мене здивувати «мої» глупства?

Я мушу розділити усі свої справи з Христом, і тоді не буде нічого глупого в моєму веденні; уточнюючи форму вислову, тоді я мої справи перезву на «наші справи».

Любов до Бога

417 Немає іншої любови, крім Любови.

418 Таємна сила, що надає вартість чомусь приниженому, чи навіть принизливому, це Любов.

419 Дитина. Хворий. Коли пишете ті слова, то чи не відчуваєте спокуси писати їх з великої літери?

Правдою є, що для душі, сповненої любов'ю, діти та хворі — це Він.

420 Як мало одного життя, щоб віддати його Богу!

421 Приятель — це скарб. Велике це слово — приятель! Бо де твій скарб, там і серце твоє.

422 Ісус — це твій Приятель. Приятель з великої літери. У Нього серце людське, як

твое. У Нього очі сповнені любов'ю, очі, що оплакували Лазаря...

І так, як любив Лазаря, Він любить і тебе.

423 Боже мій, люблю Тебе, але... навчи мене любити!

424 Карати з любови — це таємний спосіб підносити кару, накладену на того хто її заслуговує, до рівня надприродности.

З любови до Бога, що зазнає зневаги, кара хай править за покуту; з любови до ближнього задля Бога хай накладена кара ніколи не буде пімстою, а ліком, що оздоровлює.

425 Мій Боже, як же я не збожеволів від самої свідомости, що мене так міцно любиш!

426 У Христі поєднуються всі ідеали, бо Він — Цар, Любов, Бог.

427 Господи, вчини мене поміркованим у всьому, крім Любови.

428 Якщо любов, навіть людська, приносить стільки утішення тут, то якою ж буде Любов на небесах?

429 Все, що вчинене в ім'я Любови, стає прекрасним і величним.

430 Ісусе, хай буду я останнім у всьому, а тільки першим в... Любові!

431 Не бійся Божої Справедливості. Справедливість у Бога така ж гідна подиву й така ж сповнена любов'ю, як і Милосердя. Вони обидві дають свідчення Любові.

432 Уяви собі все найкраще й велике на землі; все, що приносить радість розумові та почуттям, чим розкошують тіло і змисли... Уяви собі світ та інші світи, які блимають до нас уночі з висот — цілий усесвіт. І все це, разом із усіма здійсненими задушевними мріями й примхами, не варте нічого супроти того Бога мого і твого, проти невичерпного скарбу, проти прекрасного цвіту, проти упокореного, зведеного до ролі слуги в стайні, де Він зволив народитися, в робітні Йосифа, у Страстях і безславній смерті, та в безумній Любові св. Євхаристії.

433 Живи Любов'ю, і завжди переможеш, навіть якщо б тебе переможено, в битвах твоєї внутрішньої боротьби.

434 Дозволь своєму серцю вщерть сповнитися Любов'ю та вдячністю, коли бачиш,

як ласка Божа звільняє тебе щоденно від петель, заставлених на тебе ворогом.

435 «Страх Господній чистий». Святий страх Божий. Страх, що означає синівську пошану до Батька, але не рабський страх; бо твій Бог Отець — це не тиран.

436 Терпіння від любови. Тому що Він добрий, тому що Він твій Приятель, що віддав Своє Життя за тебе, тому що все добре в твоєму посіданні належить Йому, тому що ти Його глибоко зневажив, і тому що Він пробачив — Він пробачив тобі! — плач, мій сину, сльозами терпіння від Любови.

437 Якщо б то був умер якийсь чоловік, щоб урятувати мене від смерти! Умер же Бог. А мені байдуже.

438 Божевільний! Ти думав, що ти сам у єпископській каплиці, а я ж тебе бачив, як ти цілував чаші та кожний дискос, свіжо посвячені, щоб Він, зійшовши в них уперше, знайшов той твій поцілунок.

439 Не забувай, що терпіння — це пробний камінь Любови.

Любов до ближнього

440 Як ти скінчив свою роботу, то візьмися за роботу твого брата, в ім'я Христа помагаючи йому, та так тактовно і природно, щоб він і не завважив, що ти працюєш більше належного.

Оце і справді тонка чеснота, гідна сина Божого!

441 Тобі болить те, що ближній твій не проявляє християнської любови до тебе. Скільки ж болить Богові твоя занедбаність у любові до Нього?

442 Відганяй від себе лиху думку про будь-кого, навіть якщо б його слова або вчинки оправдували таку думку.

443 Негативної критики не стосуй. Як нема місця на похвали й похвалити не можеш, то змовчи.

444 Ніколи не говори лихого про твого брата, навіть якщо у тебе причин подостатком. Найперше помолися перед Кивотом, а потім піди на побачення зі священником, твоїм отцем, та вилий свою душу, свою турботу перед ним.

І більш перед ніким.

445 Бурмотіння — це ропіючий гнійняк, який забруднює апостольську працю та гальмує її. Воно засмоктує християнську любов, пов'язує сили, каламутить спокій та розбиває єдність із Богом.

446 Якщо ти цілий уявляєш собою таку слабизну, то як же дивуєшся, що мають свої слабості інші?

447 На балакання, базікання й патякання з усіма їх наслідками люди витрачають — інколи в цілості — своє життя. Спостерігши це, вважаю мовчанку за ще потрібнішу, за гідну ще більшого пошанування. І добре розумію, Господи, чому ведеш рахунок кожного зайвого слова.

448 Сказати легше, ніж зробити. А ти зі своїм язиком, виточеним, як сокира, — чи

ти хоч випадково й нехотя поспробував раз зробити «добре» те, що, на твою «авторитетну» думку, інші роблять менше досконало?

149 Як це явище назвеш: нашіптування, бурмотіння, підбехтування, інтригування, спліткування, обмовляння, змовляння, наклеп, чи просто мерзотність?

Як хто без основ присвоїть собі право чинити суд, то ледве чи цей суд не обернеться в судилище кумоньок.

150 Яка боляча Богові та яка шкідлива багатьом душам — а при тому скільки може освятити інших душ — несправедливість «справедливих»!

151 Не прімся судити. Кожен бачить справи зі своєї точки погляду, кожен міряє власною — майже завжди фальшивою — міркою, і кожен розглядає власними очима, найчастіше притьмареними або встеленими туманом пристрасти.

Зрештою, погляд окремих осіб такий суб'єктивний і хворобливий, як і погляд отих модерних малярів, які кладуть на полотно кіль-

ка довільних мазків, а потім запевняють нас, що це наш живий портрет, наше ведення . . .

Як мало важить людський суд! Не видавайте осуду, не пропустивши його перед тим крізь сито молитви.

452 Доклади, як треба, зусиль, щоб тим, хто зневажив тебе, пробачити завжди й відразу, бо, хоч який великий збиток чи яка шкода, завдана тобі, то Бог тобі пробачив багато більше.

453 Бурмочеш? Таким способом витрачаєш добрий настрій і, якщо не навчишся тримати язика за зубами, то, крок за кроком, кожне твоє слово поведе тебе дедалі ближче до виходу із цього апостольського підприємства, в якому працюєш.

454 Не видавайте вироку, не вислухавши двох сторін. Навіть люди, що вважають себе за благочестивих, дуже легко забувають про ту основну норму розсудливості.

455 Чи усвідомляєш собі, яких шкід можеш начинити, коли з пов'язкою на очах берешся жбурляти камінням?

Також не знаєш шкід, інколи ненаправних, що їх можеш наробити, жбурляючи

фрази — тобі вони видаються легенькими — лихослів'я, бо ж у тебе на очах пов'язка безоглядності чи пристрасти.

456 Критикувати й руйнувати — дуже легка справа. Навіть і останній попихайло з будівельної бригади вміє прикласти руки до розбивання чудових і шляхетних стін старого собору.

Будувати — ось праця, що вимагає майстрів.

457 Хто ж ти такий, що берешся судити вдалість чи невдалість постанов твого зверхника? Чи не бачиш, що в нього більше основ судити, ніж у тебе? Що він має більший досвід, достойних, розумних і безпристрасних дорадників? І, перш за все, що йому дана більша ласка, спеціальна ласка його становища, що означає собою світло й могутню допомогу від Бога?

458 Ті зударі з себелюбством світу навчать тебе більше цінити братерську любов твоїх близьких людей.

459 У твоїй любові до ближнього багато зазнайства. Здалека ти принаджуєш, проме-

нієш. А зблизька відштовхуєш, бо нема в тобі тепла. А це досадно!

460 «Брат, підтриманий братом, такий же сильний, як місто твердинне».

Подумай хвилину та рішися жити в братстві, що його я тобі завжди радив.

461 Побачивши, що ти не проявляєш благословенного братерства, яке тобі постійно проповідую, нагадаю тобі глибокі слова св. Івана: «Діточки, — любімо не словом, ані язиком, але ділом та правдою!»

462 Сила любови ближнього! Навіть ваша взаємна слабкість становить підпору, що підтримує вас у виконванні обов'язку, під умовою, що живете в братерстві. Сперті одна на одну, таким самим способом підтримуються взаємно будівельні частини домика з карт.

463 Більше ніж у «даванні», любов до ближнього полягає в «розумінні». Тому, поставлений перед завданням судити, пошукай оправдання для твого ближнього. А виправдання знайдеться завжди.

464 Тобі відомо, що чиясь душа в небезпеці? Твоїм життям у єдності навіть іздале-

ка ти можеш подати дійсну допомогу загроженому. Тож не гайся! І не хвилюйся.

465 Твої турботи за твою братію я схвалюю; ті турботи доводять вашу взаємну любов. А все таки подбай, щоб твої турботи не перейшли в неспокій.

466 Звичайно, люди не дуже щедряться своїм грошем, — доповідаєш мені. Багато говорення, тріскотливого ентузіязму, обіцянок, плянів. Та як доводиться жертвувати, то мало хто сягає по калитку. Як же й дає що, то не прямо, а шляхом участі в якійсь розвазі: в танцях, лотерії, в огляданні фільму, або в вечірці. Або ж вимагають, щоб список жертводавців був оголошений та надрукований у пресі.

Загальна картина невесела, та бувають і винятки. Приєднайся також і ти до тих, чия лівиця в милостині не знає, що чинить правиця.

467 Книги. — Як той Христів прошак, я простягнув руку і попросив книжок. Книжок, як поживи для соборного та апостольського інтелекту багатьох високошкільних студентів.

Я простяг руку, як прошак іменем Христа, і виніс мішок дуль.

Чому, Ісусе, люди не збагнуть глибини християнської любови в тій милостині? Чому не зрозуміють, що допомога книжками більш ефективна, ніж добрим пшеничним хлібом?

468 Ти надто наївний. Кажеш, що мало таких, хто зберігає любов до ближнього; що любити ближнього — це не те саме, що дати старе шмаття та кілька мідяків... І оповідаєш мені свій досвід і своє розчарування.

Можу тобі відповісти тільки ось що: згодімся обидва, ти і я, не скупитися в даванні й віддаванні. Таким способом заощадимо твого сумного досвіду тим, хто буде мати справу з нами.

469 «Вітайте один одного святим поцілунком! Усі святі вас вітають». «Святим, що в Ефесі». «До всіх святих у Христі Ісусі, що знаходяться в Филипах». Зворушлива ця назва «святі», що її вживали первісні вірні християни, звертаючись один до одного, правда?

Навчися вестися з твоєю братією.

Засоби

470 Які ж засоби? Власне, ті самі, що їх уживали Петро й Павло, Домінік і Франціск, Ігнатій та Ксаверій: Розп'яття і св. Євангелія.

Чи, може, ті засоби видаються тобі недостатніми?

471 В заходах апостольського служіння ти можеш — ба, навіть повинен — полягати на земні засоби, що виникають із простого рахунку $2 + 2 = 4$; та не забувай ніколи, що, на щастя, ти можеш враховувати ще один засіб, який виникає з додавання: Бог $+ 2 + 2 \dots$

472 Служи Богу щиро, будь Йому вірний, а поза тим... не турбуйся нічим. Бо правда це велика, що сказано: «Шукайте ж найперш Царства Божого й правди Його, — а все це вам додасться». Все інше, матеріяльне, включаючи засоби, Бог докине.

473 Відкинь геть почуття безнадійности, що походять із свідомости твоєї нікчемности. Це правда, що твій економічний престиж рівний зеру, що твій суспільний престиж становить друге зеро, твої чесноти — інше зеро, а таланти — ще одне...

Та з лівого боку від тих зер стоїть вельми позитивна цифра, Христос. А в результаті, виходить незрівняно велика цифра.

474 Ти, ніби, не уявляєш собою нічого. Інші, ніби, звели і зводять прекрасні будівлі організацій, преси, пропаганди. Інші, ніби, мають усі засоби, а в тебе їх нема... Що ж, згадай Ігнатія:

Поміж мудрецами університету в Алькаля — невіглас; поміж студентами Парижа — голодранець; а взагалі, — переслідуваний і зневажуваний...

Такий то шлях. Люби, вір і терпи! Твоя Любов, твоя Віра, і твій Хрест — це нехибні засоби, щоб здійснити в чинах та увіковічнити твої прагнення апостольської праці, які носиш у твоєму серці.

475 Ти визнаєш свою нікчемність. Нікчемним ти і є. І, не зважаючи на це — навіть більше: завдяки цьому — Бог тебе обрав.

Він завжди вживає знаряддя протипропорційного — щоб було видно, що це «справа» Його рук.

Від тебе Він вимагає тільки одного — служняности.

476 Коли «віддасишся» Богу, то в тебе не буде трудностей, що могли б порушити твій оптимізм.

477 Навіщо залишаєш порожніми цілі закутини у твоєму серці? Поки сам не віддаєш себе в цілості, то пусті твої намагання здобувати Йому інших.

Ти недосконале знаряддя.

478 Значить, ти й на цьому заавансованому етапі ще потребуєш одобрення, заохоти та потішення від вельмож, щоб і надалі чинити волю Божу?

Вельможі змінливі, а ти повинен бути стійким. Будь вдячний, якщо вони тобі помагають, і продовжуй справу непохитно далі, якщо тебе зневажають.

479 Не звертай уваги. «Розсудливі» завжди визначають справи Божі, як божевілля.

480 Вперед, держай! Поглянь, одна нитка й друга, багато ниток, сплєтених дбайливо до купи, творять лину, здатну витримувати величезне обтяження.

Ти з твоєю братією, сплївши разом ваші особисті волі, щоб чинити волю Божу, матимете силу долати всі перешкоди.

481 В шуканні тільки й виключно Бога та для прискішення доброї справи оправдано можна застосувати оце правило, що його уклад один наш добрий приятель: «Що хто винен, те повинен заплатити, навіть якщо б мав бути винен те, що заплатив».

482 Не зважай, що світ цілий проти тебе, ще й вітер в очі. Тобі вперед!

Повторяй слова псалма: «Господь мое світло й спасіння мое, кого буду боятися... Коли проти мене розложиться табір, то серце мое не злякається».

483 Бадьорись, тобі це під силу. Чи не бачиш, що вчинила ласка Божа з оцим заспанним Петром, що боявся й відрікався? Або з тим Павлом, що переслідував, ненавидів і впирався?

484 Будь знаряддям золотим або крицевим, платиновим або залізним, великим або малим, тонким або грубим.

Всі вони потрібні, кожен із них має своє призначення. Як і в світі матеріальному: хто поважитьься твердити, що столярська пила менше потрібна, ніж хірургічні щипці?

Твоє завдання — бути знаряддям.

485 І що з того? Не розумію, як ти можеш відійти від цієї праці над душами лише тому, що вогонь Божий, який тебе привабив і захопив, видає не тільки світло і тепло, але й, інколи, дим слабости знаряддя. Твоє становище тлумачити можна тільки прихованою гордістю, в якій ти вважаєшся за досконалого.

486 Роботи вдовіль. Знаряддя не може ржавіти. Також існують приписи, як уникати плісняви і ржі. Треба тільки ті приписи застосувати.

487 Хай тебе не збавляють сну клопоти господарського порядку, які загрожують твоєму апостольському підприємству. З більшою надією полягай на Бога, роби все, що в твоїх

людських силах, і побачиш, що незабаром гроші перестануть бути проблемою.

488 Нестача знаряддя хай тебе не стримує від праці. Розпочинається будь-як. Згодом сама праця витворить відповідні органи. Одні, що були зайвими, виявляються корисними. Що ж до інших, то, хай це й болить, треба застосувати хірургічне втручання — святі завжди були добрими «хірургами»! — і далі, вперед!

489 Віра жива і глибока. Як віра Петрова. З її допомогою, як це сказав Він, зрушиш гори та подолаєш, людськими засобами нездоланні, перешкоди на шляху твого апостольського підприємства.

490 Ось побачиш, що з допомогою двох чинників — щирого серця і доброї волі — та з увагою, прикованою до чинення Божої волі, здійсниш свої мрії про Любов та втихомириш твій голод душ.

491 «Чи ж Він не син теслі» «Хіба ж Він не тесля, син Марії»?

Те саме, що говорено про Ісуса, дуже можливо, скажуть і про тебе — частинно з по-

дивом, а частинно з кпинами — коли остаточно вирішиш чинити Волю Божу, стати знаряддям. Скажуть: «Чи це не він?»

Ти мовчи. Хай дії будуть свідченням твоєї місії.

Пречиста Діва

492 Любов до нашої Матері хай буде леготом, що роздмухує в живе багаття жарчеснот, загребаний у попелі твоєї літеплости.

493 Люби Пречисту, і Вона виеднає тобі щедру ласку для перемог у щоденній боротьбі. І ні на що не пригодяться лукавому ті порочні збудинки, що ростуть, ростуть і клечуть у тобі, намагаючись потопити в пахучій гнилі великі ідеали та високі завіти, покладені в серце твоє самим Христом. «Поклонюсь!»

494 Стань під Покров Марії, а тоді станеш нашим.

495 Чи хто йде до Христа, а чи вертається до Нього — завжди через Марію.

496 Людям влещують натяки на їх спорідненість із визначними літератами, полі-

тичними діячами, полководцями, діячами Церкви.

Співай Непорочній Діві, нагадуючи їй:

Радуйся, Маріє, Дочко Бога Отця; радуйся, Маріє, Мати Бога Сина; радуйся, Маріє, Обрана Бога-Духа Святого... Один Бог більший за Тебе!

497 Промовляй: Мати моя, — є багато причин, задля яких Вона твоя, а ти Її — хай Твоя Любов прив'яже мене до хреста Сина Твого; хай не забракне мені ні віри, ні мужності, ні духу дерзання, щоб чинити волю Господа нашого, Ісуса.

498 Перед тобою стали, здається, всі гріхи твого життя. Не втрачай надії. Навпаки, з вірою та надією дитини звернися до твоєї Матері, Пресвятої Марії. Вона подасть пільгу душі твоїй.

499 Пресвята Діва Марія, Богоматір, жила непомітною поміж іншими жінками свого села.

Повчися в Неї жити «природно».

500 Носи на грудях святий медальйон. Маємо багато способів звеличання Богоматері,

та тільки деякі з них набули такого поширення та здобули стільки признання і благословлень св. Отців.

501 Тебе поспитали, котре із зображень Богоматері почитаєш найбільше. Як людина із справжнім досвідом у тих справах, ти відповів, що почитаєш однаково всі. Це мені показало, що ти добрий син. Тому ти шануєш, — за твоїм висловом, любиш — усі зображення твоєї Матері.

502 Марія, Учителька молитви. Поглянь, як Вона просить Сина Свого в Кані. Як наполегливо просить, не знеохочуючись. І як осягає.

Повчися!

503 Самотність Марії. Сама одна! Плаче безпомічно.

Ти і я повинні приєднатися до Богоматері та плакати разом із Нею. Бо ж пригвоздили Ісуса до дерева хреста наші слабості.

504 Коли твоє серце занеє плоттю, ти з довір'ям звернися до Пресвятої Диви Марії, й Вона, Мати прекрасної Любови, втихомирить те серце.

505 Любов до Пречистої — це знак духу праведности так у збірнотах, як і в окремих людях.

Будь обережним у відношенні до заходів і підприємств, що цього знака не мають.

506 Страдальна Мати. Вдивляючись у Неї, заглянь у Її Серце. Це Мати двох синів, лицем у лице: Він і . . . ти.

507 Скільки покори у Матері моєї, Пресвятої Диви! Її не побачите в лісі піднятого пальмового гілля в Єрусалимі, ні в годину великих чудес, крім першого, в Кані.

Та Вона не втікає від сорому Голгофи. Ось Вона, «під хрестом же Ісуса», Його Мати.

508 Вшануй невгнутість Пречистої. Нема терпіння більшого за Її терпіння, і от Вона у підніжжя Хреста, під тягарем найважчого людського горя, сповнена силою.

Приси у Неї тієї невгнутости, щоб також і ти міг встоятися при Хресті.

509 Марія, Вчителька незримого й мовчазного жертвоприношення!

Вона співпрацює з Сином майже завжди прихованою.

Вона знає й мовчить.

510 Чи бачите, як просто? «Я ж Господня раба!..» І слово воплотилося.

Так діють святі: без видовищ. Якщо видовище й буває, то без їх волі.

511 «Не бійся, Маріє!» Пречиста затривожилася перед Архангелом.

Ці ж деталі скромності, що являються за-порукою моєї чистоти, я хотів викинути за борт, як зайвину!

512 О, Пречиста Мати! Твоїм словом «хай буде» Ти вчинила нас братами Бога та спадкоємцями Його слави. Благословенна будь!

513 Раніш, коли ти був сам, ти не мав сили. Тепер же, звернувшись до Пречистої та з Нею, ти відчув, що це легко.

514 Довірай. Вернися. Звернися до Пречистої — і збережеш вірність.

515 Бувають хвилини, коли вибиваєшся з сил. Чому не звернутися до твоєї Матері, «Розрадниці зболілих душею, Порятівниці

роду християнського . . . Надії нашої, Цариці Апостолів»?

516 Мати! Клич Її голосно, голосніше. Вона тебе чує, Вона тебе бачить, можливо, в небезпеці, твоя Мати, Пречиста Діва, і з благодаттю Свого Сина подасть тобі потіху Свого Покрову та ніжність Своїх ласк, і ти відзискаєш сили до дальшої боротьби.

Церква

517 «І во єдину, святу, соборну і апостольську Церкву!..» Мені зрозуміла та зупинка, що її робиш, смакуючи молитву: вірую в Церкву єдину, святу, соборну і апостольську...

518 Яка це радість — мати змогу з цілою правдивістю та з глибини душі промовляти: «Люблю мою Матір, святу Церкву!»

519 Цей поклик «Поклонюсь!» — це визнання волі вірно служити, навіть ціною майна, чести й життя, Божій Церкві.

520 Дуже рад я, що ти добрий син Святої, Апостольської, Соборної Церкви та що прагнеш відбутися паломництво до місць, скроплених та освячених кров'ю апостолів.

521 Скільки доброти проявив Христос, за-

віщаючи Своїй Церкві Святі Тайни! Це цілющий засіб у кожній потребі.

Почитай їх і будь вдячний Господу та Його Церкві.

522 Почитай та шануй церковну св. Літургію та інші окремі обряди. Дбайливо зберігай та виконуй їх. Чи тобі не ясно, що сприймати зміслами навіть найбільш піднесені та шляхетні справи — це потреба нашої людської недосконалости?

523 Церква, молитовне зібрання, як кажеться, співає, бо самої мови для молитви не вистачає. Як християнин, до того християнин вибраний, ти повинен вивчити літургійний спів.

524 «Хочеться вибухнути співом!» — мовив один чоловік сповнений любов'ю, споглядаючи на дива дивенні, вчинені Господом за посередництвом його служіння.

Тож повторяю тобі пораду: співай! Хай твоє вдячне захоплення Богом виллється милозвучністю.

525 Бути «соборником», католиком, означає любити Батьківщину, не поступаючись

тією любов'ю нікому. Одночасно це означає розділяти шляхетні прагнення всіх інших народів. Багато дечим, чим прославилася Франція, пишаюся також і я! Таким же способом багато справ, що ними гордяться німці та італійці, англійці та американці, азіяти й африканці становлять предмет моєї гордості.

Католик, соборник — це велике серце, дух відвертости.

526 Якщо в тобі нема почуття глибокої поваги до священничого та чернечого звання, то це неправда, ніби ти любиш Божу Церкву.

527 Виливаючи дорогоцінне миро на голову Учителя, ота жінка, що її зустрічаємо в домі Симона прокаженого в Віфанії, нагадує нам обов'язок бути щедрими у служінні Богу.

Недостатніми мені видаються всі розкоші, велич і краса.

В заперечення тим, хто підносить голос проти багатства сосудів, риз та іконостасів, чути одобрення Ісуса: «Вона ж добрий учинок зробила Мені!»

Свята Літургія

528 Любов до Богослуження становить дуже важливу характерну рису мужа апостола.

529 Ти нарікаєш, що Богослуження довге. Я ж відповім: бо любов твоя коротка.

530 Чимало християн, дуже поважних і навіть урочистих у товариському житті (бо ж куди їм, ніби, поспішати!), у своїй млявій професійній діяльності, а особливо за столом і на відпочинку (бо там же також поспіху нема!) — раптом починають поспішати самі та підганяти священика в церкві. Вони раді б скоротити, обрізати святе Жертвопринищення при вівтарі. Чи не дивно?

531 «Дбайте мені про Нього, шануйте ж Його!» — навчав крізь сльози один старенький єпископ нових, щойно висвячених священиків.

Господи! Якби то мені голос та авторитет кричати те саме до слуху та почуттів багатьох і багатьох християн!

532 Отой молодий і святий священник, що удостоївся мучеництва, облив східці вітара гіркими сльозами, молячись за чоловіка, що в смертельному гріху пішов до Причастя.

Чи таке твоє каяття?

533 Ісусова покора: в Віфлеємі, Назареті, на Голгофі. Але ще більшого пониження й глибшого упокорення зазнає Він у св. Дарах: більшого і глибшого, ніж в яслах, в Назареті й на хресті.

А тому як же глибоко я зобов'язаний любити св. Літургію! («Нашу» Літургію, Ісусе...).

534 «Скільки років причащаюся щоденно!» — сказав мені ти. — «Інший на моєму місці вже став би святим, а я все такий же!»

Я тобі відповів: і надалі ходи щоденно до Причастя, сину, та думай — що сталося б з тобою, якщо б не причащався?

535 Причастя, єднання, зв'язок, довір'я: Слово, Хліб і Вино, Любов.

536 Причащайся. Це не означає непоша-

нування. Запричащайся саме сьогодні, як тільки виплутаєшся з отієї петлі.

Чи не забув ти того, що сказав Ісус: лікар потрібен не здоровим, а хворим?

537 Наближаючись до Дарохранильниці, усвідом собі: це Він, хто чекає на тебе довгих двадцять століть!

538 Ось Він, Цар над царями і Пан над панами, втілений у Хліб і Вино.

В це крайнє пониження завела Його любов до тебе.

539 Він тут задля тебе. Як ти добре приготований і не йдеш до Причастя, то тим не віддаєш пошани Йому. Непощанування Йому виявляє лиш той, хто приймає Його в недостойному стані.

540 Духовне Причастя — це важливе джерело ласк. Приступай до нього часто, і удостоїшся відчутнішої присутності Бога та тіснішої єдності з Ним у ділах.

541 Благочестя має свої форми виявлення. Засвій собі їх.

Співчуття викликають ті «побожні» люди, що не вміють брати участі в Богослуженні,

дарма що присутні на ньому кожного дня; що не вміють ні перехреститися, а тільки махають рукою, наче обганяючись від мух; ні зробити метанію перед св. Дарами, а прикуцують, як на клини; ані шанобливо приклонити голову перед зображенням Пречистої.

542 У виконванні обрядів не вживайте зображень, що виходять серійно з верстата чи конвеєра. Ліпше розп'яття з грубо ковального заліза, ніж ті гіпсові фігури розмальовані сахариновими кольорами.

543 Ти бачив, як я правив Богослуження перед віттарем без зайвих прикрас. Лиш престол із великим Розп'яттям на ньому, лише товсті свічники з восковими свічами, що ліворуч і праворуч східцями підносилися до Розп'яття. Прості ризи. Чаша дорогоцінна, але сувора з вигляду. Без електричного освітлення, яке нам було зайве.

Ти так добре почувався у святині, що виходити не було охоти. Чи бачиш, як веде, як наближає до Бога суворість Літургії?

Спільнота святих

544 Спільнота святих. Як тобі це сказати? Чи розумієш значення переливання крові для тіла? Отож тим самим доводиться спільнота святих для душі.

545 Живіть у своєрідній спільноті святих, і в годину внутрішньої боротьби, як і в час професійної праці, кожен з вас відчує радість і силу єднання.

546 Ти знаменито збагнув істоту спільноти святих, сину, доповідаючи мені в листі: «Вчора я відчув, що ви молилися за мене!»

547 Інша людина, обізнана з тією спільнотою надприродних надбань, повідомляє: «Отриманий лист мені дуже допоміг. Він прийшов просяклий молитвами всіх! Мені ж якраз до болю потрібні ваші молитви».

548 Якщо відчуваєш спільноту святих і живеш у ній, то й покуту візьмеш на себе радо, і збагнеш, що покута, хоч і коштує зусиль, приносить радість; і відчуєш спільність із усіма покутниками минувшини, сучасности й майбутности.

549 Тобі легше буде виконати свій обов'язок, якщо думатимеш про допомогу, отримувану від твоєї братії, та про те, що ти цю братію міг би підвести в надії на твою допомогу.

550 «Через це переноси я все ради вибраних, щоб і вони доступили спасіння, що в Христі Ісусі, зо славою вічною».

Оце чудовий спосіб жити у спільноті святих!

Проси Господа, щоб подав тобі цей дух св. Павла.

Благочестивість

551 Уникаймо рутини, як самого нечистого. Присутність Бога — це знаменитий засіб проти упадку в те провалля, в ту могилу справжньої набожності.

552 Хай твої побожні практики не будуть численні, зате постійні.

553 Не забувай твоїх молитов, вивчених у дитинстві, найпевніше з уст матері. Мов їх щоденно з такою ж простотою, як і тоді, в дитинстві.

554 Ходи молитися перед св. Дарами. Змовивши звичну молитву, розкажи Ісусові, дійсно присутньому в чаші, твої буденні турботи, й отримаєш світло та підбадьорення для християнського життя.

555 Воістину принадна Свята Людність нашого Бога! Духовно «проникнувши» в пре-

святу Рану в правій руці Господа, ти спитав мене: «Коли одна Рана Христова має силу очистити, оздоровити, успокоїти, зміцнити, запалити та сповнити любов'ю, то яку силу мусять мати всі п'ять Ран, відвертих на Хресті?»

556 Молебні, Акафисти. Де це практикується, — Хресна Дорога. Яка в них сила та глибінь молитви! Хоч раз у тиждень користуйся цим засобом єднання з Богом. Впевняю тебе, що насагу набудеш на цілий тиждень.

557 Відзначання Різдва. Без усмішки спостерігаю, як ти, лаштуючи вертеп, любовно будуєш горби з кори та уставляєш глиняні фігури навколо ясел. Ніколи перед тим ти мені не видавався більш дорослим, ніж у час цього дитячого заняття.

558 Свята Вервиця — це могутня зброя. Вживай її з повним довір'ям, і сам здивуєшся отриманими результатами.

559 Св. Йосиф, Христів Батько, доводиться Батьком і Паном також тобі. Вдавайся до Нього.

560 Наш Батько й Пан, св. Йосиф, це Учитель унутрішнього життя. Віддайся під його опіку, й відчуєш її ефективність.

561 У книжці про своє життя св. Тереса пише про св. Йосифа: «Хто не знайшов собі Учителя молитви, хай візьме собі за Учителя цього прославленого Святого, й не помилиться». Ця порада походить від особи авторитетної в тій матерії. Послухай її.

562 Ангел Хоронитель — твій сердечний приятель. Поводься з ним як з таким, і він кожного дня тисячкратно допоможе тобі у твоїх буденних справах.

563 Позискай собі Ангела Хоронителя того, кого хочеш приєднати до твоєї апостольської справи. Це надійний спільник.

564 Маючи на увазі присутність Ангелів Хоронителів твого і твоїх ближніх, ти міг би був уникнути багатьох помилок, допущених у розмовах.

565 Дивом дивуєшся, що Ангел Хоронитель віддав тобі такі очевидні послуги. Власне, нема причини дивуватися: на те Господь тобі його подав.

566 У твоєму середовищі, ніби, чимало всіляких спокус. Та чи нема Ангелів Хоронителів?

567 В годину випробувань звернися до твого Ангела Хоронителя, й він тебе обереже від нечистого та подасть святе натхнення.

568 Ангели Хоронителі з радістю виконали б свій обов'язок супроти того, хто звернувся б до них: «Ангели Хоронителі, вас призиваю, як та молода жінка з Пісні над піснями — „що йому повісте? — Що я хвора з кохання”».

569 Знаю, що вчиню тобі радість, списуючи молитву до Ангела Хоронителя св. Дарів:

О, Ангельські Духи, що стоїте на сторожі Кивотів, де перебуває незрівняний скарб св. Дарів, обороняйте їх від святотацтва та беріть нам для любови.

570 Пий із чистого джерела «Дій святих апостолів». Розділ XII оповідає, як Петро, з допомогою Ангелів звільнений із тюрми, іде до садиби Марії, матері Івана, званого Марком. Не хочуть вірити служниці, що впевняє, ніби Петро стукає у ворота. Вони кажуть: «То Ангел його!» — Ти подумай, з

яким довір'ям приймали своїх Хоронителів перші християни!

А як справи стоять у тебе?

571 Благословенні душі, що перебувають у чистилищі. Вони в силі досягнути багато чого перед Богом. З любови, милосердя та оправданого себелюбства пам'ятай про них у час твого жертвоприношення та молитов.

Добре було б, якщо б ти міг говорити про них: «Мої приятелі — душі в чистилищі».

572 Питаєш мене, чому з такою наполегливістю рекомендую тобі щоденно вживати свячену воду. Я міг би назвати багато причин. Та напевно вистачить аргумент Авільської Святої: «Ні від чого нечисті не втікають без вороття так, як від свяченої води».

573 Дякую Тобі, мій Боже, за любов до Папи, що Ти її поклав у моє серце.

574 Хто тобі сказав, що участь в церковних обрядах у будень — це справа виключно жінок? Кожен обряд, виконуваний мужем в душі молитви й покори, це обряд чоловічий.

Віра

575 Деякі люди проходять крізь життя, як крізь тунель, не здавши собі справи ні з сьйва, ні з упевнености, ні з тепла сонця віри.

576 З якою мерзотною ясністю наводить сатана докази проти нашої католицької віри!

Не вдаючися з ним у дискусії, заявім у відповідь: я — син Церкви.

577 Відчуваєш незламну віру... Хто тобі дав цю віру, подасть також і засоби.

578 Мовить апостольська душа — св. Павло: «Праведний живе вірою».

Що ж робиш ти, що цей вогонь віри в тебе гасне?

579 Віра. Сумно спостерігати, з якою щедрістю багато християн визнають її на сло-

вах, і з якою скупістю застосовують її в чинах.

Так виглядає, що це чеснота знаменита лиш на те, щоб її проповідувати, а не стосувати в житті.

580 В покорі проси Господа, щоб помножив у тобі віру. А згодом, у промінні нового світла, стане тобі яснішою різниця поміж плутаними стежками цього світу та твоїм шляхом апостола.

581 З якою покорою та простотою розповідають євангелісти про факти, що показують млявість і хиткість віри апостолів!

Дав би Бог тобі й мені не втратити надії на те, що колись придбаємо таку тверду й непохитну віру, як та, що її мали ті перші.

582 Яка чудова наша християнська віра, віра католицька! Вона втихомирює наш неспокій, заспокоює наше розуміння та сповняє надією серце.

583 До пошукувачів чуд я не належу. Тобі я вже казав, що для потреб та впевнености моєї віри вистачають і ті чуда, що списані в Євангелії. А все таки, в мене викли-

кають співчуття деякі християни — навіть практикуючи та, ніби, пройняті духом апостольства! — що посміхаються, коли хто говорить про дивні повороти, які бувають у житті, та про надприродні події. Мене збирає охота сказати їм: так є, сьогодні також бувають чуда. Чинити їх ми могли б і самі, якщо б у нас була віра!

584 Запали свою віру. Христос — це постать непроминальна. Це не епізод, що губиться в нетрях історії.

Він живе! «Ісус Христос учора, і сьогодні, і навіки Той Самий!»

585 «Бо поправді кажу вам: коли будете ви мати віру, хоч як зерно гірчичне...»

Яка велика обітниця в цьому оклику Учителя!

586 Бог незмінний. Чого нам треба — то людей віри. Тоді й знову будуть діятися чуда, що про них читаємо у св. Письмі. «Ото ж бо, Господня рука не скоротшала, щоб не помагати...»

587 Віри в деяких нема, зате повно забобнів. Сміх і гріх було дивитися на отого вельможу, що раз скипів гнівом на звук

одного словечка, яке, хоч саме в собі безневинне, йому видавалося зловісним, а другий раз утратив панування над собою, коли побачив, як хто обертав крісло на одній ніжці.

588 «Тому, хто вірує, все можливе». Це слова Христа.

Чому ж вагаєшся повторити за апостолами: «Додай Ти нам віри!»?

Покора

589 Коли ти на вершку тріумфу й тобі з усіх боків плещуть, умій також почути відлуння реготу, що його ти викликав своїми невдачами.

590 Хай тобі не забagnetься стати золоченим півником чи вітрячком на вершку висотної будівлі. Бо хоч який він розкішний та хоч як високо вибрався, той півник, то до тривалости й міці будівлі він не вносить нічого.

Ліпше будь камінною плитою, що, зарита в підземний фундамент, невидно для нікого тримає на своїх плечах цілу споруду.

591 Мірою того, як мене будуть вихваляти, мій Господи Ісусе, присмирй мене в моему серці та дай мені відчути, чим я був та чим ще можу бути, коли мене оставиш.

592 Затям собі, що ти — мізерне відерко на сміття, і ніщо більше. А тому, коли тебе божественний Городник підняв, вишкрабав, почистив та наповнив розкішними квітами, то хай ні пахощі, ні кольори, що маскують твою потворність, не вганяють тебе в пиху.

Смирися. Знаєш бо, що ти — відерко на сміття.

593 Коли побачиш себе у непідробній подобі, то й перестанеш дивуватися, що тебе зневажають.

594 Покірливий ти не тоді, коли сам себе понижаєш, а тоді, коли понижають тебе інші, й ти це зносиш задля Христа.

595 Коли б ти знав себе, то зневага давала б тобі потіху, і плакало б твоє серце від похвали та поважання до тебе.

596 Хай тобі болить не те, що хтось угле-дів твої хиби, а хай болять образи, завдані Богу, та спокуси, що їх спричинив ти.

Що ж до іншого, то хай знають тебе непідробним та хай зневажають. Це, що ти — ніщо, хай тобі не дошкуляє; тоді бо Ісус повинен буде налити тебе новим змістом у цілості.

597 Діючи за покликом серця та диктатом розуму, ти повинен би впасти лицем у пилюку та повзати ниць, як той поганий та презрений робак, у стіп Бога, що стільки всього переносить від тебе.

598 Покора безцінна! «Що зглянувся Він на покору...» Поверх віри, поверх любови ближнього та непорочної чистоти, Богородиця в домі Захарії оспівує:

«Що зглянувся Він на покору Своеї раби, бо ось від часу цього всі роди мене за блаженну вважатимуть».

599 Пилинка ти нікчемна та низько опала. Навіть як подув Духу Святого піднесе тебе понад усіх і все на землі та дасть тобі засяяти золотом, у нікчемності твоїй відбиваючи в висотах незрівняне проміння Сонця Правди, то й тоді не забувай про нікчемність твого становища.

Одна мить гордості скине тебе на землю, позбавить сяйва та оберне у грязюку.

600 Ти зазнаєшся? А чим же то, якщо можна спитати?..

601 Гордість? А для чого?.. Адже й так незабаром — за кілька років, а то й днів —

обернешся в смердючу купу стерва, робацтва, сопушливої гнилі та брудного шмаття по савані... і навіть пес не гавкне в світі по тобі.

602 При всьому твоєму розумі, при розголосі, пишномовності та при всій силі, ти не варт нічого, якщо нема в тобі покорі. Шматуй і виривай оце «я», що вибралось у тебе на найвищу жердку. Бог тобі допоможе. А тоді зможеш розпочати працю для Христа — як джура в армії Його апостолів.

603 А оця роблена покора — це втеча у вигоду: такий ти покірненький, що зрікаєшся своїх прав, які насправді є... обов'язками.

604 Покірно визнай твою слабкість, щоб могли сказати за Апостолом: «Коли бо я слабкий, тоді я сильний».

605 «Отче, як ви можете стерпіти таке сміття?» — ти спитав мене по одній розтрощуючій сповіді.

Я промовчав. Думалось мені: коли у твоїй покорі ти відчув себе сміттям, купою сміття, то ще можна вчинити з цілої твоєї нікчемності щось велике.

606 Ти тільки подумай, який покірливий наш Ісус: за трон в Єрусалимі правив Йому... ослик!

607 Покора — це ще один шлях до внутрішнього спокою. Це сказав Він: «І навчіться від Мене, бо Я тихий і серцем покірливий, — і знайдете спокій душам своїм».

608 Свідомість поступу у внутрішньому житті не означає нескромности. Та свідомість лиш зобов'язує до вдячності Богу.

Бо ж не забувай, що ти — людина бідна, що їй дано парадувати в одежі, хоч і доброї якості, зате позиченій.

609 До покори веде нас за руку вже й саме самопізнання.

610 В обороні духу й норм твого апостольського служіння ти не повинен, за фальшивою покорою, хитатися у своїй невгнутій поставі. Ця невгнутість — це не гордість, а основна чеснота сили.

611 От і наслідки зазнайства. Ти уявив собі, що сам можеш зробити вже все. Він же покинув тебе лиш на одну мить — і ти полетів коміть головою. Будь покірливий, і

забезпечиш за собою Його могутню підтримку.

612 Тож і відкинь ті гордовиті думки, бо ти — тільки пензель у руці митця. Не більше.

Скажи ж бо: який хосен із пензля, як він не в руках художника?

613 Щоб ти, такий пустий та самозамилуваний, міг присмирніти, тільки згадай ті слова Ісаї: ти «краплина води чи роси, що ледь помітною спадає на землю».

Послух

614 У справах апостольського служіння дрібного непослуху нема.

615 Гаргуй свою волю, стали свою волю, — щоб вона, з Божою допомогою, стала наче крицевий криголам.

Тільки маючи сильну волю, ти будеш у силі загнuzдати її, щоб підпорядкуватися.

616 Твоє зволікання, твоя пасивність, як і твій спротив послухові, тільки розхитують апостольське служіння та приносять радість ворогові.

617 Підпорядковуйтеся, як підпорядковується рукам митця знаряддя, що не зупиняється розмірковувати, чому робиться це або те; будьте певні, що ніколи вам не накажуть робити нічого недоброго та зайвого для справи звеличення Бога.

618 Тобі нашіптує ворог: «То ти ж як: станеш підпорядковуватися аж до таких смішних подробиць?» Ти ж, з Божою допомогою, відповідаєш: «Так є, підпорядкуюся — аж до тих, власне, геройських подробиць».

619 Ініціативність. В межах поручених завдань та повноважень в апостольському служінні, будь ініціативний.

Коли твоя ініціатива переходить визначені межі, або коли тебе точить сумнів, ти порадься свого зверхника, не ділячися своїми думками більше ні з ким.

Не забувай ніколи, що ти — тільки виконавець.

620 Якщо послух не приносить тобі спокою, то це знак, що ти зарозумілий, пихатий.

621 Що ж, це справді досадно, що той зверху не подає тобі доброго прикладу... Але чи ти йому підпорядковуєшся задля його особистих прикмет?... А чи, може, Павлову вказівку «слухайтеся ваших наставників та коріться їм», нагинаєш до власних вигод та ставиш у залежність від того, чи тобі той наставник подобається?

622 Ти влучно підхопив змісл послуху в листі до мене: «Вічно підпорядковуватися — це те саме, що бути мучеником, не вмираючи».

623 Ти зобов'язаний виконати завдання, що видається тобі так трудним, як і зайвим. Виконай його. Тоді побачиш, що воно як легке, так і корисне.

624 Єрархія. Кожна частинка на своєму місці. Що сталося б із мистецькою картиною Веляскеса, якщо б кольори на ній порозливалися, якщо б полізли нитки з полотна і кожен кусень рами поп'явся геть від інших?

625 Твій послух не заслуговує назви послуху, коли ти не готов, на вимогу авторитету, полишити твоє завдання в найбільшому розмаху та розквіті.

626 Правда, Господи, що Ти відчув велику потіху, коли побачив «хитрування» отого чолові'яги з лицем дитини, що, зморщений перед потребою виконати неприємне та об'єктивно осоружне завдання, тихо скимлів перед Тобою: «То хай же принаймні лице мое не кривиться, Ісусе!»?

627 Твій послух повинен бути німим. Тримай язика!

628 Якраз тепер, коли послух приходитьсь тобі так важко, згадай Господа: «Він упокорив Себе, будши служняний аж до смерти, і то смерти хресної...»

629 О, сила послуху!

Генісаретське море відмовилося давати рибу сітям Петровим. Цілу ніч він провів у пусторуч.

Слухаючись же наказу, він закинув сіті ще раз у воду, і «вони безліч риби набрали».

Вір мені, це чудо повторяється кожноденно.

Убогість

630 Затям собі: той має більше, хто менше потребує. Не створюй собі потреб.

631 Позбудься прив'язаности до земських благ. Люби та застосовуй убогість духу. Вдоволяйся тим, що вистачає для ведення життя поміркованого та скромного.

Без цього апостолом не станеш.

632 Справжня вбогість полягає не в непосіданні, а в неприв'язаності — в добровільному відмежуванні від володіння земними благами.

Тому бувають убогі, що насправді багаті, як і навпаки.

633 Коли ти чоловік Божий, то вклади в твоє зневажання до багатств стільки серця, скільки його вкладають люди мирські в їх придбування.

634 Стільки пристрасти до земних благ! А їх і так невдовзі випустиш із руки, бо багач не в силі забрати своїх багатств у могилу.

635 Коли, маючи змогу вибирати неспостережно, ти не вибираєш для себе найгіршого, то духу вбогости в тебе нема.

636 «Як багатство росте, — не прикладайте свого серця до нього». Вживай його щедро, а як треба, то й по-геройськи.

Будь убогий духом.

637 Вбогости ти не любиш, коли не любиш усього того, що вона з собою несе.

638 Скільки засобів святих має вбогість! Чи пам'ятаєш? В годину матеріальної скрути для отієї апостольської справи ти віддав усе, що мав, до останньої копійчини.

У відповідь на це, мовив тобі єрей Божий. «То й я віддам тобі все, що маю!» І коли ти впав на коліна, він продовжував: «Благословення Всемогутнього Бога нашого — Отця, і Сина, і Святого Духа — хай буде з тобою нині, і повсякчас, і на віки вічні!»

А ти ще й сьогодні переконаний, що обмін ти зробив зовсім не поганий!

Обачливість

639 Мовчання не пожалуєш ніколи, але балакучости — часто.

640 Як важишся попереджувати інших, щоб берегли таємницю, коли твоє попередження — це знак, що таємниці не зумів зберегти самий ти?

641 Обачливість — це ані загадковість, ні затаювання. Це всього-навсього природність.

642 Обачливість — це... тактовність. Чи не почувашся незручно й погано, коли справи твоєї родини, святкові чи буденні, вимандрують, як шмаття, з хатнього затишку на майдан для прилюдного огляду очей байдужих і цікавих?

643 Інтимних справ, що стосуються твоєї апостольської праці, без потреби не розголо-

шуй. Чи не знаєш, що світ повен себелюбного незрозуміння?

644 Мовчи. Пам'ятай, що ідеал твій — наче світельце, яке щойно тільки заближало: аби подмух може згасити його в твоєму серці.

645 Яка ваговита мовчанка! Всі ті зусилля, що їх розтринькуєш з необачливости, йдуть на кошт ефективности твоєї праці.

Будь обачний!

646 Будучи обачливішим, ти не потребував би морщитися внутрішньо від несмаку, що полишається в тебе в роті по багатьох балачках.

647 Не побивайся за тим, щоб тебе «розуміли». Це незрозуміння з боку інших дане провидінням на те, щоб твоя жертва залишилася непоміченою.

648 Багато хто в теревенях вичерпує всі свої сили. Мовчанням збільшиш ефективність твоєї апостольської діяльності та вбережешся багатьох небезпек марнославства.

649 Вічна погоня за видовищем! Просиш мене знімків, графіків, статистичних даних.

А я тобі їх не посилаю, бо, при всьому моему пошануванні до протилежної думки, опісля я залишився б під враженням, що здійснию свою мету на землі, тоді як мета моя в небесах.

650 Багато людей, навіть святих, не розуміють твого шляху. Не наполягай на тому, щоб вони його зрозуміли, бо тільки прогайнуєш час та виставиш на зайву пробу свою обачливість.

651 «Щоб становити водночас і корінь, і крону дерева, треба бути соком землі, духом — чимсь, що діє всередині».

Твій приятель, що написав ті розумні слова, либонь знав про твої шляхетні поривання. Він і показав тобі шлях: скромність, жертовність та, головне, діяння всередині.

652 Обачливість — чеснота небагатьох. Хто кинув наклеп на жінку, ніби обачливість — чеснота не жіноча?

Чимало чоловіків, отаких плечастих бородачів, повинні б піти до жінок по науку.

653 Який чудовий приклад обачливості подає нам Божа Мати! Таємниці Вона не видала навіть св. Йосифові!

Проси в Неї обачливости, що її тобі не вистачає.

654 Ти ось-ось маєш вибухнути досадою.
Мовчи ж!

655 Я не в силі тобі перебільшити чи перенаголосити значення обачливости.

Це — як не лезо твоєї зброї, то напевно руків'я!

656 Завжди як кипиш від обурення, то мовчи. Навіть коли твоє обурення найбільш оправдане.

Бо, незважаючи на всю твою обачливість, в таку хвилину завжди наговориш більше, ніж треба.

Радість

657 Справжня чеснота — не сумна й осоружна, а привітливо радісна.

658 Коли справи наші йдуть задовільно, то радіймо, благословляючи Бога, що дозволяє нам зростати. Коли ж справи йдуть погано, то радіймо та благословім Бога, що дає нам змогу відчутти солодкий тягар Його Хреста.

659 Радість, що її ти повинен відчувати, — не та, яку можна назвати фізіологічною, не радість здорової тварини, а інша, надприродна; її зазнає той, хто віддає все та віддається самий у сповненні любов'ю руки Бога Отця.

660 Як ти апостол, то не розпачай ніколи. Неподоланних трудностей для тебе нема.

Чому ж сумуєш?

661 Лице захмарене, в поведінці різкість, ціла постать недоладна, а вираз відштовхуючий — чи це так ти зібрався підбадьорювати інших іти слідами Христа?

662 У тебе безрадісність? Подумай хвилину: між Богом та мною злятла якась тінь. З правила вгадаєш.

663 Просиш мене поради, як звільнитися від суму. Подам тобі рецепт, що походить із достойної руки — від апостола Якова:

«Чи страждає хто з вас? Нехай молиться!»
Ось і ти попробуй!

664 Не сумуй. Хай твій погляд на справи буде більше... «наш», більше християнський.

665 Хочу, щоб ти був завжди радісний, бо радість — це невід'ємна частина твого шляху.

Проси тієї самої надприродної радості для всіх.

666 «Хай тішиться серце, шукаючи Господа».

Це тобі світло в пошуках за причинами твого смутку.

Інші чесноти

667 Дії Віри, Надії й Любови — це клапани, що дають вихід полум'ю душ, живучих Божим життям.

668 Чини все з повною безкорисливістю, з самої тільки любови, так наче б не існували ні нагороди, ні кари. Проте вирощуй у серці світлу надію на нагороду небесну.

669 Це добре, що служиш Богу, як син — без винагороди, щедро... І не турбуйся тим, що інколи тебе навіщає думка про нагороду.

670 Мовить Ісус: «І кожен, хто за Ймення Мое кине дім, чи братів, чи сестер, або батька, чи матір, чи діти, чи землі, — той багатократно одержить та успадкує життя вічне».

Попробуй знайти будь-кого на землі, хто платить із такою щедротою!

671 Ісус мовчазний... «Ісус же мовчав». Для чого ж говориш ти — чи шукаєш утішення, чи оправдання?

Мовчи. Шукай радості у зневазі: і так тобі дістанеться її менше, ніж заслуговуєш.

А чи, бува, ти можеш спитати: «Яке ж зло я зробив»?

672 Коли з радістю та мовчазно переносиш несправедливість, то це певний знак, що ти людина Божа.

673 Знаменито відповів отой достойний чоловік одному юнакові, що нарікав на зазнану несправедливість:

«Тобі це болить?» — сказав він. — «Значить, у тебе не було хотіння бути добрим».

674 Ніколи не висловлюй свого погляду, коли тебе його не просять; навіть як уважаєш, що цей погляд зовсім слушний.

675 Маєш слухність, — цей чоловік був грішний. Та хай твое уявлення про нього не буде надто непорушне. Поглиблюй любов ближнього й не забувай, що тоді як він ще може стати новим Августином, ти так і залишишся людиною дуже недалекою, пересічною.

676 Всі справи світу цього — це земля, і не більше. Скинь їх усіх на купу, постав на них ноги, і скоротиться тобі віддаль до неба.

677 Золото, срібло, дорогоцінності — марнота й купи гною. Розкоші, потурання змислам та апетитам — наче скотина, наче віл, наче свиня, наче півень, наче бик.

Почесті, відзначення, титули — нісенітниця, надута пиha, брехня, ніщо.

678 Своєї любови тут, унизу, не депонуй. Себелюбна це любов... Ті, кого ти любиш, зі страхом та огидою відсахнутья від тебе за кілька годин після того, як тебе покличе у свою присутність Бог. Тільки перетриває ця інша любов.

679 Обжирство — препоганий порок. Чи не робиться тобі трохи смішно, а трохи гидко, коли споглядаєш, як ті статечні панове засідають навколо столу — та такі врочисті, як у час виконування якогось ритуалу — і напихають пельки жиром, наче б у тому полягав весь змісл їхнього життя?

680 За столом не говори про їду. Це звичай простацький. Говори про душу, свідо-

мість, — про щось шляхетне. Таким способом цю життєву потребу піднесеш на вищий ступінь.

681 Кожен раз, як підносишся з-за столу, не вчинивши принаймні невеличкого умертвленнє, ти ведешся, як поганин.

682 У тебе ввійшло у звичку їсти більше, ніж треба. От і ця перенасиченість не тільки що часто спричиняє тобі нестравність та погане фізичне самопочуття, але також робить тебе нездатним сприймати надприродні блага та притуплює свідомість.

Стриманість — це чудова чеснота, навіть для життя на землі.

683 Кажеш, що ти християнський лицар... Що ж, лицарю мій, мені і справді доводиться бачити, як цілуєш ікони, як шамкаєш молитву, як обурюєшся на тих, хто підносить голос проти Божої Церкви, а навіть як прищаєшся...

Проте не доводилося спостерігати, як приносиш жертву, чи як відхиляєшся від деяких розмов, що їх м'яко можна б назвати мирськими; не доводилося бачити твоєї великодушності у відношенні нижче постав-

леної сиромі, ні в відношенні Христової Церкви! Не бачив я у тебе терпцю та зрозуміння до слабостей брата, не бачив, як трощиш, для загального добра, власну пиху, ні як рвеш тісні пута себелюбства. І багато дечого іншого бачити в тебе мені не доводилося...

Отож воно і є: дещо бачити доводилося, а багато дечого не доводилося. А ти ще кажеш, що ти християнський лицар. Яке ж недосконале, куце твоє уявлення про Христа!

684 Твої таланти, твоя чарівність, твої високі якості, ніби, пропадають даремно. Ніби, інші не дають тобі ними покористуватися. Ти докладно продумай те, що сказав один духовний автор: «Кадило, принесене в жертву Богу, не пропадає. Знівечення твоїх талантів Богу миліше, ніж їх даремне застосування».

Випробування

685 Шквал переслідувань корисний. Яких збитків він завдає? Не втрачається ще раз того, що вже і так пропало. Такого вітру й такого урагану нема, що міг би вирвати дерево Церкви з коренем. Дерево стоїть твердо, а летить із нього тільки суховіття. Нема за чим жалувати.

686 Це правда, що чоловік той поступив супроти тебе погано. Проте, чи не поступив ти супроти Бога ще гірше?

687 Де тільки ступила стопа Твоя, Ісусе, там не лишилася ні одна душа байдужою. — Або Тебе люблять, або ненавидять.

Коли який муж-апостол, той другий Христос, іде Твоїми слідами, то як мені дивуватися, що й за ним піднімається пошум осуду чи одобрення.

688 От і ще раз те саме. Скільки вже говорили й писали: за і проти, в вірі добрій та менше добрій; скільки замовчували та закидали наклепами, скільки співали гімнів захоплення. Впопад і невпопад...

Який ти ще... нерозумний! Раз ти, з серцем і розумом оп'янілими Богом, впевнено й просто йдеш до твоєї мети, то яке твоє діло до того, що свище вітер чи цвіркають сверці, чути ричання, рохкання, а чи іржання?

Зрештою, це неуникненне. Не поривайся решетом висушити криницю.

689 Люди дали волю язикам, і ти зазнав зневаг. Тим більших, що неочікуваних.

Реагуючи надприродним способом, ти повинен не то пробачити, а й просити пробачення; та повинен покористуватися досвідом, щоб звільнитися від земних справ.

690 Як настане час терпіння, зневажання та розпинання, ти подумай: це ще дрібниця в порівнянні з тим, на що я собі заслужив.

691 Великі твої випробування? Непосильні труднощі? Ти поволі, слово по слові, мов ось цю мужню та сувору молитву:

«Хай діється, хай станеться найсправедливіша та наймилосердніша Воля Божа, і хай вона величається та славиться понад усі справи вівіки. Амінь, Амінь».

Впевняю тебе, що осягнеш спокій.

692 Життя наше тут — це лиш короткий сон. Ти ж у цьому житті зазнаєш терпінь... Радій, бо любов Бога-Отця до тебе безмежна і, як не чинитимеш перешкод, Він тобі зішле радісне пробудження від дочасного кошмару.

693 Тобі болить, що за віддані послуги ти не отримав навіть подяки. Тож маю до тебе два питання: поперше, чи така вже глибока твоя вдячність Ісусові Христові? А подруге, чи ти віддав твої послуги іншим в надії на вдячність на землі?

694 Не бачу причин, чому ти мав би лякатися. Адже вороги Христові ніколи не відзначалися великою розсудливістю.

Скласти зброю та визнати божество Ісуса вони повинні були зараз по воскресінні Лазаря. Коли ж ні: вони вирішили вбити Того, Хто життя подає.

Те, що діялося вчора, діється й сьогодні.

695 В годину внутрішньої боротьби та суперечностей, коли твій шлях завалять каменюками навіть і ті «добрі», піднеси своє апостольське серце, слухай слів про зерно гірчиці та про дріжджі, й проси Його: «Виясни мені притчу цюю».

І ти відчуєш радість, очима душі споглядаючи на перемогу майбутню: побачиш птахів небесних, шукаючих захисту в твоєму апостольському служінні, і побачиш вирослим всеньке твоє тісто.

696 Сприймаючи своє випробування з серцем завмерлим із переляку, ти втрачаєш радість і спокій, а водночас наражуєшся на небезпеку не витягнути духовних користей із випробування.

697 Події публічного життя загнали тебе в добровільне відокремлення, що за своїм режимом, можливо, суворіше за тюрму. Твоя особовість зазнала повного затьміння.

Поля дії не знаходиш. Навколо — стіни себелюбства, цікавості, незрозуміння та шушукання. — І що з того? Чи ти забув про свою вольну волю та свою силу Божої дитини? Факт, що рослина позбавлена листя і квіття

(зовнішня дія), ще не виключає розмножування та дії коріння (внутрішнє життя).

Ти працюй. Справи ще візьмуть інший поворот. Твоя праця ще видасть плоди, і то більш обильні, ніж досі.

698 Тебе лають? Не йди за голосом твоєї гордості й не обурюйся. Лише думай: які вони, все таки, уважливі, не випомінаючи мені стільки всього іншого!

699 Хрест, праця, випробування — це те, що тебе чекає, як довго живеш. Цим самим шляхом ішов і Христос, і нема чого учневі виноситися понад Учителя.

700 Ти і справді витримуєш сильний натиск іззовні, і це тебе частинно оправдує. Проте ці зовнішні сили — ти тільки приглянься уважливіше! — знаходять спільника також всередині тебе самого, й для цього оправдання вже нема.

701 Чи з уст Учителя не чув ти притчі про виноград та лозу? Тобі на потіху, Він до тебе ставить вимоги, бо належиш до лози, яка дає плоди... Тебе Він і підрізує, щоб збільшити врожайність.

Звичайно, це підрізування та підрівнювання боляче. Зате які пишні плоди та яка зрілість у чинах пізніше!

702 Ти неспокійний. Але хоч що сталося б у твоєму внутрішньому житті чи в оточенні, ніколи не забувай, що значення подій чи осіб дуже відносно. Заспокойся. Відчекай якийсь час. Пізніше, споглядаючи на події та на людей іздалека, ти набудеш певну перспективу та уложиш справи, кожную на своє місце, в залежності від справжньої величини.

Діючи таким способом, ти будеш справедливіший та заощадиш собі багато турбот.

703 Погано проведена ніч у поганій гостинниці. Такими словами, кажуть, визначила св. Тереса життя земне. Влучне порівняння, правда?

704 В час відвідин славетного монастиря одна чужинецька прочанка, глибоко вражена суворістю будівлі, сказала: «Тверде життя провадите ви тут, правда?» На те чернець тільки посміхнувся вдоволено: «Як самі собі постелили, так і спимо».

Те, що з задоволенням зачув я від святого ченця, переповідаю тобі оце з жалем. Бо ж ти мені нарікаєш, що відчуваєшся нещасливим.

705 Хвилюватися? Ніколи! Це втратити спокій.

706 Фізичний занепад. Ти, вичерпаний. Тож відпочинь. Припини зовнішню діяльність. Порадься лікаря. Будь слухняний, і не турбуйся.

Сили твої незабаром відновляться і, якщо збережеш вірність, ти вдосконалиш своє апостольське служіння.

Внутрішня боротьба

707 Не хвилюйся, коли, спостерігаючи чудеса надприродного світу, чуєш інший голос, інтимний та проникливий, голос старої людини.

Це «тлінне тіло» вимагає відновлення втрачених прав... Тобі вистачить ласка: будь вірний, і переможеш.

708 Спокуса світу, нечистий і тіло — це авантюристи, які, ввійшовши у спілку із слабкістю дикуна в глибинах душі твоєї, хочуть, щоб ти, в обмін за безвартісне дзеркальце мізерної розкоші, віддав їм скроплені живою та вибавляючою кров'ю Бога чисте золото, перли, брилянти та рубіни, що становлять ціну та скарб твоєї вічності.

709 Подумаєш! В іншій країні, на іншому місці й становищі, та ще з іншим ступнем ти, ніби, міг би бути пожиточніший. Щоб

робити те, що ти робиш, ніби, таланту не треба.

Я ж тобі кажу ось що: де тебе поставлено, там ти й милий Богу. А те, що тобі думалося, це найвиразніше підшіптування пекла.

710 Тобі прикро й гірко, що причацання виходить у тебе якось холодно і сухо. Скажи ж мені: чи ти, йдучи до Причастя, шукаєш самого себе, чи Христа? Якщо себе самого, то маєш причину огірчуватися... Але коли, як і слід було б, шукаєш Христа, то якого ж знака тобі треба, крім хреста, щоб упевнитися, що Його ти знайшов?

711 Ще один упадок. Та й який! Чи попадати тобі в розпач? Ні, ти повинен покоритися та, за посередництвом Діви Марії, Матері твоєї, звернутися до милосердної Любови Ісусової. Змов одне «Помилуй мене, Боже», піднеси своє серце і починай віднова.

712 Твій упадок дуже глибокий! Тож і починай кладення фундаменту від низу. Бог не погордує серцем розкаяним та упокореним.

713 Проти Бога ти не виступаєш. Твої упадки — це вислід твоєї крижкості. Хай

і так. Але прояви твоєї крихкості повторюються надто часто. Не вмієш їх уникати. І поскільки не хочеш, щоб я уважав тебе за людину погану, то доводиться мені уважати тебе за людину погану і дурну.

714 Трактувати свою власну волю нехотя, не прикладаючись, ти будеш так довго, аж усунеш причину такого трактування. Не обманюй себе посиленням на слабкість. Ти не слабкий, а боягуз, і це не те саме.

715 Це душевне млоїння, спокуса, що опановує тебе, накладає наче пов'язку на очі твоєї душі.

Не намагайся ходити напомацки сам, бо впадеш. Ліпше піди до твого духовного провідника — до зверхника — і він тобі нагадає слова, що їх сказав Архангел Гавриїл Тобі-тові:

«Не падай духом, небавом тебе ізцілить Бог». Будь слухняний, і зійде тобі короста, спаде пов'язка з очей, і словнить тебе Бог ласкою та спокоем.

716 «Не вмю себе перемогти», — пишеш мені знеохочений. От тобі й моя відповідь: а чи попробував ти застосувати засоби?

717 Блаженні злигодні земні! Убогість, сльози, ненависті, несправедливості, безчестя... Все те ти подолаєш у Тому, Хто тобі дасть силу.

718 Терпиш, проте нарікати не хотів би. Нарікання — це природна реакція слабого тіла, і то нічого, що ти нарікаєш, якщо твоя воля, тепер і завжди, згідна шанувати волю Божу.

719 Ніколи не зневірюйся. Лазар мертвий і тіло його в стані розкладу. «Уже, Господи, чути, — бо чотири вже дні у гробі», — каже Марта Ісусові:

Коли чуєш голос Бога — «Лазарю, вийди сюди!» — та йдеш за тим голосом, то й вернешся до Життя.

720 Скільки ж це коштує!.. Знаю, що коштує. Але ти дерзай уперед! Тільки хоробрий отримує відзначення. Ще й яке відзначення!

721 Коли захиталася ціла твоя духовна споруда й коли виглядає, що все зависло на волосині, з синівським довір'ям зіприся на Ісуса та Марію, — цей камінь непохитний

і певний, і на ньому ти повинен був будувати від самого початку.

722 Цим разом твоя проба продовжилася. Можливо — та що там можливо: певно! — досі в ній ти успіху не мав, бо ще шукав утішення людського. Твій Бог Отець відібрав тобі його цілковито, щоб ти не полягав ні на кого, а тільки на Нього.

723 Все тобі байдуже? Не пробуй обманювати себе. Коли б я тебе в цій хвилині став випитувати про людей та заходи, що в них ти, задля Бога, вклав свою душу, то ти заговорив би запально та з зацікавленням людини, що говорить про близьку справу.

Тобі байдуже далеко не все. Справа в тому, що ти не тип людини неструдженої, що потребуєш більше часу для себе; часу, що послужить також твоїй діяльності, бо ж в остаточному розрахунку ти уявляєш собою знаряддя.

724 Кажеш, що у грудях носиш усуміш вогонь і воду, холод і тепло, дрібні пристрасті та Бога... палиш свічку Богу та огарок чортові.

Заспокійся. Поки маєш волю змагатися, то не може бути мови про чортів огарок у тебе в душі, а тільки про свічку Богові.

725 До неподатливих душ нечистий майже завжди застосовує таку тактику: спершу лицемірно, лагідненько підсуне причини, до того ж і духовні, щоб не збудити підозрінь, а згодом, коли виглядає, що вороття нема (насправді ж воно таки є), він виступає з цілою безличністю, щоби створити становище, як і в випадку Юди, без надії та без каяття.

726 Втративши утішення з боку людей, ти залишився з почуттям самотности, наче повис на волосині над чорною прірвою. Твого крику та закликань на поміч, видається, не чує ніхто.

На почуття тієї безпомічности ти заслужив собі цілковито. Покорися, не шукай здійснення своєї власної мети, своїх власних вигод. Нести хреста — це ще мало; ти його люби, і Господь почує твою молитву. Тоді заспокояться твої змисли, замкнеться твоє серце знову, і відзискаєш спокій.

727 Ти чутливий, як відкрита рана. Аби-

що вражає твої почуття та змисли і абищо спокушує.

Кажу ж іще раз: покорися. Ось побачиш, незабаром тебе визволять із того становища, терпіння обернеться в утіху, а спокуса — в тверду впевненість.

Покищо ж, оживляй свою віру, сповняйся надією та постійно чини Любов, навіть як тобі здається, що це тільки пусте балакання.

728 Всю нашу силу ми отримали в борг.

729 О, мій Боже! З кожним днем я все менше полягаю на себе, а все більше на Тебе!

730 Якщо не покинеш Його ти, то не покине й тебе Він.

731 На Ісуса поклади всю надію. Ти не маєш нічого, не варт нічого й не можеш нічого. Він буде діяти, якщо на Нього покладешся.

732 О, Ісусе! В Тобі знаходжу відпочинок.

733 Завжди полягай на твого Бога. Він поразок не зазнає.

1

Останні справи

734 «Та це ваша година тепер, і влада темряви». Значить, грішна людина має свою годину? Так є, має. А Бог має вічність.

735 Коли ти апостол, то смерть — твоя добра приятелька, що влегшує тобі шлях.

736 Чи спостерігав ти, як у пізню осінню годину опадає пожовкле листя? Кожного дня опадають у вічність душі. Одного дня опалим листком виявишся самий ти.

737 Не доводилося тобі чувати, як чорно нарікають люди мирські на те, що «життя — це повільне умирання, день по дневі».

Отож тобі й кажу: радій, апостольська душе, бо день по дневі ти все ближче Життя.

738 Тих «інших» смерть лякає та паралізує. Нас же смерть — тобто Життя — збуджує та оживляє.

Для них — це кінець, тоді як для нас — початок.

739 Не бійся смерті. Сприймай її, вже відтепер, великодушно: коли воля Божа, як Божа воля та де Божа воля. Не сумнівайся: вона прийде в найслухніший час, в найслухнішому місці та в найслухніший спосіб, післана Богом Отцем.

Ласкаво просимо, наша посестро смерте!

740 В якому місці неба — чи пак землі — постане діра, як мене не стане, коли я помру?

741 Чи бачиш, як розкладається у смердючу мазюку труп улюбленої людини? А це ж воно, це тіло прекрасне!

Дивись же та витягай висновки.

742 Маляр Вальдес Леаль уславився реалістичними зображеннями смерті. Мені видається просто неймовірним, щоб і тебе не порушили до глибини картини, що показують стільки визначного трупа — єпископів, кавалерів ордену Калятрава — в повному розкладі.

Ще більше порушить тебе зітхання князя де Гандія, пізнішого св. Франціска Борджі:

«Бодай би більше не служити панові, що може мені отак померти!»

743 Ти говориш мені про «геройську смерть». Чи не гадаєш, що більше «по-геройськи» помирається непомітно для нікого, на міщанський лад, на порядному ліжку, зате від недуги, що зветься Любов'ю?

744 Будучи апостолом, ти й не помреш. Тільки перепровадишся до іншої хати, от і все.

745 «І прийде судити живих і мертвих», — молимося в Вірую. Не випускай же з поля зору того суду, тієї справедливості і... того Судді.

746 Не просвічує в душі твоїй прагнення, щоб твій Отець Бог зрадив, коли прийде черга Його Суду на тебе?

747 Серед людей світських завважається значна схильність посилатися на Милосердя Господнє. Це дозволяє їм і надалі ходити своїми манівцями.

Воно правда, що наш Господь Бог безконечно милосердний, та Він же й безконечно

справедливий. Є Суд, і на Суді цьому Судею є Він.

748 Бадьорись. Чи не знаєш, що повідає св. Павло коринтянам: «І кожен одержить свою нагороду за працею своєю»?

749 Пекло існує. Таке твердження може тобі видатися завживаним труїзмом. Проте я його тобі повторю ще раз: пекло існує! І ти в свою чергу скажи це на вухо в відповідну хвилину одному товаришеві, а потім другому.

750 Слухай сюди, чоловіче добрий, по вуха втоплений у своїх науках. Твої науки не в силі заперечити мені правдивість диявольської діяльності. Упродовж років Мати моя, св. Церква, кожного дня із східців вівтаря устами своїх священників взиває св. Михаїла виступити «проти зла та підступу диявола». Похвальна це практика також і в приватному житті.

751 Небо. «Чого око не бачило і вухо не чуло, і що на серце людині не спало, те Бог приготував був тим, хто любить Його!»

Чи це одкровення апостольське не дає тобі наснаги до боротьби?

752 Завжди, назавжди! Це слова, що їх надуживають люди в намаганні продовжити та увічнити те, що їм у смак.

На землі, де все проминальне, це слова брехливі.

753 Усе цьогосвітнє — це постійне кінчання: розкіш іще не встигла й початися, а вже скінчилася.

Божя воля

754 Це ключ до воріт Царства Небесного: «Не кожен, хто каже до мене: „Господи, Господи!“ увійде в Царство Небесне, але той, хто виконує волю Мого Отця, що на небі».

755 Від твоєї й моєї поведінки у згоді з волею Божою залежить багато великих справ. Цього не забувай.

756 Ми уявляємо собою камінні глиби та плити, що рухаються, відчувають та користуються вольною волею.

Бог самий — той каменярь, що ударом молотка по долоті коле нас, теше та надає нам нові форми у згоді зі Своєю Святою Волею.

Хай же нам не приходить у голову відхилитися від Його волі, бо ударів не уникнемо сяк чи так. Відхиляючись, зазнаємо більших і зайвих терпінь та, замість гладкого каменя, придатного для будови, обернемося в ку-

пи щеченя, що по ньому люди зневажливо ходять.

757 Зречення? Згідливість?.. Ні, шукання волі Божої!

758 Беззастережне сприймання Волі Божої обов'язково приносить удоволення і спокій, — щастя на хресті. Тоді ярмо Христове виявиться м'яким і тягар Його легким.

759 «Мир, мир!» — кажеш мені. Мир існує для людей доброї волі.

760 Ось спосіб думання, що сприяє спокоеві та що його подає Дух Святий людям, шануючим Волю Божу: «Господь — то мій Пастир, тому в недостатку не буду».

Що може стурбувати того, хто промовляє ті слова з глибини душі?

761 Чоловіче вольний, візьми це ярмо на себе добровільно, щоб Ісусові не довелося говорити про тебе того самого, що, за переказом, сказав Він про інших св. Тересі: «Я хотів, Тересо... То люди не хотіли!»

762 Ото дія утотожнення з Волею Божою: Твоя воля, Господи? Це воля й моя!

763 Не сумнівайся. З глибини душі хай зрине тобі на уста та хай укоронує твою жертву визнання: «Хай буде!»

764 Чим ближче апостол до Бога, тим більше всеохоплююче його серце. Воно, те серце, виростає аж до спроможности охопити всіх і все в прагненні покласти до стіп Ісуса цілий всесвіт.

765 Шаную Твою Волю, мій Боже, стільки, що проти тієї Волі — якщо б така суперечність загалом була можлива — не пішов би й до неба.

766 Повне покладання на Волю Божу — це таємниця, як досягнути щастя на землі. Тож промовляй: «Пожива моя — чинити волю Його».

767 Це покладання становить умову, що тобі необхідна, щоб у майбутньому не втратити спокою.

768 Радість і спокій — це певні та багаті плоди довірливого покладання на Його Волю.

769 Байдужість не означає черствости серця. У Ісуса серце не черстве.

770 Чи тобі чого не вистачає, а чи що збуває, — від того менше щасливим не почувався.

771 Бог нагороджує тих, хто чинить Його Волю навіть і в справах, де Він їх уже упорив.

772 Кожного дня багатократно завдавай собі питання: чи я роблю те, що треба?

773 Те, що хочеш Ти, Ісусе, мені святе.

774 Ось ступенування: покластися на волю Божу; згідливо прийняти Волю Божу; прагнути Волі Божої; любити Волю Божу.

775 Як Твоя Воля, Господи, то розпни моє грішне тіло.

776 Не попадай у зачароване коло. Ти думаєш собі: коли в мене справи візьмуть такий то чи сякий оборот, то я зможу бути більше щедрим у відношенні до Бога.

А що, як Ісус не захоче чекати на твою беззастережну щедрість і Сам полагодить справи, і то ліпше, ніж ти собі міг уявити?

Тверда постанова та логічна послідовність: кожного дня та в кожную хвилину буду намагатися щедро чинити Волю Божу.

777 Твоя власна воля і твій власний погляд — ось те, що тебе турбує.

778 Це лиш декілька секунд... Поки розпічнеш будь-яку справу, подумай: чого від мене хоче в даному випадку Бог? А тоді, з ласкою Божою, берися за діло.

Слава Божа

779 Достойно є віддати шану Богові, не враховуючи собі авансів (жінка, діти, почесні) з тієї слави, яку розділимо з Ним цілковито в тому Житті.

Втім, Він великодушний, платить сторицею. Це правдиве навіть у справі дітей. Багато хто відмовляється від права мати дітей, зате набуває тисячі дітей духовних. Це такі самі діти, як ми всі у нашого Отця, що на небі.

780 «Вся слава Богу!» Це цілковите визнання нашої нікчемности. Він, Ісус, становить усе. Без Нього ми не варті нічого.

Наше марнославство було б прославленням марноти; було б блюзнірською крадіжкою; наше «я» не повинне виявлятися ні в чому.

781 «Без Мене ви не можете вдіяти нічого», — сказав Господь. Сказав на те, щоб

ні ти, ні я не записували Його заслуг на свій власний рахунок.

782 Як наважувешся вживати ту іскринку Божого розуму, розум твій, не для прославлення Бога, а для інших справ?

783 Якщо б життя не мало на меті прославити Бога, то воно було б нікчемне, ба навіть мерзенне.

784 Всю славу віддай Богу. З допомогою ласки, вживай свою волю, щоб витиснути кожну з твоїх дій, щоб у ній не залишилося нічого, що хоча ткнуло б людською гордістю та закоханістю у власному «я».

785 «Ти мій Бог, і я буду Тебе прославляти; мій Боже, я буду Тебе величати». Це чудова програма для апостола твоєї величини.

786 Хай ніяке почуття не прив'язує тебе до світу цього, крім божественного прагнення прославити Христа і — через Нього, з Ним та в Ньому — Отця і Духа Святого.

787 виправляй твої наміри. Було б сумно, коли б твоя перемога не дала вислідів, тому що ти діяв із людських міркувань.

788 Чистість наміру. Нашіпттування гордості та забаганки тіла ти спроможний розпізнати вчасно. Їм відповідаєш війну та, з допомогою ласки, перемагаєш.

Але мотиви, які привели тебе в дію, навіть у справах дуже святих, ще не видаються тобі зовсім ясними. В глибині душі ще чуєш голос, що вказує тобі на мотиви людські. Він вказує тобі на них з такою ясністю, що душа твоя сповняється неспокоєм, підозрінням, що ти не працюєш належно — задля самої Любови, тільки й виключно задля слави Божої.

Реагуй негайно й заяви: «Господи, для себе не хочу нічого. Все задля Твоєї слави, задля Любови».

789 Не полишайся ніякого сумніву щодо чистоти твого наміру, коли заявиш: «Відтепер зрікаюся всілякої вдячності та заплати людської».

;

[

;

Приєднування людей

790 Чи не підступає тобі до горла охота крикнути молоді, від якої навколо кишить: «Божевільні! Облишіть ті справи світу, які серце применшують, а часто й опіdlюють. Облишіть це та йдіть із нами — за Любов'ю!»?

791 У тебе нема «вібрації». Це причина, чому пориваєш за собою так мало людей. Виглядає, що ти мало певний винагороди, що її маєш отримати в обмін за зречення марнот світу задля Христа.

Порівняй: за одиницю — сто, і в добавок — життя вічне! Це тобі ще мало?

792 Виходь у море! Відкинь геть песимізм, що чинить тебе боягузом. І закинь твої сіті на рибу.

Чи не усвідомляєш собі, що, за Петром, ти в силі промовити: «За словом Твоїм укину невода»?

793 Прозелітизм, приєднування людей — це найпевніший знак справжнього горіння.

794 Сіяння. Вийшов сівач... Сій, апостольська душе, широким помахом руки. Якщо ґрунт, на який падає зерно, непридатний, вітер ласки віднесе твоє насіння далі... Сій та будь певний, що насіння твоє пустить корінь та дасть багатий урожай.

795 Добрий приклад — це добре насіння. Любов же ближнього на всіх накладає обов'язок сіяти.

796 Невелика твоя любов, якщо не відчуваєш горіння спасати всі душі. Вбога твоя любов, якщо в тебе нема пристрастного прагнення заразити твоїм божевіллям інших апостолів.

797 Ти свідомий того, що шлях твій неясний. Неясний же він тому, що, не йдучи тісно за Христом, ти полищаєшся в темряві. Чого ж ти чекаєш, щоб рішитися?

798 Причини?... Які причини назвав би бідний Ігнатій розумному Ксаверієві?

799 Те, що тебе дивує, мені видається зов-

сім зрозумілим. Ніби, що Бог захотів шукати тебе в виконванні твоєї професії?

Адже так само шукав Своїх перших: Петра, Андрея, Івана та Якова — при їх таки рибачьких сітях, а Матвія — на стільці митника . . .

А Павла, уяви собі, знайшов у прагненні знищити християнство в самому зародку, в насінні.

800 Урожай обильний, а женців мало. Отож просить Господа урожаю, щоб послав женців Своїй ниві.

Молитва становить найбільш ефективний засіб прозелітизму.

801 Ще й досі відгомоном ходить по землі той оклик Господній: «Я прийшов огонь кинути на землю, — і як Я прагну, щоб він уже запалав!» От і бачиш, — майже скрізь він погаслий.

Чи не зважишся сам стати палієм?

802 Ти хотів би приєднати до апостольського служіння і он того вченого чоловіка, і цього могутнього, і ще он того розсудливого та цнотливого.

Молися, жертвуйся та запалюй їх власним прикладом та словом. Вони все ще не приходять? . . . Ти не турбуйся: ачей вони зайві.

Чи думаєш, що, поза гуртом перших дванадцятьох апостолів, поміж сучасниками Петра не було ні вчених, ні могутніх, ні розсудливих і цнотливих?

803 Мені передавали, що в тебе є «прилада», хист приєднувати інших та ставити на твій шлях.

Дякуй Богу за дар бути приладом для пошуків приладдя.

804 Приєднуйся до мене у взиванні: «Ісусе, хочемо душ, душ апостольських — для Тебе і Твоєї слави!»

Ось побачиш, Він нас почує.

805 Слухай же: чи в тому гурті не знайдеться одного-двох, хто нас зрозуміє толком?

806 Перекажи он тому, що мені потрібно п'ятдесят чоловіків, що люблять Ісуса Христа понад усе.

807 Доповідаєш мені, що приятель твій ходить до Причастя, провадить життя чесне та пильно вчиться. Проте до нас «не при-

стає». Коли говориш до нього про жертвність та апостольське служіння, він сумніє та відходить.

Не журися. Це не поразка твоєї запопадливости. Це слово в слово той самий випадок, що про нього розповідає Євангелист: «Коли хочеш бути досконалим, — піди продай добра свої та убогим роздай» (жертвність)... «Потому приходь та й іди вслід за Мною» (апостольське служіння).

Юнак «відійшов, зажурившись»: не хотів відповісти на ласку.

808 «Є добра новина: знайшовся ще один божевільний для нашої божевільні». Далі йде хаос захоплення в листі «рибалки».

Хай Бог пішле великий улов твоїм сітям!

809 Прозелітизм. У кого нема прагнення увічнити своє апостольське служіння?

810 Ця пристрасть приєднувати людей, що спалює тебе, це певний знак твоєї відданости.

811 Пам'ятаєш? На молитві нам обидвом смерклося. Десь недалеко джурджала вода. І от у тій тишині кастілійської місцевости

ми чули також стомовні голоси, які розпачливо взивали до нас, що вони ще не знають Христа.

Ти врочисто поцілував Розп'яття та просив благословення стати апостолом апостолів.

812 Бачу й розумію, що ти, хоч і пов'язаний любов'ю до Батьківщини та родини, чуєш поклик спілого лану та нетерпляче чекаєш хвилини, коли доведеться рушати в далеку дорогу, через континенти й океани.

Малі справи

813 Усе робить задля Любови. Таким способом у вас не буде справ незначних, а все велике. Витривалість у справах малих, в ім'я Любови, це героїзм.

814 Який цінний невеличкий вчинок з Любови!

815 Направду хочеш бути святим? Чини свій дрібний, кожнохвилинний обов'язок. Роби, що до тебе належить, і вкладай у свою роботу себе самого.

816 Якщо згіршливо відносишся до малих справ, то тому, що збився зо шляху.

817 Велика святість полягає в виконуванні малих, кожнохвилинних обов'язків.

818 Великі душі звертають пильну увагу на малі справи.

819 Тому що «ти в малому був вірний», то «увійди до радощів пана свого», — сказав Христос. Чи знехтуєш малими справами, знаючи, що за їх пошанування пообіцяно славу?

820 Не суди справи з її дрібних початків. Одного разу звернули мою увагу, що насіння однорічних трав та велетенських вікових дерев, за величиною, ледве чи відрізняється.

821 Не забувай, що все велике на цій землі мало свої маленькі початки. Великою родиться хіба потвора, та й вона швидко гине.

822 Ти кажеш: «Як настане мить учинити щось велике — отоді то!» Тоді? Ти що — хочеш, щоб серйозно повірив я, як і самий ти, що без щоденного приготування та без вправ ти на надприродній Олімпіаді досягнеш першість?

823 Ти оглядав, як підносилася ота велетенська будівля? Цеглина по цеглині. Тисячі цеглин, але одна на одній. До того мішки цементу, і також один по одному. І камінні плити, що, порівняно до цілої споруди, виглядають зовсім незначними. І залізні конструкції. Врешті й будівничі, що працюють день по дневі, завжди в означений час.

Словом, ти бачив, яких головокружних розмірів будову звели? А все це сума малих справ!

§24 Чи не бачив ти, в яких «дрібничках» проявляється любов людська? Отож у таких же «дрібничках» проявляється Любов божеська.

§25 І надалі сумлінно виконуй свої буденні завдання. Ця праця — скромна, сіра й незначна — це молитва, вилита в чин, що підготовляє тебе отримати ласку тієї іншої, вимріяної праці — великої, широкої та глибокої.

§26 Всі досягнення наші, недосконалих людей, включно зі святістю, постають із сплетення дрібниць, що, залежно від спрямованості намірів, можуть творити величавий килим геройства чи мерзотности, чеснот чи гріхів.

Епічні поеми завжди оспівують величні подвиги, але в суміші з подробицями буденного життя героїв. Дай же, Боже, щоб ти завжди вмів пошанувати малі справи. Це правильний шлях.

827 Чи задумався ти коли, в яку головокружну суму можуть помножитися маціцькі величини?

828 За твою лекцію ти заплатив гірку ціну. Не забувай же тієї лекції. Твоє велике боягузтво зовсім очевидно виростає з боягузтва буденного.

Ти не міг осягнути перемоги в великому, бо не хотів перемогти в малому.

829 Не доводилося тобі завважити світець радости в погляді Ісуса, коли бідна вдова лишає у святині свою скромну лепту? Також і ти дай, що можеш дати. Вартість пожертви не в розмірі, а в добрій волі.

830 Не гарячися. Воно правда, що в великому підприємстві Христа тобі дісталася ролля — в ліпшому випадку — невеличкого гвинтика.

Але чи ти знаєш, що це значить, коли гвинтик трішки недокручений, або коли цілком вискочить із свого місця? Розхитуються частини більших розмірів, або виходить з ладу зубчате колесо. Затримується весь процес виробництва. Дуже можливо, приречена на простій ціла складна машинерія.

Бути маленьким гвинтиком — є велика річ!

Тактика

831 У твоєму середовищі, апостольська душа, обернися в камінь, що падає в ставок. Своїм прикладом створи на дзеркалі води перше коло, а це коло — наступне, і наступне, і ще наступне, за кожним разом ширше.

Чи розумієш тепер велич твоєї місії?

832 Скільки у людей прагнень вирватися зі свого місця! А що сталося б, якщо б кожній кістці та кожному м'язові в тілі людському заманулося змінити своє становище та призначення?

Це й причина невдоволення в світі. Будь стійкий на своєму місці, мій сину. Скільки можеш учинити власне з того місця, щоб панування нашого Господа стало дійсністю!

833 Провідництво!.. Гартуй свою волю, щоб Бог учинив тебе провідником. Чи не бачиш, на якому принципі діють кляті таємні

товариства? Вони ніколи не позискали мас. У своїх лігвах вони творять загін із кількох нечистих людей, що одурманюють, бунтують та підносять юрбу, щоб повести її за собою над провалля безладдя та... в саме пекло. Це вони носії проклятого насіння.

Як тільки хочеш, можеш стати носієм тисячкрат благословенного та непомильного слова Божого. Якщо ти великодушний та вірний своєму освяченню, то osiąгнеш освячення інших та наблизити панування Христа: «Всі з Петром до Ісуса через Марію».

834 Чи можна собі уявити щось більш нерозумне, ніж як хто широкою долонею розкидає по землі золоте зерно, щоб воно в землі згинуло? А проте без отого «нерозумного марнотравства» ми не мали б урожаю.

Як же у нас стоять справи з великодушністю, сину?

835 У тебе прагнення заблиснути зорею? Поривання в висоти, щоб світити на небозводі?

Краще приховано спалюй, наче смолоскип, займай власним вогнем усе, до чого ти тільки доторкнувся. Це твоя апостольська місія, для того живеш на землі.

836 Служити ворогові як гучномовець — це вершок глупоти; коли ж це, в додаток, ворог Бога, то важкий гріх. Отому в професійній сфері стою на принципі ніколи не вихваляти науки того, хто надуживає, власне, науку для нападів на Церкву.

837 Учвал, учвал! Діяти, творити!.. Гарячковий рух, божевільна суматоха... Пишні матеріальні досягнення...

З духовної точки погляду, це дошки зі скриньок, тонкий перкаль, кусні замальованого картону кулісів. Учвал, творити! Юрби людей підтюпцем вибігають на сцену і зникають.

Справа в тому, що ті інші працюють з поглядом, зверненим на теперішню мить. Вони вічно живуть сучасністю. Тобі ж слід бачити справи очима вічності, в плян теперішності поставивши так майбутність, як і минувшину...

Спокій, мир. Інтенсивне внутрішнє життя. Без чвалування, без божевільної погоні за новим місцем. Як могутня духовна турбіна, скільки світла та енергії ти спроможний дати, не рухаючися з місця, що призначене

тобі в житті, та не вичерпуючись із власної сили, власного світла!

838 Хай не буде в тебе ворогів, а тільки приятелі: ті праворуч — хто вчинив або хотів учинити тобі добро, і ті ліворуч — хто нашкодив тобі або намагався нашкодити.

839 Про справи «твого» апостольського служіння не розкажуй інакше, а тільки для пожитку ближнього.

840 Ваше земне існування хай проходить так непомітно, як Ісусове до тридцятого року життя.

841 Йосиф Ариматейський і Нікодим відвідують Ісуса потаємно так в годину буденну, як і в годину тріумфу. Але в годину боязливого відречення вони хоробро, сміливо заявляють перед владою свою відданість Христові.

Повчися!

842 Не турбуйтеся тим, що «вас розпізнають» по почерку ваших учинків. Це почерк Христа. Крім того, радійте, що, працюючи тільки й виключно для Нього, здійснюватимете слова св. Письма: «Отак ваше світ-

ло нехай світить перед людьми, щоб вони бачили ваші добрі діла та прославляли Отця вашого, що на небі».

843 «Не відкрито, але ніби потай» — так сходить Ісус у св. Дари. Так Він іде шляхом в Емаус, із Клеопою та його товаришем. Таким Його бачить Марія Магдалина по Воскресінні.

От і «учні не знали, що то був Ісус». Так Він прибув на чудотворне рибалення, що про нього свідчить св. Іван.

З любови до людей Він іще більше потай перебуває у св. Дарах.

844 Зводити величні будівлі? Будувати розкішні палаци?

Хай будують, хай зводять. Нам же оживляти, плекати душі для тих будов та палаців.

Заживемо добре, в пишних домах.

845 Ти мене розсмішив, як і змусив задуматися, доводячи до мого відома отой труїзм: «А я вганяю гвозді гострим кінцем до стіни».

846 Не заперечую, твої інтимні гутірки, розмови в чотири очі мають ліпші результати, ніж виголошування промов — видовище, видовище! — на багатолюдних зібраннях.

А все таки, як треба виголошувати промови, то й виголошуй.

847 Зусилля кожного з вас, узятє окремо, виявляється мало ефективним. Та коли ви об'єднані любов'ю до Христа, то ваша ефективність дивує навіть і самих вас.

848 Хочеш стати мучеником, тож покладу мучеництво в засягу твоєї руки: будь апостолом, не називаючись ним; будь місіонером та веди місію, не називаючись місіонером; будь людиною Божою, подаючись за рядову людину цього світу: дій потай.

849 Ти висмій його, чоловіче добрий! Скажи йому, що мода на його погляди давно вже проминула, що сьогодні ледве чи знайдеться хтось, хто вважав би диліжанс за досконалий засіб транспорту... Це стосується тих, хто витягає зі скрині пропахлі нафталіною вольтеріянізми з їх перуками в борошні та здискредитовані лібералізми 19-го віку.

850 Які розмови, які мерзоти, яка огида! Тобі ж доводиться співжити з ними — в конторі, в університеті, в операційній залі, у світі. Коли просиш їх ввічливо, щоб замов-

кли, — вони сміються. Коли хмуришся, це їх захочує. Коли виходиш, то вони і так продовжують своє.

Ось тобі вихід із становища: спершу поручи їх Божій опіці та намагайся спокутувати; а потім мужньо постав чоло неподобству та застосуй «апостольське служіння міцнішим словом». Коли побачимося, то — на бажання — можу тобі на вухо послужити відповідним репертуаром.

851 Скерувуймо «провіденціяльну глупоту» молоді в правильне русло.

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Духовне дитинство

852 Намагайся пізнати шлях духовного дитинства, не силкуючись стати на цей шлях. Полиши поле для дії Духа Святого.

853 Шлях дитинства. Безпомічна ввіреність. Духовне дитинство. Все це становить не пусту вигадку, а міцне і тверде християнське життя.

854 В духовному житті дитинства, речі, що їх говорять чи роблять діти, завжди сприймаються серйозно.

855 Духовне дитинство — це не духовне отупіння, ані обезволення. Це шлях розсудливості й сили. За його складною простотою, людина повинна на цей шлях стати та йти по ньому тільки ведена за руку Богом.

856 Духовне дитинство вимагає підпорядкування розуму. Це справа складніша, ніж

підпорядкування волі. Щоб підпорядкувати розум, для цього потрібно, крім ласки Божої, постійного зусилля волі, щоб раз, другий та завжди мати силу сказати «ні», як кажеється «ні» тілові. В результаті, виходить парадокс: хто хоче ступити «на доріжку дитинства», стати дитиною, повинен зміцнювати та гартувати волю.

857 Бути малим. — Діти проявляють велику сміливість. Кому іншому прийде в голову просити зірку з неба? Хто не постується перед ніякою небезпекою, щоб удоволити своє бажання?

Отож покладіть у таку дитину багато ласк Божих, покладіть прагнення виконувати волю Божу, велику любов до Ісуса, а до того знання, що його людина спроможна сприйняти, — і отримаєте духовний профіль сучасного апостола, докладно такого, без сумніву, як його хоче Бог.

858 Будь дитиною. Ще меншою. Бережи-ся тільки телячого віку. Нема нічого дурнішого, ніж підросток, що стає в позу вусатого дядька, і ніж вусатий дядько, що дітвається.

Будь дитиною перед Богом, а для цього будь чоловіком зрілим і мужнім у всіх інших відношеннях. І ще одне: оберігайся манер пещеного французького пудля!

859 Інколи відчуваємо схильність вестися, як малі діти. В очах Бога, наші дії тоді мають вартість малих чудесних діл і, поки вони не ввійдуть у рутину, це діла плідні, як плідна завжди любов.

860 Перед Предвічним Богом ти куди менший, ніж двохрічний малюк перед тобою. А крім того, ти у Бога — син. Цього не забувай.

861 Запали в собі, дитино, прагнення надолужити всі потворності твого зрілого життя.

862 В день, коли ти, дитино нерозумна, приховаєш будь-що у твоїй душі перед твоїм духовним провідником, перестанеш бути дитиною, бо втратиш простоту.

863 Будучи духом справжньою дитиною, ти набуваєш всемогутність.

864 Як діти, ви безтурботні. Діти негайно забувають про свої неприємності та поверта-

ють до звичних забав. Тому, цілковито віддавшись у руки Його, ви не матимете причин турбуватися, бо спочинете в Отцеві.

865 Жертвуй Йому, дитино, кожного дня все, включно до проявів твоєї крихкості.

866 Дитино добра: пожертвуй йому працю тих трударів, що Його ще не знають; пожертвуй природну радість тих бідних дітей, що навчаються у школах поганських...

867 Діти не мають нічого власного, бо все їхнє належить батькам. А твій Отець завжди знає, як найкраще господарити Своїм майном.

868 Будь малим, дуже малим: двох-, а найбільше трьохрічним. Бо старші діти починають лукавити й намагаються дурити батьків несусвітніми вигадками.

Справа в тому, що зло в них уже кільчить-ся, що вони виношують зародок гріха. Ще тільки нема в них досвіду в чиненні зла. Згодом з того досвіду вони засвоять собі гріховне вміння прикривати сповідністю правди фальш своїх вигадок.

Та вони вже втратили простоту. А просто-

та — необхідна умова для того, щоб перед Богом бути дитиною.

869 Але ж, дитино, навіщо тобі спинатися на ходулі?

870 Не плекай в собі прагнень до зрілості. Будь дитиною завжди, навіть умираючи від старости. Коли дитина спотикається і падає, то нікого це не дивує. Батько поспішно її підніме.

Коли ж спотикається і падає дорослий, то найперше він викликає сміх. Як промине перше враження, на зміну сміхові інколи приходить співчуття. Але дорослі повинні вставати таки самі.

Твій сумний буденний досвід — це список спотикань та упадків. До чого це тебе довело б, якщо б ти з кожним днем усе більше не дитинів?

Не прагни ж доростати. І хай тебе, дитино, з кожного упадку піднесе рука твого Отця-Бога!

871 Безпомічна відданість, дитино, вимагає слухняности.

872 Не забувай, що Господь віддає першість дітям та тим, хто ведеться з діточою простотою.

873 Ось парадокси малої душі. Коли Ісус посилає тобі те, що у світі вважають за успіх, ти плач у своєму серці, вражений Його добротою та твоїми поганими прикметами. Коли ж Ісус посилає тобі те, що люди вважають за неуспіх, то зрадій серцем, бо Він дає тобі завжди за потребою, й тоді настає у тебе чудова година любити хреста.

874 Дитино смілива, призывай: «Яка глибока любов св. Тереси! Яке горіння св. Ксаверія! Який гідний подиву муж — св. Павло!.. Я ж, Ісусе, люблю тебе більше, ніж Павло, Ксаверій і Тереса!»

Дитяче життя

875 Не забувай, малий дурнику, що Любов робить тебе всемогутнім.

876 Не втрачай, дитино, твоєї любовної звички здобувати Кивот силою.

877 Коли називаю тебе «доброю дитиною», ти не думай, що я собі тебе уявляю несміливим малюком. Без мужности та... звичайної зрілості ти — не апостол, а смішна карикатура.

878 Дитино добра, повторяй Ісусові багато разів на день: люблю Тебе, люблю, люблю...

879 Не сумуй, коли тобі дошкуляють твої слабості. Пишайся своїми болячками, як св. Павло; дітям бо дозволяється наслідувати старших, без нараження на сміх.

880 Хай твої хиби, недосконалості, ба навіть глибокі упадки не відчужують тебе від

Бога. Дитина слаба, проте обачлива, завжди тримається батькової поли.

881 Виконуючи, на Його вимогу, малі завдання, ти, буває, розсердишся. Не турбуйся тим. Ще усміхнешся...

Чи не доводилося тобі спостерігати, як неохоче реагує простодушний малюк, коли батько, для проби, просить його дати лакоминку, що в руці малюка? А проте дитина лакоминку дає. Перемагає любов.

882 Коли намагаєшся зробити щось добре, дуже добре, то виходить тобі якраз погано. Упокорся перед Ісусом, визнаючи: Чи бачиш, як воно мені виходить погано? Як мені не допоможеш, і то дуже, буде ще гірше! Змилосярдься над своєю дитиною! Поглянь: кожний день я хочу вписати золотою сторінкою у хроніку мого життя... Але я такий недотепа, що, коли Учитель не водить моєю рукою, моє перо, замість стройних рядків, полишає закарлючки та клякси, що з ними не покажешся ні перед ким.

Відтепер, Ісусе, дозволь мені писати доспілки з Тобою.

883 Визнаю, Господи, свою вайлуватість. Вона така несамовита, що я завдаю біль і

шкоду, навіть проявляючи ніжність. Пом'ягни мої душевні манери. В межах мужности дитячого життя, подай — я хочу, щоб Ти подав — мені тонкість та ніжність, з якими діти виливають свою любов, звертаючись до батьків.

884 Ти повен слабостей. Здаєш собі з них справу кожного дня все ясніше. А все таки не лякайся. Він знає, що в цій хвилині великих пожитків чекати від тебе не може.

З уваги на твої мимовільні, діточі упадки, твій Отець Бог пильніше піклується тобою, а твоя Мати, Марія, не випускає тебе зі своєї любовної долоні. Покористуйся цією обставиною і, коли Господь черговий раз піднесе тебе з упадку, ти з усієї сили обніми Його, схили свою бідну голову на Його відкриті груди та, слухаючи удари Його люблячого Серця, збожеволій від Любови.

885 Отримуєш один укол, другий, і ще один. Стерпи їх. Чи не ясно тобі, чоловіче, що при твоїй малечі, ті невеличкі хрести у твоєму житті, на твоїй доріжці, — це єдине, що можеш принести в жертві?

Втім, ти подумай: один хрест, а зверху

другий... Один укол і наступний... Це дає значну суму.

В кінцевому висліді, дитино, навчисься робити щось велике: любити.

886 Коли душа дитини просить Господа помилування, може бути певна, що невдовзі ця просьба здійсниться. Ісус вирве із душі брудне охвістя давніх слабостей, що воліється за нею; визволить від мертвого тягару рештки нечистот, що пригнічує душу до землі; звільнить серце дитини від балясту земних справ, щоб воно піднеслося до Маєстату Бога та щоб стопилося в живому полум'ї Любови — в Ньому Самому.

887 Брак великодушності, упадки та відступи на твоєму шляху — можливо, тільки сповідні — вганяють тебе у знеохочення, в якому часто набираєш враження, ніби ти розбив щось безцінне — справу твого освячення.

Не турбуйся. Застосуй у твоєму надприродному житті ту саму обачну методу, що її вживають для поладнання подібного конфлікту прості діти.

Ось вони розбили якийсь предмет, дуже

цінний їх батькові. Розбили, головню тому, що був крихкий. Свого вчинку жалують, може й плачуть, але... утішення шукають у власника предмету, знівеченого за їх необережністю. Батько забуває про вартість — навіть і велику — знищеного предмета і в своїй ніжності не то що пробачає малютам, а ще й потішає та підбадьорює їх. Повчися.

888 Молитва ваша хай буде мужньою. Бути дитиною — це не те саме, що бути ізніженим.

889 Хто Христа любить, йому молитва, навіть суха й сувора, дає насолоду, що кладе край огірченням. Він іде молитися з тим самим почуттям, з яким іде малюк, скоштувавши гіркого ліку, до цукернички.

890 В молитві ти розсіяний. Намагайся сконцентруватися. Та не журися, коли, не зважаючи ні на що, ти й надалі розсіяний.

Чи не доводилося тобі спостерігати, як у природному житті навіть і обачні діти розважаються й забавляються будь-чим під рукою, часто не звертаючи уваги на те, що говорить батько? Це не значить, що дитина

батька не любить чи не шанує. Це просто характерна дітям слабість та малеч.

А перед Богом ти, власне, дитина.

891 Наче міліціонер, що керує вуличним рухом, у час молитви настирливим думкам дай знак, хай проїздять попри тебе. Для того користуєшся волею, відповідною до твого життя дитини. Та інколи затримай некликану думку, щоб включити в молитву тих, хто тобі несвоєчасно згадався.

Тож і далі, вперед. Продовжуй, аж пройде час молитви. Навіть як тобі цей спосіб молитви видається непридатним, то й тоді радій та вір, що Ісус тобою вдоволений.

892 Бути дитиною — це прекрасно. Коли зріла людина просить ласки, вона повинна до прохання, як прилог, долучити список своїх заслуг.

Діти ж заслуг не мають. Тож коли моляться малюк, йому вистачає відрекомендуватися іменем свого батька.

Ти ж відрекомендуйся Йому, промовляючи: Господи, я — син Бога.

893 Витривалість. Добиваючись до хати, дитина стукає в двері раз, другий і десятий.

Стукає сильно, довго, не турбуючись. Хто ж, врешті, роздратований вийде відкрити, його роззброїть простота настирливого малюка...

Отаким малюком стоїш перед Богом ти.

894 Спостерігав ти, як приносять вдячність діти? Наслідуй їх і — приємність у тебе, а чи неприємність — однаково заяви Ісусові: «Який Ти добрий, який добрий!»

Промовлена з глибини серця, ця фраза — це шлях дитинства, що веде до спокою, де сміх і плач існують в міру, зате любов не має ні міри, ні меж.

895 Фізично знеможений працею, молитися ти не в силі. Проте ти завжди стоїш перед лицем твого Отця. Як мала дитина, споглянь в Його бік час до часу... і Він тобі усміхнеться.

896 Коли віддаєш подяку після Причастя, кажеш, перше, що тобі мимовільно тиснеться на уста — це прохання: Ісусе, подай мені те-то... Ісусе, не забудь такої-то душі... Ісусе, на черзі такі-то заходи...

Не турбуйся й не докоряй собі за це. Доброду батькові проста, зате смілива, дитина спершу нишпорить по кишнях у пошуках

за лакоминками, а щойно потім цілує його на привітання. А тож...

897 Зміцнена ласкою, наша воля перед Богом всесильна.

Зваживши на безліч прогріхів супроти Бога, ми можемо, для прикладу, в час подорожі трамваем з твердою порішеністю звернутися до Ісуса: «Мій Боже, мені хотілося б учинити стільки діл любови та покути, скільки разів обертається кожне з коліс у цьому вагоні!» — і в цю ж мить Ісус, у згоді з нашим бажанням, порахує це нам за справжній вияв любови до Нього та за покуту.

Поза рамки духовного дитинства не виходить іще й такий «пустий» та вічний діалог поміж невинною дитиною та батьком, що гине з любови до сина:

Батько: Тож скажи — дуже ти мене любиш?»

А дитина лепече за складами: «Ба-га-то, ба-га-то, ду-же!»

898 Ведучи «дитяче життя» та будучи дитиною, ти з необхідности лакомий. Як усі ровесники, згадай про лакімства у владі твоєї Матері.

Багато разів на день згадай. Це справа секунд... Ісус... Марія... Святі Дари... Причастя... Любов... терпіння... благословенні душі в чистилищі... Воююча Церква: Папа, священство... вірні... душа твоя... душі твоїх близьких... Ангели Хоронителі... грішники...

899 Це невеличке умертвляння коштує багато зусиль. Ти борешся. Тобі наче б хтось нашіптував: До чого там аж така докладність у виконванні пляну життя, погодинного графіка?

Чи бачив ти, як легко дають обдурити себе діти? Вони відмовляються від гіркої медицини, але ... Бу-бу-бу, — кажуть їм, — ще проковтни оту ложечку за татка... і оту за бабуню... аж вичерпається приписана доза.

Отак роби і ти: чверть години молитви в волосяниці довше — за душі в чистилищі, п'ять хвилин іще — за твоїх батьків, а ще п'ять — за братів в апостольському служінні... Аж пройде час, вказаний тобі розписом.

Велика вартість умертвляння, здійсненого вказаним способом!

900 Ти не сам. Приймай своє випробування з радістю. Це правда, бідаче, що на долоні твоїй ти не відчуваєш долоні твоеї Матері. Але ж ти бачив, як земні матері йдуть з розпростертими раменами за своїми дітьми, коли ті зважуються без сторонньої допомоги ставити свої перші непевні кроки. — Ти не сам. З тобою Марія.

901 Ісусе, за Ласку, що Ти її витратив, щоб учинити мене малим, я не спроможуся віддячитися Тобі ніколи, навіть якщо б умер з Любови!

Заклик

902 Чому оце тепер, негайно, раз і назавжди не віддасишся в руки Бога?

903 Коли ясно бачиш свій шлях, то й іди по ньому. Чому не відкинеш боягузтва, що зупиняє тебе?

904 «Тож ідіть і навчіть усі народи... Я перебуватиму з вами повсякденно...» Це сказав Ісус, і сказав це тобі.

905 Патріотичне горіння — зрештою, дуже похвальне — провадить багатьох людей на шлях служіння народові чи державі, на шлях служіння у війську. Не забувай же, що також Христос має «військо» та має вибраних людей у Своему служінні.

905 І Царству Його не буде кінця!» Чи не радієш ти з того приводу, що працюєш для такого Царства?

907 «Хіба ви не знали, що повинно бути Мені в тому, що належить Моему Отцеві?»

Це відповідь дозріваючого Ісуса. Відповідь такій матері, як Мати Його, що вже від трьох днів шукає Сина та вважає Його за пропалого. Цю відповідь доповнюють інші слова Ісуса, записані св. Матвієм: «Хто більш, як Мене, любить батька чи матір, той Мене недостойний.»

908 Ти надто спрощуєш справи, оцінюючи вартість апостольських заходів лиш на основі того, що видне оком. На тій основі ти повинен би віддати перевагу скрині вугілля над жменею діамантів.

909 Віддавшись у Його руки, тепер проси Його ж, хай оновить твоє життя, хай поставить на ньому Свою печать та хай утвердить правдивість місії твоєї, як людини Божої.

910 Це божевілля — отой твій ідеал, твоє покликання. І божевільні ті інші — твої приятелі та брати!

Хіба не чував ти інколи такого оклику в глибинах душі? На нього ти рішуче відповідж, що ти вдячний за почесь належати до «божевільні».

911 Мені пишеш: «Нами володіє таке палке бажання, щоб „це” розвивалося й росло, що воно переростає в нетерплячку. Коли речі рушаються з місця, коли наступить перелім, коли побачимо світ нашим?»

І добавляеш: «Наше прагнення не буде марним, коли ми його обернемо в „силування” Господа нашою настирливістю. Таким способом виграємо мах часу».

912 Мені зрозумілі терпіння, що їх зазнаєш, у примусовій бездіяльності зважуючи завдання, що стоять перед нами. Для серця твого тісна наша планета, тим же часом воно повинно вміститися в рамках... куцої буденної праці.

Але до чого ж тоді наша віра в «хай буде воля Твоя»?

913 Не сумнівайся: твоє звання — це найвища ласка, якої тільки ти міг досягнути у Господа. Будь вдячний Йому за неї.

914 Який жаль, що ці юрби — в верхах, у низах та посередині — живуть без ідеалу! Виникає враження, що вони несвідомі існування власної душі. Як отара, як стадо, як ... свинська череда.

З допомогою Твоєї милосердної Любови, Ісусе, ми обернемо отару в загін, стадо — в армію, ба і з череди витягнемо та очистимо тих, кому надокучило топитися в гноєві.

915 Діла Божі — це не рожен для печення власної печені, ні скідець для підношення вверх.

916 Господи, дай нам збожеволіти тим заразливим божевіллям, що має силу притягати багатьох до Твого апостольського служіння.

917 «Чи не палало нам серце обидвом, коли промовляв Він до нас по дорозі?»

Якщо ти справді апостол, то ті слова учнів з Еммаус повинні спонтанно повторити твої товариші по професії, зустрівши тебе на своїй життєвій дорозі.

918 До апостольського служіння приєднуйся в прагненні віддати все, а не в шуканні за будь-чим земним.

919 Зволивши обрати тебе за апостола, Господь нагадав тобі — і цього не забувай ніколи — що ти — Божий син.

920 Кожен із вас повинен прагнути стати апостолом апостолів.

921 Ти — сіль, ти — апостольська душа.

«Сіль — добра річ», — стверджує св. Євангелія. «Та коли сіль несолоною стане», то вона непридатна навіть як добриво. Її викидається геть, як цілковиту непотріб.

Ти — сіль, ти — апостольська душа. Та коли станеш несолоним...

922 Сину мій, якщо ти любиш своє апостольське служіння, то будь певен, що любиш Бога.

923 Того ж самого дня, коли ти добре «вростеш» у твоє апостольське служіння, те служіння стане тобі панциром, об який пощербиться зброя твоїх ворогів так земних, як і пекельних.

924 Завжди проси стійкості собі самому та твоїм товаришам у апостольському служінні, бо наш противник, диявол, добре знає, що ми його запеклі вороги... Тому кожний упадок у наших рядах — це величезна втіха для нього.

925 Як ченці в виконванні своїх обітів прагнуть знати, як жили перші члени їх ордену чи спільноти, щоб орієнтуватися на них у своїй поведінці, так і ти, християнський лицарю, намагайся вивчити та наслідувати життя учнів Христа, що стикалися з Петром і Павлом та що майже були свідками Страстей та Воскресення Учителя.

926 Питаєш мене, то й відповідаю: твоя досконалість полягає в досконалому веденні життя на місці, на становищі та в ступні, що їх тобі визначив, за посередництвом влади, Бог.

927 Моліться одні за одних. Що, ніби, захитався один? Що хитається другий?

Моліться надалі, не втрачаючи спокою. Що вони відходять? Що втрачені? — Господь порахував вас уже перед віками!

928 Маєш слухність. — Із вершка, — пишеш мені, — відкривається погляд на десятки кілометрів. Та скільки сягає око — не видно ні клаптика рівнини. Все гори та гори. Навіть коли в якому місці краєвид, здається,

лагідніє, то, як тільки піднесеться туман, грізний кряж виростає також і там.

Такий він суворий — овид твого апостольського служіння. І таким він повинен бути. Світ пройти треба, але шляхів прокладених немає . . . Прокладете їх самі ви вашими стопами в мандрівці крізь гори.

•

•

•

Апостол

929 Хрест на твоїх грудях? Що ж, це добре. Але... поклади хреста на твої плечі, на ціле тіло, на розум. Тоді житимеш для Христа, з Христом та у Христі. І тільки тоді станеш апостолом.

930 Апостольська душе, розпочинай від себе.

Сказав Господь, за свідченням св. Матвія: «Багато хто скажуть Мені того дня: „Господи, Господи, хіба ми не ім'ям Твоїм пророкували, хіба не ім'ям Твоїм демонів ми виганяли, або не ім'ям Твоїм чуда великі творили?“ І їм оголошу Я тоді: „Я ніколи не знав вас... Відійдіть від Мене, хто чинить беззаконня!“»

Хай же не трапиться так, — добавляє св. Павло, — щоб, завіщаючи іншим, самий я не став негідним.

931 Військовий геній св. Ігнатія показує

нам образ сатани, що скликає незліченні загони чортяк та розподіляє їх за країнами, областями, містами та селами, перед тим повчивши їх, щоб вони заковували в ланцюги й кайдани геть усіх без розбору.

Ти казав мені, що хочеш стати провідником. Кому ж і до чого здався провідник у кайданах?

932 Ти поглянь: попри всі свої очевидні та незаперечні слабості, апостоли були щирі, прості... прозорі.

У тебе також чимало очевидних та незаперечних слабостей. Дав би Бог тобі ще й простоту.

933 Оповідують про одного чоловіка, що в молитві Господу сказав: «Ісусе, люблю тебе!» На це почув відповідь із неба: «Любов у ділах, а не в гарних словах».

Подумай, чи й ти, бува, не заслуговуєш на цей ласкавий докір.

934 Запал — це та божеська навіженість апостола, якої тобі бажаю. Ось її позначки: жадоба бути при Учителеві; постійна турбота про душі; непослабна витривалість.

935 На лаврах не спи. Говорючи людською мовою, спати в такій позиції як незручно, так і протиприродно. Втім, а що, як виявиться, як оце й тепер, що ті лаври навіть і не твої, а Божі?

936 До апостольського служіння приєднуєшся, щоб підпорядкуватися та прикоротитися, зовсім же не на те, щоб просувати свою особисту думку.

937 Ніколи не будьте чоловіками чи жінками, що дію розтягають, зате молитву скорочують.

938 Намагайся жити таким способом, щоб бути спроможним добровільно зректися вигід та добробуту, що їх ти засудив би в навиках іншого Божого чоловіка.

Май на увазі, що ти пшеничне зерно, згадане в Євангелії. Не впавши в ґрунт і не згинувши, колоса не видасиш.

939 Будьте чоловіками й жінками світовими, але не мирськими.

940 Не забувай, що єдність — це ознака життя. Роз'єднання ж — це розклад, безпомільний знак смерті.

941 Послух простелеє шлях певний. Сліпий послух зверхникові — шлях святости. Послух у твоєму апостольському служінні — єдиний шлях, тому що в ділі Божому зобов'язує дух — або ти слухаєшся, або відходиш.

942 Май на увазі, сину мій, що ти становиш не просто душу, що об'єднується з іншими душами з метою чинити добру справу...

Це вже багато, проте... ще мало. Ти уявляєш собою апостола, що виконує невідкличний наказ Христа.

943 Один чоловік, не без слухності, вигукнув: «Ті чесні люди вже кісткою в горлі мені стали!»

Дай же, Боже, щоб ніхто з тих, хто має справи з тобою, не отримав причини гукати так само про тебе.

944 Любов до Бога та турботу про душі ти повинен передати іншим, щоб ті запалили багатьох іще інших у третьому пляні, і кожен із тих останніх, у свою чергу, своїх товаришів праці.

Скільки духовних калорій тобі треба! Яка важка твоя відповідальність за те, щоб не остудитися! І — про це не хочу й думати — який злочин важкий ти взяв би на себе, якщо б дав поганий приклад!

945 Слухання слова Божого з критиканською настановою доводить злу волю.

946 Прагнучи віддатися в руки Бога на цьому світі, ви повинні поставити релігійність попереду вчености (жінкам, зокрема, вченість цілком зайва, вистачить обачливості); найтісніше молитовно згуртуватися навколо Господа; ви повинні невидним серпанком покрити ваші змісли й потенціали, всі разом і кожен зокрема; повинні молитися, молитися і ще раз молитися; покутувати, покутувати і ще раз покутувати.

947 Тебе дивувало, що я схвалював брак «однорідности» в апостольськiм служінні, де працюєш ти. Я ж тобі сказав:

Єдність і різнорідність. Ви повинні бути такі різнорідні, як різновидні святі в небесах: кожен із них має свої власні невід'ємні риси. З другого ж боку, ви повинні бути такі ж згідні поміж собою, як ті самі святі, що

не стали б святими, коли б кожен із них не ототожнив себе з Христом.

948 Ти, улюблений сину Бога, відчувай братерство та живи в ньому, але без фаміліярности.

949 Посягати по становища в заходах апостольського служіння в цьому житті — зайво, а для того Життя — небезпечно.

Коли Богу понадобится, то тебе й покличуть. І тоді ти не повинен відмовлятися. Та не забувай, що ти можеш і повинен освятитися на кожному місці, бо ж для того ти й приєднався.

950 Думаючи, що в праці для Христа становища — це щось більше за тягарі, ти наражуєшся на багато огірчень.

951 Очолювати якийсь захід апостольського служіння означає бути готовим з безкінечною любов'ю прийняти відповідальність за все перед усіма.

952 В апостольській праці не можна терпіти ні непослуху, ні дворушности. Май на увазі, що простота — це не нерозсудливість, ні необачність.

953 Маєш обов'язок молитися та жертвуватися за особу й наміри того, хто очолює твоє апостольське підприємство. Твоя занедбаність у тому обов'язку доводила б, що по своєму шляху йдеш без ентузіазму.

954 Ти повинен подвоїти уважливість до твого зверхника, коли він звертається до тебе по пораду й коли тобі доводиться заперечувати його погляди. Навіть коли він не має слушности, ти ніколи не переч йому в присутності його підпорядкованих.

955 У твоїх заходах апостольського служіння не бійся зовнішніх ворогів, навіть як вони дуже могутні. Твій головний ворог — це половинчастість твоєї приналежності та брак духу братерськості.

956 Мені цілком зрозуміло, що, поки відчуваєш єдність із Богом та з твоєю братією в апостольському служінні, зазнавані зневаги, навіть із боку могутніх ворогів, дошкулити тобі не можуть. Бо що вони тобі?

957 Я часто прирівнюю працю в апостольському служінні до машини: ото зубчасті колеса, там поршні, клапани, а там — гвинти...

Любов же, любов твоя, це в машині мас-
тило.

958 Позбудься отієї самовдоволеності, що відмежовує твою душу від душ тих, хто шукає наближення з тобою. Більше слухай. І говори просто. Тільки так ростиме твій апостольський труд вглиб і вшир.

959 Зневага і переслідування — це благословенні докази особливого Божого обрання. Та нема кращого доказу особливого обрання, ніж оцей: проминути неспостережно.

Апостольське служіння

960 Так як рев океану складається з грохоту окремих хвиль, святість вашого апостольського служіння становить сума чеснот кожного з вас.

961 Тобі необхідно бути Божою людиною, людиною з унутрішнім життям, людиною молитви та жертвовності. Твоє апостольське служіння повинно бути пребагате життям усередину.

962 Єдність. Єдність та підпорядкованість. Навіщо кому здалися частини годинника, самі собою чудові, коли вони не показують години?

963 У вашій праці не творіть загумінок. Це звузило б апостольське служіння. Бо коли загумінок, врешті, спроможеться пролізти до керівництва універсального підприєм-

ства, — то як же швидко обернеться в загумінок ціле підприємство!

964 Пригноблений, ти казав мені: «Шляхів така безліч!» Що ж, безліч їх і має бути, щоб у тій захоплюючій різноманітності кожна душа могла знайти свій власний шлях.

Розгубленість? Вчини твій вибір раз і назавжди — і розгубленість обернеться в упевненість.

965 Радій, спостерігаючи, як інші працюють для добра апостольських справ. Проси для них щедрої ласки Божої та здібности відповісти на ту ласку.

Самий же ти продовжуй верстати власним шляхом. Переконай себе в тому, що іншого шляху в тебе немає.

966 Фальшива твоя постава, коли тобі болить те, що інші працюють, не звертаючи уваги на твою працю. Згадай ось це місце з Євангелії від св. Марка: «„Учителю, ми бачили одного чоловіка, який з нами не ходить, що виганяє Ім'ям Твоїм демонів; і ми заборонили йому, бо він із нами не ходить”». А Ісус відповів: „Не забороняйте йому, бо

немає такого, що Ім'ям Моїм чудо зробив би, і міг би небаром лихословити Мене”».

967 Зайво тобі розгортати зовнішню діяльність, коли у тебе немає Любови. Це те саме, що шити без нитки.

Було б жаль, якщо б укінці виявилось, що займався ти своїм власним апостольським служінням, а не Його.

968 З радістю благословляю тебе, сину, за ту віру в твою апостольську місію, підо впливом якої ти написав: «Немає сумніву, майбутність забезпечена; можливо навіть, усупереч нам самим. Але необхідно, щоб ми становили одну цілість із Головою — „щоб усі були одне” — силою молитов та жертвовности».

969 Хто полишає діяльність іншим, щоб молитися й терпіти, тут не заблисне; зате як же сяятиме його корона в Царстві Життя! Хай буде благословенне апостольство терпіння!

970 Це правда, що твое скромне апостольське служіння я назвав «мовчазною та ефективною місією». І сказаного не відкликаю.

971 Твоє пошанування до первісних християн мені подобається такою мірою, що я вчиню все можливе, щоб підтримати його — щоб ти, наподобу їм, з постійно наростаючим ентузіазмом ефективно здійснював апостольство обачливості та звірювання.

972 Не пробуй мені й говорити, ніби не знаєш, що казати, коли застосуєш у житті твоє апостольство обачливості та звірювання. Відповім тобі словами псалма: «Господь дає слово; провісниць велика многота».

973 І ті слова, що ти їх у пору шепнув у вухо приятелеві, який завагався; і та початкова розмова, яку ти своєчасно розпочав; і професійна порада, що підносить чиясь високошкільну працю на вищий рівень; і обачливо кинуте «необачне» зауваження, яким ти комусь відкриваєш неочікувані горизонти ревності — все це разом становить апостольство звірювання.

974 «Апостольство хліба-соли» — це древня гостинність патріархів, сповнена братерською теплотою Віфанії. В часі такої гостини самий Христос звивається на покутті, наче в домі Лазаря.

975 Відновлення християнського духу в народних святкуваннях та звичаях — це невідкладна справа. Невідкладно також усунути той єдиний вибір, який мається в публічних видовищах: або слабізна, або поганство.

Проси Господа, щоб були такі, хто працює для великої справи, яку можна б назвати «апостольством розваги».

976 «Листовному апостольському служінню» ти присвячуєш справжнього панегірика. Пишеш: «Не знаю навіть, як писати, щоб викласти справи, які могли б бути корисними відборцеві листа. Починаючи, заявляю своєму Хоронителеві, що пишу на те, щоб лист дав якийсь хосен. І, хоч пишу самі тільки небилиці, ніхто не може забрати ні мені, ні відборцеві хвилин, проведених на молитві за все, що потрібне, власне, цьому відборцеві».

977 «Лист застав мене в годину нез'ясованого смутку; перечитуючи його та вчуваючись, як працюють інші, я відчув надзвичайне підбадьорення». Інший дописувач: «Мені допомагають ваші листи та відомості про бра-

тію, як чудовий сон перед твердою дійсністю». Ще інший: «Яка радість отримати листи та відчутти себе приятелем таких приятелів!» А тисяча ще: «Отримав я листа від Н. та засоромився на думку про те, як мало одуховлений я порівняно з ними!»

«Листовне апостольське служіння» має свою силу, правда?

978 «Ідіть услід за Мною, — і зроблю, що станете ви ловцями людей». Ті слова Господні мають глибоке значення: людей, як і рибу, ловити треба за голову.

Яку євангельську глибину має «апостольство розуму»!

979 Люди мають схильність мало цінити те, що коштує мало. Тому й дораджую тобі апостольство без даровизни.

Коли твоя професія становить знаряддя апостольського служіння, завжди вимагай справедливої та поміркованої платні за твою професійну працю.

980 «Чи ми права не маємо водити з собою сестру, дружину, як і інші апостоли, і Господні брати, і Кифа?»

Це писав св. Павло у своєму першому по-

сланні коринтянам. Неможливо нехтувати співпрацею жінки в апостольському служінні.

981 У 8-ій главі Євангелії від св. Луки читаємо: «І сталося, що Він після того проходив містами та селами, проповідуючи та звіщаючи Добру Новину про Боже Царство. І з Ним Дванадцять були, та дехто з жінок, що були виздоровлені від злих духів і хвороб: Марія, Магдалиною звана, що з неї сім демонів вийшло, і Іванна, дружина Худзи, урядника Іродового, і Сусанна, і інших багато, що маєтком своїм їм «служили».

Списуючи ці рядки, прошу Бога, щоб кожна жінка, що буде їх читати, сповнилася святою завистю та відчула прагнення діяти.

982 Жінка сильніша за чоловіка та вірніша в годину страждання. І Марія Магдалина, і Марія Клеопа, і Соломія!

З гуртом жінок, таких хоробрих, як ті, і так тісно згуртованих навколо Страждальної Диви, — яку велетенську працю можна б проробити серед душ у світі!

Витривалість

983 Розпочинає діло аби-хто, але витривало ведуть його до кінця святі.

Хай твоя витривалість не буде сліпим вислідом першого захоплення, ні діянням сили безвладу. Хай це буде витривалість свідома.

984 Скажи Йому: «Ось я, бо Ти кликав мене!»

985 Ти схибив зі шляху та не вертався, бо тобі було соромно. Якщо б ти посоромився того, що не вернувся, то твій сором мав би більше глузду.

986 Визнаєш мені: «Насправді не треба бути ніяким героєм, щоб без вихилясів та викрутасів уміти, коли вимагають обставини, осамотіти та в осамітненні витривати.» І до-бавляєш: «Поки виконую норми, що їх на-клали на мене ви, інтриги та підступи до-

вкілля мене не турбують. Скоріш мені страшно злякатися тих дрібниць».

Сказано чудово!

987 Вирощуй та зміцнюй той прешляхетний ідеал, який щойно в тобі народжується. Тільки подумай: навесні від квітів рясно, проте восени овочі видають лиш деякі.

988 Знеохочення — це ворог витривалости. Як не виповіш йому війни, спершу тобою оволодіє песимізм, а далі — літєплість. Будь же оптимістом.

989 І що ж: по стількох мольбах — «Хреста подай мені, Господи, хреста!» — тепер виявляється, що ти хотів хреста до власної влодоби.

990 Тобі треба непохитної стійкості. Проти її в Бога та роби все в своїх силах, щоби прохання твоє було вволене. Це тобі знаменитий засіб, щоб не зійти з обраного шляху.

991 Не можеш «підвестися». І не дивниця — після такого упадку!

Витривай і «піднесешся». Згадай, що сказав один релігійний автор: Бідна душа твоя

— це пташка, крила якої ще й досі склеєні глиною.

Треба тепла небесного сонця та особистих зусиль, щоб висушити й викришити ті схильності, ті уявлення, те знеохочення — власне, що клейку глину на твоїх крилах.

Тоді звільнишся. Як витриваєш, то й «піднесешся».

992 Подякуй Богу за допомогу та радій своєю перемогою. Яку ж глибочезну радість переживає душа, відповівши на ласку!

993 Розмірковуєш логічно, безпристрасно. Скільки в тебе причин відректися від завдання!

Бачу, що причин маєш, без сумніву, чимало. Та слухності не маєш!

994 «Мій ентузіазм вистиг та вивітрів», — доповідаєш мені. — А ти працой не з ентузіазму, а з любови, зі свідомости твого обов'язку самовідречення.

995 Ти повинен бути непохитним. Коли слабості, чужі або власні, в силі захитати твою витривалість, то в мене гріш ціна твоему ідеалові.

Рішися раз і назавжди.

996 Твоє уявлення про обраний шлях не надто високе, коли тобі думається, що з нього ти схибив, як тільки відчув холодок у серці. Це година іспиту, тому тобі віднято відчутне утшення.

997 Витривалість випробовується розлукою та осамотненням. Літургія, молитва, Причастя, єднання в спільноті святих — це зброя, щоб пройти пробу й перемогти.

998 Благословенна хай буде витривалість вола Сірого в ярмі! Вічно тим самим важким ходом, вічно тією самою колією, в поле і з поля, вічно з тим самим ярмом на шиї. Сірий день по сірому дневі.

Не будь волячої витривалости Сірого — не вродила би пшениця в полі, пустирем лежав би город, засохло б квіття в горідці.

Згадай вола Сірого в твоєму внутрішньому житті.

999 Тож яка таємниця витривалости? — Це Любов. Ти полюби — й не покинеш Його ніколи.

Азбучний показник

з позначенням точок «Шляху», де гасло згадується або обговорюється.

АНГЕЛ ХОРОНИТЕЛЬ: 562—570, 150, 976.

АПОСТОЛ: 929—959, 365, 371, 372, 383, 411, 528, 744, 785, 877, 904, 909, 921, 946, 961.

АПОСТОЛЬСЬКЕ СЛУЖІННЯ: 960—982, 1, 7, 89, 105, 108, 129, 137, 175, 199, 255, 315, 335, 336, 338, 340, 360, 488, 550, 812, 833, 837, 844, 846, 850, 915.

БАГАТСТВА: 481, 487, 632, 633, 636, 677.

БАЙДУЖІСТЬ: 389, 391, 392, 415, 492, 658, 688, 692, 769.

БЕЗДІЛЛЯ: 356, 357, 358, 935.

БЛАГОЧЕСТЯ: 551—574, 312, 500, 501, 518, 520, 522, 526, 528, 542.

БОГОСЛУЖБА: 528—543.

БОЖА СЛАВА: 779—789, 842.

БОЖІ ДІТИ: 265, 274, 860, 864, 867, 870, 881, 887, 890, 892, 894, 919, 948.

БОРІТЬБА ВНУТРІШНЯ: 713—733, 292, 300, 433, 493, 899, 991, 992, 993, 996.

БОЯГУЗТВО: 18, 33, 34, 35, 36, 38, 54, 65, 169, 251, 348, 603, 714, 828, 841, 903, 985.

БРАТЕРСТВО: 55, 365, 366, 385, 458, 460, 461, 462, 465, 469, 480, 544, 545, 549, 665, 924, 927, 948, 955, 956, 974, 977.

БУНДЮЧНІСТЬ: 48, 352, 592, 600, 601, 602, 613, 648, 839.

ВДЯЧНІСТЬ: 171, 182, 242, 238, 299, 313.

ВЕЛИКОДУШНІСТЬ: 221, 413, 669, 670, 776, 779, 807.

ВИКОРИСТАННЯ ЧАСУ: 15, 251, 253, 354, 355, 356, 357, 358, 420, 530, 616.

ВИПРОВУВАННЯ: 685—706, 12, 302, 306, 308, 404, 482, 514, 706, 726, 879.

ВИТРИВАЛІСТЬ: 982—999, 300, 413, 482, 485, 502, 515, 519, 552, 581, 644, 695, 709, 711, 813, 822, 823, 882, 891, 893, 910, 924, 927, 934, 965.

ВИХОВАННЯ: 360—386, 305, 344, 756, 877, 921, 947, 965.

ВІДДАВАННЯ: 145, 155, 171, 218, 293, 299, 617, 659, 662, 684, 731, 786, 810, 902, 909, 918, 963.

ВІДПОВІДАТИ НА ЛАСКУ: 242, 308, 313, 318, 320, 362, 580, 670, 761, 784, 807, 829, 856, 897, 901, 913, 965, 985, 990, 992.

ВІРА: 575—588, 40, 142, 274, 279, 280, 317, 378, 380, 394, 471, 472, 474, 489, 667, 695, 727, 968, 998.

ВІЧНІСТЬ: 734, 752.

ВОЛЯ: 4, 5, 11, 12, 19, 21, 22, 25, 36, 42, 44, 293, 295, 316, 317, 318, 320, 324, 382, 615.

ГНІВ: 8, 9, 10, 20, 25, 654, 656, 698.

ГРІХИ: 261, 262, 296, 309, 328, 329, 330, 331, 357, 386, 402, 865.

ДЕРЗАННЯ: 387, 401, 402, 403, 405, 406, 479, 482, 841, 857.

ДИТИНСТВО, ДУХОВНЕ: 852—901, 55, 557, 697.

ДОВІР'Я: 168, 273, 309, 314, 475, 482, 483, 487, 721, 729, 732, 733, 900.

ДОСКОНАЛІСТЬ: 39, 107, 290, 291, 301, 327, 337, 408,
766, 791, 807, 815, 826, 887, 926, 960, 983.

ДРІВНІ СПРАВИ: 813—830, 19, 204, 205, 243, 272,
281, 302, 307, 362, 409, 410, 418, 557, 590, 614, 618,
755, 776, 911, 991, 998.

ДУХ КРИТИЦИЗМУ: 49, 52, 53, 342, 442, 443, 444,
445, 446, 448, 449, 451, 453, 455, 456, 457, 675, 820, 945.

ДУХ СВЯТИЙ: 57, 58, 130, 273, 852.

ДУХОВНЕ ЧИТАННЯ: 116, 117.

ЄВАНГЕЛЬСЬКІ РАДИ: 28, 122, 323, 360, 770, 779,
807.

ЄВХАРИСТІЯ, СВ.: 269, 270, 321, 322, 531, 533, 535,
554, 569, 876.

ЄДНІСТЬ: 381, 480, 830, 847, 940, 947, 953, 954, 955,
960, 962, 963, 968.

ЖЕРТОВНІСТЬ: 153, 175, 178, 185, 186, 218, 255, 277,
763.

ЖИТТЯ НАДПРИРОДНЕ (див. надприродне життя).

ЗАКЛИК: 901—927, 6, 16, 299, 300, 360, 483, 484, 485,
580, 602, 605, 670, 742, 799, 800, 801, 807, 808, 811,
834, 978.

ЗАПАЛ: 7, 32, 112, 306, 315, 346, 407, 412, 413, 764, 790,
793, 796, 805, 807, 809, 811, 833, 911, 916, 920, 928,
934, 972, 973.

ЗАСОБИ: 470—491, 317, 324, 345, 347, 350, 365, 433,
577, 585, 990.
592, 593, 595, 596, 597, 599, 604, 605, 608, 609, 686,

ЗНАННЯ САМОГО СЕБЕ: 18, 33, 50, 59, 63, 65, 591,
690, 698, 729, 780, 882, 883, 932.

ЗНАРЯДДЯ: 381, 483, 484, 486, 488, 491, 612, 617, 723,
803, 830.

ЗОВНІШНІЙ ВИГЛЯД: 630—638, 770.
ІСПИТ: 235—246, 248, 700, 787.
КАТОЛИК: 7, 517, 520, 525, 764, 963.
КАЯТТЯ: 216, 242, 436, 437, 439, 441, 503, 506, 508, 591, 861.
КЕРІВНИЦТВО: 56—80, 166, 233, 259, 715, 865.
КНИГИ: 339, 467.
КУЛЬТУРА: 332, 340, 345, 347, 602.
ЛАСКА: 12, 56, 298, 324, 434, 670.
ЛЕГКОДУШНІСТЬ: 13, 17, 18, 41, 50, 375, 564, 939.
ЛІНИВСТВО: 13, 15, 191, 206, 325, 356, 357, 358.
ЛІТЕЛІСТЬ: 325—331, 16, 414, 492, 551, 616, 822, 921.
ЛІТУРГІЯ: 522, 523, 527, 530, 541, 542, 543.
ЛЮБОВ: 417—439, 1, 16, 24, 91, 111, 139, 171, 182, 246, 267, 303, 323, 401, 412, 492, 493, 568, 667, 688, 727, 796, 813, 814, 824, 859, 875, 878, 881, 885, 901, 922, 944, 967, 994, 999.
ЛЮДСЬКІ МІРКУВАННЯ: 185, 353, 390, 391, 392, 491, 541.
МИЛОСТИНЯ: 466, 467, 468, 636, 638.
МІСІОНЕР: 315, 764, 792, 801, 811, 812, 848, 968.
МИР: 152, 201, 258, 308, 445, 607, 620, 696, 702, 705, 715, 758, 759, 760, 768, 777, 837.
МОЛИТВА: 81—117, 142, 145, 172, 266, 403, 502, 546, 547, 553, 574, 663, 800, 825, 888, 889, 911, 924, 927, 937, 946, 968, 990.
МУЧЕНИЦТВО: 182, 185, 199, 205, 206, 622, 647, 743, 848.
НАВЧАННЯ: 332—359.
НАГОДИ: 714, 717.

НАДІЯ: 12, 139, 169, 182, 264, 582, 667, 668, 669, 695,
719, 720, 721, 727, 730, 731, 748.

НАДПРИРОДНЕ ЖИТТЯ: 279—300, 278, 341, 389,
422, 578, 583, 638, 697, 942, 961.

НАМІРИ: 247—258, 123, 167, 176, 289, 305, 776.

НАСЛІДУВАННЯ ХРИСТА: 2, 212, 213, 271, 277,
310, 323, 356, 628, 67, 683, 687, 694, 699, 974.

НЕВО: 29, 669, 748, 751, 752, 754, 819.

НЕПОВ'ЯЗАНІСТЬ: 149, 151, 152, 155, 189, 631, 632,
636, 722, 726, 770, 786, 907, 918.

НЕПОСТУПЛИВІСТЬ: 381, 483, 484, 486, 488, 491,
612, 617, 723, 803, 830.

НЕРШУЧІСТЬ: 1, 237, 300, 316, 515, 757, 797, 798,
902, 909, 910, 964, 985, 995.

НЕРОЗУМІННЯ: 491, 643, 647, 650, 688, 697, 908.

НЕСПРАВЕДЛИВІСТЬ: 46, 672, 673.

ОВАЧЛИВІСТЬ: 639—656, 51, 55, 347, 839, 952, 970,
972.

ОБЖИРСТВО: 126, 679, 680, 681, 682.

ОПТИМІЗМ: 738, 404, 405, 406, 415, 473, 474, 476, 482,
487, 717, 719, 875, 879.

ПАПА РИМСЬКИЙ: 573.

ПЕКЛО: 749, 750, 752.

ПЕРШІ ХРИСТІЯНИ: 570, 581, 799, 925, 966, 971.

ПЕСИМІЗМ: 52, 660, 688, 694, 706, 723, 879, 887, 998.

ПИХА: 25, 119, 177, 200, 260, 351, 413, 589, 599, 600,
601, 611, 620, 709, 781, 949.

ПЛЯН ЖИТТЯ: 76, 77, 78, 80, 81, 304, 307, 334, 336,
362, 377, 409, 815, 822, 986.

ПОДРУЖЖЯ: 27, 27, 28, 120, 360.

ПОЗЕРСТВО: 47, 351, 352, 459, 958.

ПОКОРА: 589—613, 16, 45, 51, 118, 207, 211, 252, 433, 446, 475, 507, 509, 625, 674, 712, 771, 780, 882.
ПОКУТА: 208—234, 202, 548, 929, 937, 946, 969, 989.
ПОСЛУХ: 614—629, 190, 315, 377, 383, 706, 936, 941, 952.
ПРАГНЕННЯ: 24, 112, 825, 874, 911, 949.
ПРАЦЯ: 1, 13, 15, 21, 294, 306, 332, 340, 355, 357, 358, 359, 372, 373, 440, 486, 545, 933.
ПРЕЧИСТА ДІВА: 492—516, 144, 268, 269, 272, 276, 491, 558, 598, 653, 711, 721, 833, 884, 898, 900, 907, 982.
ПРИКЛАД: 342, 362, 376, 380, 383, 411, 491, 596, 640, 687, 795, 831, 842, 938, 943, 995.
ПРИРОДНІСТЬ: 379, 780, 440, 499, 641, 585, 877, 958, 986.
ПРИСУТНІСТЬ БОГА: 265—278, 103, 110, 288, 312, 319, 320, 416, 471, 551, 772, 894, 898.
ПРИЧАСТЯ: 105, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 710, 896.
ПРИЯТЕЛІ: 88, 91, 159, 160, 421, 422, 790, 798, 807, 838, 972, 873.
ПРОВІДНИКИ: 16, 19, 24, 32, 107, 365, 371, 383, 411, 459, 473, 474, 475, 491, 493, 621, 833, 931, 951.
ПРОЗЕЛІТИЗМ: 790—812, 412, 483, 563, 629, 764, 835, 916, 920, 972, 978.
ПРОМИНАТИ НЕСПОСТЕРЕЖНИМ: 347, 449, 509, 643, 647, 649, 651, 653, 655, 832, 840, 843, 848, 908, 917, 946, 959, 969, 970.
ПРОСТОТА: 47, 64, 305, 379, 510, 581, 581, 862, 868, 932, 952.
РАДІСТЬ: 657—666, 203, 237, 260, 298, 308, 548, 626, 672, 692, 696, 758, 807, 879, 906, 965, 992.
РОЗГУБЛЕНІСТЬ: 384, 394, 400, 407, 603, 964.
РОЗМОВИ: 25, 491, 798, 993.
РОЗП'ЯТТЯ: 178, 277, 288, 302, 470, 555, 556, 775, 811.

РОЗСУДЛИВІСТЬ: 339, 400, 407, 485, 565, 579, 584,
585, 589, 603, 608, 610, 642, 655, 658, 676, 677, 702,
703, 717.

СВ. ЙОСИФ: 559, 560, 561.

СВЯЩЕНСТВО: 66—75, 98, 526, 531, 532, 638.

СЕВЕЛЮБСТВО: 29, 30, 31, 36, 458, 602, 643, 678, 683.

СЕРЕДОВИЩЕ: 376, 379, 380, 566, 986.

СЕРЦЕ: 145—171, 188, 422, 434, 477, 504, 666, 678,
687, 912, 917.

СИЛА: 4, 5, 11, 12, 19, 22, 33, 44, 48, 54, 325, 508, 519,
603, 604, 610, 615, 728, 853, 982.

СКРУПУЛИ: 258—264, 140, 349, 536, 539, 718, 724.

СМЕРТЬ: 735—744, 601, 678.

СМІШНІСТЬ: 351, 390, 392, 618, 661, 847, 877, 879, 958.

СПІЛЬНОТА СВЯТИХ: 544—550, 315, 464.

СПОВІДЬ: 309, 310, 521.

СПОКІЙ: 8, 9, 10, 374, 702.

СПОКУСА: 141, 142, 143, 149, 302, 307, 308, 357, 433,
485, 493, 498, 504, 513, 567, 704, 708, 725, 727, 923,
973, 991, 993, 997.

СУД: 745, 746, 747, 748, 930.

СУПЕРЕЧНОСТІ: 14, 165, 482, 485, 487, 685, 687, 688,
694, 695, 697, 700, 717, 955, 956.

ТАКТИКА: 831—864, 307, 400, 488, 499, 509, 563, 644,
649, 655, 917, 944, 979.

ТЕРПІННЯ: 169, 694, 199, 208, 209, 213, 215, 217, 219,
224, 229, 234, 256, 419, 436, 439, 548, 690, 692, 717,
855, 969, 982.

ТИШИНА: 281, 304, 447, 491, 627, 639, 645, 654, 656,
671, 672.

УБОГІСТЬ: 630—638, 770.

УМЕРТВЛЯННЯ: 172—207, 20, 43, 299, 306, 368, 631,
677, 681, 683, 689, 775, 881, 885, 899, 929, 946.

УПАДКИ: 136, 137, 211, 260, 261, 262, 263, 264, 495,
711, 712, 713, 716, 870, 880, 884, 991.

ХАРАКТЕР: 1—55, 307, 311, 352, 364, 393, 401, 603, 665.

ХРИСТИЯНСЬКА ЛЮБОВ: 440—469, 161, 361, 366,
369, 385, 399, 412, 675, 683, 795, 959.

ЦЕРКВА: 517—527, 338, 400, 685, 836.

ЧИСТОТА: 118—145, 490, 504, 511, 707, 741, 850.

ЧУДА: 362, 376, 462, 583, 586, 588, 629.

ЩАСТЯ: 217, 297, 692, 696, 704, 754, 758, 766.

ЯСНІСТЬ НАМІРУ: 32, 109, 215, 280, 287, 331, 367,
442, 481, 490, 693, 787, 788, 789.

Показник цитат із св. Письма у „Шляху“

Числа точок у книжці	Цитати	Числа точок у книжці	Цитати
12	Пс. 103, 10	318	I Кор. 9, 24
67	Пс. 104, 15	324	Лк. 14, 30
84	Лк. 11, 1	326	Пс. 118, 120
	Мт. 6, 9	329	Пісн. 2, 15
92	Пс. 38, 4	342	Дії 1, 1
93	Пс. 105, 1	385	Ів. 13, 34
95	Пс. 30, 2		Гал. 6, 2
96	Мт. 7, 7	416	Ів. 15, 5
104	Лк. 6, 12	435	Пс. 18, 10
135	I Кор. 6, 20	460	Пр. 18, 19
138	Рим. 7, 24	461	I Ів. 3, 18
142	Мт. 8, 2-3	469	II Кор. 13, 12
209	Рим. 12, 12		Еф. 1, 1
216	Пс. 6, 7		Фил. 1, 1
243	Лк. 16, 10	472	Мт. 6, 33
244	Пс. 54, 13-15	482	Пс. 28, 1, 3
296	Мт. 27, 16-23	491	Мт. 13, 55
306	Йов. 7, 1		Мр. 6, 3
310	Рим. 13, 14	507	Ів. 19, 25

Числа точок
у книжці

Цитати

510 Лк. 1, 38
511 Лк. 1, 30
527 Мт. 26, 10
550 II Тим. 2, 10
568 Писн. 5, 8
578 Рим. 1, 17
584 Євр. 13, 8
585 Мт. 17, 20
586 Іс. 59, 1
588 Мр. 9, 22
Лк. 17, 5
598 Лк. 1, 48
604 II Кор. 12, 10
607 Мт. 11, 29
621 Євр. 13, 17
628 Фил. 2, 8
629 Лк. 5, 6
636 Пс. 61, 11
663 Як. 5, 13
666 I Хр. 16, 10
670 Мт. 19, 29
671 Мт. 26, 63
695 Мт. 13, 36
701 Ів. 15, 2
715 Тоб. 5, 13
719 Ів. 11, 39 і 43
734 Лк. 22, 53

Числа точок
у книжці

Цитати

748 I Кор. 3, 8
751 I Кор. 2, 9
754 Мт. 7, 21
760 Пс. 22, 1
766 Ів. 4, 34
785 Пс. 117, 28
792 Лк. 5, 4-5
801 Лк. 12, 49
807 Мт. 19, 20-22
819 Мт. 25, 21
842 Мт. 5, 16
843 Ів. 7, 10
Ів. 21, 4
904 Мт. 28, 20
Мк. 16, 15
907 Лк. 2, 49
Мт. 10, 37
917 Лк. 24, 32
921 Лк. 14, 34
930 Мт. 7, 22 і 23
I Кор. 9, 27
966 Мр. 9, 38-39
972 Пс. 67, 12
978 Мр. 1, 17
980 I Кор. 9, 5
981 Лк. 8, 1-3
984 I Цар. 3, 6-9

